

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Be-reshit

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 596 [1836 oder 1837]

טמ יחיו

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8807

ויחי מט

תרגום אשכנזי שמב

מט (א) יעקב ליעם זיינע קיני דער רופען, אונד שפראך: פֿערוואַממעלט אייד! איך ווילל אייך אנצייגען, וואָס אייד אין דען שפעטעסטען צייט טען בעגעגענען ווירד: (ב) קאָממט צוואַמען, אונד האַרט, קיני דער

מט (א) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל-בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר-יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים: (ב) הִקְבְּצוּ וּשְׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב

תרגום אונקלוס

מט (א) ויאגידה לכם. בקץ לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה והתחיל אומר דברים אחרים: וראשית

מט (א) ויקרא יעקב לבנותיה ואמר אהבבנשו ואחוי לכוון ית די יערע יתכוון בסוף יומיא: (ב) איהבבנשו ושמעו בני יעקב

באור

בחרבי ובקשתי, הראש"ס והראמ"ן והראז"ע פי' כפאשו, והכיונה על חרב וקצת של הלומים צעת כינוש הרץ, וכן מתורגם כל"א:

אמר שלמה באר:

הואיל וראיתי בפ' זאת כי רבו בה עניני דקדוק המלות, גם בענין הכוונה הלק לכם של מפרשי הפשט זה בכה וזה בכה, ואנכי לרגל המלאכה אשר לפני לברר דעת המתרגם לל"א, בהכרח אצטרך להביא גם דעת מפרשי הששט המתנגדים לכאורו, וכדי שלא לכלבל דעת הקורא ראיתי לחלק באור הפ' הזאת לשנים, באחד יתבאר דעת המתרגם ללשון אשכנז בקוצר מלין, ובשני יתבאר בו דקדוק המלות ודעת שאר המפרשים, וסבת בחירת המתרגם הנוכח בכאורו זה, וזה החלי בעור השם:

יתר הבאור

באור הקצר

מט (א) האספו, כי שניס נפז הגדילו באלו שנעעשרה שנה ונעשו עם רב: את אשר יקרא אצבם, ענין מקרה, כי מלאנו השם הזה באל"ף נסוף, כמו וקראהו אסון (לעיל מ"ב ל"ח), שנים הנה קראתיך (ישעי' נ"א י"ט), וגם נה"א נסוף, כמו וקראהו אסון (לעיל מ"ד כ"ט), היקרך דברי (בשדכר י"א י"ג), וענינס אסד: באחרית הימים

מט (א) ויקרא יעקב, שלח בשניס: ואגידה לכם, אודיעכס, וזה ענין הסגדה בכל מקום הודעת הענין ולא ספור הדברים והיא כל"א (בעריכטען, חלליגען): יקרא אחכס: יארע לכם צענין גבורתכס במלחמה ובענין ג' לחכס בארץ: באחרית הימים, נימים הנאים לזמן רחוק בין צימות המציא בין קודם לזה: בברי

המעמר

מט (א) אשר השער: יען כי הגדיל הרג המנאר להגדיל בפירוש הפרשה הזאת, לכן אצתי מה יוסף ומה יתן לי אם חלקע שבלים אחרי עמרי חכמתו, הן באלה לא ימלא המעמר חנו, ולא יאשרו העונרים ברכת ה' אליך, לכן שמתי יד לפי, ואך אעירך על ההגדל שנין ברכת יעקב וברכת משה ואומר: הנה ברכת יעקב נבדלת מברכת משה משתי צינות, האזת מפאת הכוונה אשר שם הניכיא למערת חפצו, כי מנמת יעקב היתה לא לבד להגיד לבניו אשר יקרה לכניהם אשר יקומן תצתיס עד דור האחרון, אבל גם רכה להוכיח את בניו הנלכיס עליו קודם מותו, להגדיק את הגדיק בהם ולהלל אותו נגד אחיו, וליקר בדברי טובות לזאתם אשר הרשיעו לעשות, אבל אדונו משה אשר דבר לדור אחר, לא חסן להזכיר עון אבותם, והארכה יען היתה כל יאשו כי כל העם יהיה באגודה אחת, ולא לתת יתר שאת לשבש אסד מוולמו (רק שנט לוי לכד לפי שפוט צמיר ה' ונאשר גנאר), לזה

יעקב ושמעו אל ישראל אביכם:
(ג) ראובן בכרי אתה כתי וראשית

דער יעקב'ס! אונד הארט איי-
ערעם פאטער ישראל צו!
(ג) דוא ראוב' וביזט מיין ערשט-
געבאָרענער, מיינע קראַפט
אונד איין ערשטלינג מיינעם

אובי

ר ש י

תרגום אונקלוס

(ג) וראשית אובי. היא טעה ראשונה
שלו וקבילו אולפן מן ישראל אבובין: (ג) ראובן
בוכרי את חילי וריש חוקפי לך יהוה חזי

באור הקצר

(ג) בכרי אחה, מלת אמה מושבת נכחה כל
התארים שבפסוק, אמה בניי ואמה בחי ואמה
ראשית אובי, ואולי גם ראשית מושבת אחרת
עמה, ויהי ענינו, ראשית בחיוראשית אובי,
והוא כפול כדרך לשון הגנואה והענין אחד:
יחר

יתר הבאור

הימים, הם ימות המשיח כי יעקב ירמוז
אליו בדבריו וכו' כי לדברי הכל אחרית הימים
ימות המשיח הם (הרמב"ן), אבל כבר הוכחתי
בקו"ו עליהם לתרופה (שכבר נדפס) בפ' בלק
(שם כ"ד י"ז), כי כלל זה לאו דוקא, אבל מליבת
באחרית הימים תורה על הזמן הרחוק בין
לימות המשיח או קודם להם ע"ש, ואוביח גם

מן הפרשה שלפנינו בדברי, כי התנבא בפיו על זבולן ואמר וירכתו על לידן (להלן פסוק
י"ג), וכן היה באמת סוף גבולו אלל לידן בחלוקת הארץ שבימי יהושע, אבל בחלוקת
הארץ אשר תהיה בימות המשיח לא יהי גבולו שם, כמפורש בספר יחזקאל (סימן מ"ח
מן פסוק א' עד פסוק ל'), כי שבעת השבטים דן אשר נפתלי מנשה אפרים ראובן יהודה
ינחלו ונחלתם לכפונה של העיר ירושלים והמקדש, כל אחד רצועה ארוכה לאורך א"י מן הירדן
עד הים הגדול, ורוחב הרצועה שיה לכל א' וא' חלק בחלק, ומאשת השבטים בנימן שמעון
יששכר זבולן גד ינחלו ונחלתם לדרומה של ירושלים והמקדש, דהיינו בנימן אלל עיר ירושלים
ולהלן מאנו לכל דרום, שמעון ואחריו יששכר ואחריו זבולן ואחריו גד במילך הדרומי של א"י,
ולפי זה א"ש שיגיע גבול זבולן לעתיד עד לידן שהיא סמוכה לגבול לפון של א"י, אלל וודאי
שנבואתו על זבולן לא היתה רק על חלקו שבזמן כיבוש הארץ בימי יהושע, והוא קרא לכל
בניו ואמר להם אשר יקרא אחנם באחרית הימים, וכלל גם זבולן עמם, זה יורה שהמליצה
הזאת תקבול גם זמן אחר רחוק קודם ימות המשיח, וכן כתב מהר"י אברבנאל כי ע"ד הפשט
באחרית

המער

לא רצה להרים קרן איש מעל אחיו כי מגמתו היתה שינינו כי העדה כולם קדושים שנטי יה,
אין בהם נקלה ופסוק, גם לא מונח ומעולה, מלבד כהני ה'. והנחמה השנייה היא מפאת
איכות הנבואה הנלווה בהם, כי יעקב התנבא עד סוף כל הדורות, כמ"ש אשר יקרא אחנם
באחרית הימים, ונבואת משה לא הגיעה בזה עד אחר ירושה וישיבה, והטעם יראה לי, כי
יעקב לא דבר רק לבניו והם היו קדושי עליון, בחירי ה', לכן ראוי להביאם בסוד אלהים,
ולרמוז להם מה יעץ אל, אבל משה שם דברתו לכל קהל ישראל, ולא רבים יתכמו להבין
הדברים הסתומים והסתומים האלה הנבואה אמיתית, לכן לא השף להם מלפני העתים, אלל
דבר מענין נחלתם וחלקם בארץ כאשר אנא, למען ידעו כי משפט הגורל אשר יעלה להם
מאת ה' ילא. ואחר ההלכה הזאת אערוך ברכות יעקב ומשה אלה לעמת אלה, ויאמנו דברי:
(ג) ראובן, הנה יעקב הוכיח אותנו על פניו על המרי אשר עשה, אבל משה התפלל בעדו
ואמר יחי ראובן ואל ימות וגו', וזה מלבד כאשר בארנו שם בהמעמר לפי שהיה מן החלוקה,
והיה הראשון בעורכי מלחמה, עוד נראה כי יען לקחו ראובן וגד חלקם בעבר הירדן מזרחה,
רחוק מגבול אחיהם, והיו פעמים לשלל אויביהם, וכמפורש במלכים ב' (י' ל"ב ול"ג), לכן
התפלל בעדו כי יגן ה' עליו. [ומדי דברי בענין ראובן לא אוכל לתאפק מהעירך בשם רעי
ר"ו ו"ג על תרגום פחו כמים על דאולתא לקביל אפד הז במיא, שכבר עמד עליו אחד
ממבארי

אוני יתר שאת ויתר עז: (ד) פתח

פערמעגענס, פארציגליך אן
וירדע אונד פארציגליך אן
מאכט: (ד) אכערדיא איבער-

כמס

תרגום אונקלוס

למסב תלתא חולקין בכירותא בהונתא
ומלכותא: (ד) על דאולתא לקביל אפך

ר ש"י
שלו שלא ראש קרי מימיו: אוני. כווי
כמו מלאתי און לי (הושע י"ב) מרוב אוניס
(ישעי' מ'). ולאין אוניס: יתר שאת
ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה
הא
ל' נשיאות כפים: ויתר עז. במלכות כמו ויתן עזו למלכו (שמואל א' ב'). ומי גרס לך להפסיד
כל אלה: (ד) פחו כמים. הפחו והנהלה אשר מהרת להראות בעסקך כמים הללו הממהרים
למרוחתם

יתר הבאור

באור הקצר

באחרית הימי' רומז לאיזה זמן ארוך שהוא באשרי'
הימים בערך אל ימי המדבר: (ג) אוני, כוסי,
והנכור יקרא ראשית און, כמו ויך כל נכור במלכי'
ראשית אוניס באהלי חס (תהלים ע"ח נ"א),
והמליכה כפולה בדרך המליכות הנבואיות: יתר
שאת, תשא, כלומר ראוי לך לשאת, כי הפעל נכח
השם ובפרט במאמרי השיר והנבוא' שהם מאמרי'
קלרי', וכן ויתר עז, תעוז, והכוונ' על ג' המעלו',
נכורה וכהונה ומלכות, כמון שחרגס אונקלוס
ויז"ע ותרגום ירושלמי, ולכן שנה ושלש, בכרי, כפי, ראשית אוני: והנה שרש יתר הונח על ענין
השאר והנשאר, כמו ומיתר השמן (ויקרא י"ד י"ז), והנותר בשמן (שם י"ח), ובל"א (דחז
חיבריגע), וכן הפעל ממנו, אשר הותיר הנד (שמות י' ט"ו), ויסתעף ממנו ענין החשיבות
והמעלה, אשר לדבר על דבר, כי אם תחסר מעלת הא' ממעלת הב', וישאר לב' עוד מעלה
יהי לב' יתרון המעלה, או מותר, והוא בל"א (פארלוג), כמו ומותר האדם מן הבהמה און
(קהלת ג' י"ט), וכן מלאנו הפעל ממנו והותרך ה' לטובה (דברים כ"ח י"א), ובל"א (ער
וירד דרך פארליעהען), וכן הותר בני תמותה (תהלים ע"ט י"א), יהי' פירושו מענין זה, וכן
הוא באור השרש הזה פה, וכן תרגמו המתרגם האשכנזי: ומלות יתר פה שמות המקרה, כדעת
הרד"ק בשרשים שרש יתר ושרש נשא: שאת, מקור בחסרון נו"ן פ"פ ובחוספת ח"ו, ובא שאת
בשוא להקל על קריאת האל"ף, כי משפטו על משקל האחרים חסרי הפ"א יִצְאָח ע"מ אֶפְחָח:
עז, שם, והרד"ק בשרשים שרש עזו פי' שהוא חסר, עם שמדבריו בשרש נשא ובשרש יתר לא
נראה בן: (ד) פחו, שם משקל פֶּעַל, ונפתחו הפ"א והעי"ן להרחבת אות הגרון, ולכן
הנגינה מלעיל, ואם היה פעל היתה הפ"א קמוצה והנגינה מלרע, והוא ענין קלות, כלומר
תנועה וקלות היכר הי' לך כמים הקלים הנגרים, וכן מלאנו אנשים ריקים ופחזים (שופטים
ט' ד'), פי' נמהרים וקלי הדעת, וכן נביאים פחזים (לפני ג' ד'), וכן בשקריהם ובפחזותם
(ירמיה' כ"ג ל"ב), ר"ל בקלות דעתם, ולא נמלא עוד השרש הזה במקרא, אבל חז"ל השתמשו
בו לרוב על ענין זה, כמו שאמרו וסחבלתי בנבואה שלי ופחו ילרי עלי (נדרים דף ט' ע"ב)
וכו', כ"כ הרמב"ן, וכן פירשו רש"י והרשב"ם והרד"ק בשרשים שרש פחו, וכחז עוד הרמב"ן
שיתכן שהוא הפוך מן חפזון, כמו כשז כנש, שמלה שלמה, ודומיהם, וגם במליכה הזאת יהי'
הפעל נכח השם, ושעורו, פחו פחזת כמים. והגאון רב סעדי' פירש אפילו דבר ריק וקל
כמים

יתר שאת, לשון נשיאות וגדולה ורוממות, וכלל
בו ענין הנכורה והכהונה שהם מעלה ונשיאות:
ויתר עז, הכוונה בו על המלוכה, כי המלך
כריך עזו ותוקף כמ"ש ויתן עזו למלכו (שמואל א'
ב'), והכוונה בכלל הכתוב בעבור שאתה בכורי
ראוי לך היתרון על אחיך, בין היתרון של הנשיאות
והמעלה, ובין היתרון של המלכות: (ד) פחו
כמים

המער

ממבארי התרגום ופירש אפך כמו אפך ורכה לומר הלכת נגד רצון אביך, ומלבד שזה התרגום
אינו מכוון ללשון פחו, גם היה ראוי להיות אבובך ולא אפך, כתרגום משכנזי אביך אבובך,
אמנם העיקר בזה הוא כמו שנתב רש"י הפחו והנהלה אשר מהרת להראות בעסקך כמים
הללו וכי', והענין דאולתא לקביל (כלומר לשול) אפך ע"כ.

תרגום אשכנזי

איילונג וואך שנעלל וויא וואס-סער, דארום ערהעלטסט דוא קיינען פארצוג; דען דוא האסט בעשטיעגן דאז עהעבעטט דיי נעם פאטערס; דא האסט דוא דען ענטווייהט, דער מיין רוי העבעטט בעשטיעג.

ויחי מט

כמים אל-חותר כי עלית משכבי אביך אז חללת יצועי עקה:

שמעון

תרגום אונקלוס

הא כמא ברם לא אהניקתא חולק יתיר לא תסב ארי סליקתא בית משכבי אבך בבין אחילתא לשוניי ברי סליקתא:

למרוכתם לכך. אל חותר. אל חותר כל היתרות הללו שהיו ראיות לך ומהו הפסח אשר פחות. כי עלית משכבי אביך אז חללת. אותו שעלה על יצועי שם שכינה שהיה דרכו להיות עולה על יצועי: פסח. שם דבר הוא לפיכך טעמו למעלה וכלו נקוד פתח ואלו היה ל' ענר היה נקוד חליו קמן וחליו פתח וטעמו למטה: יצועי. לשון משכב ע"ש שמכיעים אותו ע"י לבדן וסדינין. והרבה דומים לו

יתר הבאור

כמים לא יהי לך יתרון על אחיך, ויהי לדעתו ג"כ מגזרת אנשים רקים ופחזים, ולא יחסר הפעל לדעתו, וכן פי' הראש"ע בפירושו הב', והמחברם האשכנזי תרגם כפי' רוב המפרשים: חותר, מבנין הפעיל, והראוי תותיר, ובא פת"ח להרחבת הרי"ש, כי יש בה ג"כ דין הרחבה לפעמים, כמו ויסר הערב (שמות ח' כ"ז), ויגר אתו נחרט (שם ל"ב ד'), ודומיהם, כמו

באור הקצר

כמים אל חותר, הפסח אשר הוא כמים הממהרים למרוכתם אשר היה לך, גרם לך שלא תזכה אל היתרוות האלו, ומכרש מה עשה בפסחזומו ואמר: כי עליו משכבי אביך, שעלית במקום שהיה לאביך למשכב כעמים רבות: אז חללת יצועי עלה, בעת שהיך חללת כבוד האיש אשר עלה

ויודע ויזכר, להרחבת אות הגרון, וממלא בפתח גם נאות אחרת, זכור מלחמה אל תוסף (איוב מ' ל"ג), ובא פתח בזקף, לפי שהי' מבלי הפסק בלירי, או יהי' מבנין הפעל, ומשפטו בשורק, ובא החולם תמורתו, כמנהגם להתחלף זה בזה. והרד"ק בשרשים שרש יתר כתב ב' הדרכים בלי הכרעה, אולם לדעתי הדרך הב' הוא הנכון, כי בכל מקום שנת השרש הזה בהפעיל הוא יולא כמו והותרך ה' לטובה, וגם מה שהוא לשון השארה הוא יולא בבנין זה, ובאן הוא המקבל, ובפירושו לא יהיה לך יתרון מאחי, ולכן אם היה מן הפפעיל היה ראוי שיסובב הדבור אל יעקב לומר לא אחיך. והראש"ע כתב ב' הדרכים, ולכן פי' בב' חופנים, לא יהיה לך יתרון, ושם על קבלת היתרון, ואז הוא מן הפפעל, ואח"כ פי' אל תבקש לך יתרון, ויהי' הוא הפועל המבקש, והיתרון הפעול המבוקש, ועל פי' זה כתב שיהיה משקל תותר כמשקל זכור מלחמה אל תוסף, מן הפפעיל: כשכבי, בא לשון רבים אף שהמשכב אחד, וכן ואת זכר לא משכב משכבי אשה (ויקרא י"ח כ"ב), ואיש אשר ישכב את זכר משכבי אשה (שם כ' י"ג): או חללת יצועי עלה, הרד"ק בשרשים שרש עלה פי' לשון הפסק ונריתת, כמו חל תעלני בחיני ימי (תהלים ק"ב ב"ה), ועוד רבים, ובאורו מאז שחללת (משכנני), יצועי עלה, בפסק ונכרת, שלא הייתי עוד עם בלחה, וכן פירש הראש"ע, באורו א"ז עלה מעלי, וזהו על דעת המפרשים וישכב את בלחה וגו' (לעיל ל"ה כ"ב) כפשוטו, ומוללה בניאמו, אבל לדעת קלר רבותיו ז"ל שלא חטא ראובן רק בבלבול יצועי אביו, לא יתכן לפרש כן, גם הוא בניאות שלא נזכר בכתוב שלא שב עוד עם בלחה, עוד כתב הרד"ק (בשרש הנזכר) שיחזק לפרש עלה כפשוטו מלשון עליה ממש, ויהי' דבק עלה לפסח כמים, חותר וזם כמים עלה וגזר עליך, וכמוהו הנה מים עלים (ירמיה מ"ז ב'), מהנבנים, וכן פי' הרמז"ק ה"ל אז חללת, אחס (ר"ל את משכבי אחיך), באשר יצועי ענה הפסח שלך שהוא כמים הפעילים ושופים וזה בל' הכתוב כמים, הנה חדני מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרנים וגו' ועלה על כל אפיקיו והלך על כל

גדומיו

(ה) שמעון ולוי אחים כלי המס

מכרתיהם

חרגום אשכנזי שמד

(ה) שמעון אונד לוי זינד גלוי
5 ברודער, ווערקצייגע דער
געוואלטטהעטיגקייט זינד איה

רע

ר ש י

חרגום אונקלוס

(ה) שמעון ולוי אחין גברין גברין בארע

הוחבוהוון

לו אס אעלה על ערש יועי (מהלים
קל"ג). אס זנריך על יועי (שס ס"ג):
(ה) שמעון ולוי אחים. בעלה אחת על
שס ועל יוסף ויאמרו איש אל אחיו ועמה לבו ונהרגו מי הם א"ת ראובן או יהודה הרי לא
הסכימו בהריגתו א"ת בני השכמות הרי לא היתה שואתן שלמה שאמר והוא נער את בני
בלהה ואת בני זלפה יששכר וזנוקן לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם ע"כ שמעון
ולוי הם שקראם אניהם אחים: כלי חמס. אומנות זו של רכיפה חמס הוא בדיהם מכרכת
עשו

אמר בתוכחתו וישלח ה' את ירבעל ואת בדרך ואת
יפתח ואת שמואל (שמואל א' י"ב י"א), ולא אמר
ואת יפתח ואת שמואל, ויאמר המלך להם קחו עמכם
את עבדי אדוניכם (מלכים א' א' ל"ג), ולא
אמר את עבדי ומכ"ש כאן שראה כוון לדבר
בלשון נסתר להסתיר חילול כבודו: (ה) שמעון
ולוי אחים, הנה באמת כל בניו אחים
היו, רק כוון שהיו דומים כאחים בעלתם
ונמעשיהם, וינמו על מעשה שנס: כלי חמס
מכרתיהם

יחר הבאור

באור הקצר

גדוהיו, וחלף ביהודה שטף ועבר (ישעי' ח' ז'
וח'), ורבותיו אומרים אז חללת יועי עלה,
שכונה שדרכה לעלות על יועי, והכתוב אומר
ובחללו יועי אביו (ד"ה א' ה' א'), שהילוע
הוא המחולל (ר"ל והו מורה שאין הסי' כדעת
רבותיו), ואולי יונה אומר שם (יפוש בן לדעת
רבותיו שכונה שם להסתיר חילול כבודו), ואס
בדרך כנוי יחנן שהיה העולה יעקב עמו בלשון
אס אעלה על ערש יועי (מהלים קל"ג ג'),
ויאמר אז חללת אותי רק דבר נוסתר דרך
כבוד, וכן ובחללו יועי אביו, כנוי, בחללו
העולה על יועי אביו עב"ל בקלמ' תוספת
באור, וכן חרגום המתרגם האשכנזי שאז חללת
אב על יועי עלה, והבנונה את העולה על
יועי, אבל סתם מי הוא העולה, באופן
שיסבול ב' הכיוונים אס השכינה כפי רש"י
הרמב"ן ז"ל: יצועי, לשון משכב, על שם שחלעין אותו ע"ל לבדן וסדויגין, והרבה דומים לו,
אס זנריך על יועי (שס ס"ג ז'), אס אעלה על ערש יועי (שס קל"ג ג'), (רש"י): (ה) שמעון
ולוי אחים, אחים גמורים דומים ומתאחי' זה לזה בעלתם ומעשיהם, (הרמב"ן), וכן מתורגם בל"ח:
מכרתיהם

עלה חמיד על יועי, ועל עמו כוון זאת והיה
לו לומר אז חללת כנודי, רק שדרך המדבר
העברי לדבר כן, כמו ואל משה אמר עלה אל
ה' (שמות כ"ד א'), משפטו אלי, ושמואל עמו
אמר בתוכחתו וישלח ה' את ירבעל ואת בדרך ואת
יפתח ואת שמואל (שמואל א' י"ב י"א), ולא אמר
ואת יפתח ואת שמואל, ויאמר המלך להם קחו עמכם
את עבדי אדוניכם (מלכים א' א' ל"ג), ולא
אמר את עבדי ומכ"ש כאן שראה כוון לדבר
בלשון נסתר להסתיר חילול כבודו: (ה) שמעון
ולוי אחים, הנה באמת כל בניו אחים
היו, רק כוון שהיו דומים כאחים בעלתם
ונמעשיהם, וינמו על מעשה שנס: כלי חמס
מכרתיהם

המעמר

(ה) שמעון ולוי, הנה יעקב שלח בהם חרון אפו על כי הרעו לעשות במעשה שנס, ולדעת חז"ל
גם במכירת יוסף כי ידם היתה במעל ראשונה (ואין זה רחוק, כי כבר אמרתי שיעקב ידע אה"ב
את כל ענין מכירתו, עיין בהמעמר לפדשת ויגס), אך משה לא הזכיר את שמעון בלל על דבר פעור
שנפל עם רב מישראל בפשע זמרי בן סלוא נשיא שמעון, וכמ"ש הראב"ע, גם אמרנו שם בהמעמר
שנכל זאת כלל אותה עם יהודה, כי שמעון ויהודה נועדו זמרו ללחום מלחמותיהם (כנזכר בשופטים
א'), אולם בלוי אשר בו נחרה ה' לעמוד ולשרת לפניו, הגדיל מאד לספר בשגהו, ולהראות
איך הפך ה' לו קללת יעקב לברכה, שאס גם נתקיים בו אהלקס ביעקב ואפיקס בישראל,
כי אין להחלק ונחלה בתוך בני ישראל. הנה לברכה ולא לקללה מתקב לו זמרי, כי ה' הוא

חרגום אשכנזי

דע פֿערוואַנדרשאַפֿט. (ו) אין איהרען ראַטה קאַממענישט, מײַ

ויחי מט

מִכְרֵתֵיהֶם: (ו) בְּסֶדֶם אֶל-הַבָּא

נפשי

תרגום אונקלוס

תּוֹכְבוֹתְהוֹן עֲבָדוּ גְבוּרָא: (ט) בְּרִזְיָהוֹן לְאֵהוֹת

נפשי

עשו היא זו אומנות שלו היא ואתם המסחם אותה הימנו: מכרותיהם לשון בלי זיין הסייף בלשון יונימכ"ר תנחומא. ד"א מכרותיהם בארץ מגורחם נהגו עממן בכלי חמם כמו מכורותיך ומולדותיך (יחזקאל י"ו) וזהו תרגום של אונקלוס: (ו) בסודם אל תבא נפשי. זה מעשה זמרי בשותקבכו שנטו של שמעון להביא את

יתר הבאור

מכרותיהם, רבו הפירושים במלה זאת, אבל לכלם דין כוונת סוף הפסוק דומה לכוונת תחלתו, שהוא שלא בדרך המליכות הנבואיות שתבאנה אפולות בענין ובמלות שונות, ולכן הנכון בזה בדעת מנחם שהביא רש"י ביחזקאל (ט"ז ג' וכו"ט ל'), שהוא לשון תולדה, וכן חזר אליהם מכרותיהם, והיא ג"כ דעת הרשב"ם ז"ל פה ז"ל מכרותיהם, אחותיהם כפל לשון של שמעון ולוי אחים כלומר שמעון ולוי אחים היו לרעה, כלי חמם היתה אחותם, מכרותיך ומלדותיך (ס ט"ז ג'), לשון קרובים, אבל מכרותיהם משקל דגש הוא, כמו מסכותיהם, לשון קירבה, אבל בעבור הרי"ש במקום החירק נהפך ללירי הוא, כמו בַּרְךָ תַחַת בְּרַךְ אֲבָד וְשִׁבְרַי (איכה ב'ט'), וכן בַּרְךָ ה' (תהלים ע"ד י"ח), ושרת את אחי (נמדבר ח' כ"ו), כלם משקל דגש, מכרותיהם, לורפרנטיי"ש בלע"ז עב"ל, ובל"א (איהרעפער)

באור הקצר

מכרותיהם, סוף הפסוק מפרש את תחלתו, ואמר שאחותיהם וקורבנם יותר משאר האחים היתה בענין כלי חמם שניהם היו ממהרים להשתמש בהם יותר משאר האחים, ויתכן לדעתי שמכרותיהם שז על כלי חמם, שהכלים ההם הם קרובים להם בעבור השתמש בהם, ורעות הוא אל המליץ העברי לדבר כן ולייחס להם איכות גופניות, כאשר מלאנו שהנביא ע"ד המליצה ידבר אל החרב, כמו הוי חרב לה' עד אנה לא תשקטי האספי אל תערך הרנעי ודמי (ירמיה מ"ז ו'), והנה הרמב"ן מפרש מכרותיהם מגורותיהם פי' חייבהם מלשון ימי שני מגורי (לעיל מ"ז ע'), יאמר כי כלי חמם עמם הם מגוריהם כי הם ימיו, ייחס ג"כ איכות החיים אליהם: (ו) בסדם אל הבא נפשי, מדבר אל נפשו ואל כבודו ואומר להם, את נפשי! בעת

שחזקתו (פס), ויהי לפ"ז סוף הפסוק באור תחלתו, שאמר שהם אחים דומים בעצמם, ומבאר שאחותם וקורבנם היא בענין כלי חמם, וכן מתורגם בל"א. אבל בענין דקדוק המלה נראה שדעת הרשב"ם היא שהם שני שרשים מענין הקירבה, מנרותיך שרשו נור, ומכרותיהם שרשו נר, ולירי הכ"ף במקום הדגש הראוי לביא ברי"ש שאינו מקבלתו, ולדעתי אין לורך לזה, רק שניהם מנחי העי"ן, והלירי להמשיך הי"ד שהיא נמקם ויו"ע פ. ובאור הקצר בארתי עוד שיתכן לפרש שכלי חמם הם קרובים להם ע"ש: (ו) בסדם אל הבא נפשי, הרמב"ן פי' על העבר וכחז כי יעקב קלף על שמעון ולוי בהרגם אנשי העיר בעבור שעשו חמם כי הם לא חטאו להם כלל (ר"ל אנשי העיר, רק שנס בן חמור, ואילי לא פי' ביד אנשי העיר למחות לו), ובאו צברית ונמולו ואולי ישונו אל ה' ויהיו כולם בכלל אנשי בית אברהם ומן הנפש אשר עשו, ועוד חרה לו שלא יאמרו כי בעלתו נעשה הדבר ויהי' חלול השם שיעשה וביא חמם ושוד, זה טעם בסדם אל תבא נפשי החנליות שלא היה בסודם בעונתם במרמה ובקהלם לא נחיתד כשבאו על העיר והרגום, ולכן יקלל אפס ועברתם, וכן תרגם אונקלוס ברזיהן לא הות נפשי ונאיתכנושיהון למהך וכו' עב"ל, הנה פירש תבא ותחד עמיד במקום עבר, וכן פי' המ"י (ובלי ספק הוא מדברי הרד"ק בפירושו לספר נראשית, שנא לידו), ועם כי אינו רחוק ובפרט במליכות הנבואיות, אמנם מלת אל לא תבא לעולם על העבר, רק על העתיד אם לקללה או לנקשה או לחוץ, כמ"ס הרשב"ם פה, והראב"ע (בפסוק ד') על אל תותר [עם שמלא אחד הסך כלל זה ע"ד זרות, והוא ודרך נתיבה אל מות (משלי י"ג כ"א)], ורש"י פירש על העתיד, אבל דרך דרש ע"פ ב"ר על מעשה זמרי ומעשה קרם, והנכון לפי פשוטו כמו שבארתי בקטורי, שאיננו שז על איזה מעשה מיוחד, רק ברכותו לספר תכונתם

נפשי בקהלם אל החד כבדי כי

באפם

הרגום אשכנזי שכה

מינע זעע לעז אין איהרע

פערזאמטלונג וועררע ניכט

מיט איינגעשלאסען, מינע

עהרע! דען אין איהרעם צאָרן

ר ש י

חרגום אונקלום

נפשי באיתכנזשיהון למהך לא נחית מן

יקרי

אח המדינית לפני משה ואמרנו לו זו

אסורה או מותרת ח"ת אסורה בת יחזו

מי החירה לך אל יזכר שמי בדבר זמרי

בשיקויל קרח שהוא משבטו של לוי

שם אל יתיחד עמהם שמי שנאמר קרח

בן יזהר בן קהת בן לוי ולא נאמר בן יעקב אבל בדברי הימים נשתחייסו בני קרח על הדוכן

נאמר בן קרח בן יזהר בן קהת בן לוי בן ישראל: אל תחד כבודי. כבוד לשון זכר הוא וע"כ

אחה לריך לפרש כמדבר אל הכבוד ואומר אחה כבודי אל תתיחד עמם כמו לא תחד אהם

בקבורה (ישעי' י"ד): כי באפם הרגו איש. אלו שמור ואנשי שנס ואינן חשונין כלם אלא

כאיש

באור הקצר

נעת נוסדו יחד להמתיק סוד אף כי לא ידעתי

מה הוא, לא תבא שם, להתחבר עמם בעלמא,

כי בלי ספק עלמא לעשות חמס: בקהלם אל

החד כבדי, ואחה כנדי! נעת יקבלו מהם קהל

לשבת יחד, לא תתיחד עמהם, ואם שרשו אחד,

באורו לא תהיה עמהם באחד, ואם שרשו יחד,

גם זה נכון, ויהיה באורו לא תשז יחד עמהם,

והוא הנפל של בסדס אל תבא נפשי כי כנדי

הוא הנפש ונקראת כן בעבור שהיא כבוד הגוף

ויקרו: כי באפם הרגו איש, אינו עבר,

יק

יתר הבאור

כנוחם ומזגם אמר כ"כ ידעמים עד שאומר

אל נפשי חמוד אל תבא בסודם, ואל כנדי אל

תתיחד עמהם לנא בקהלם, כי בלי ספק הוא

לעשות חמס: בקהלם אל החד כבודי, לשון

רש"י כבוד לשון זכר הוא וע"כ אחה לריך לפרש

כמדבר אל הכבוד ואומר אחה כבודי אל תתיחד

עמם כמו לא תחד אהם בקבורה (ישעי' י"ד כ')

עכ"ל, ויראה מלשינו שהלחץ דחקו לפרש בן,

ולכן אמר ע"כ אחה לריך וכו', כי לחלו המאמר

האח' בסדס אל תבא נפשי, שיפורש תבא

לנסתרת, כי מלת נפש עם תבא בלשון זכר

כשחפורש על הגוף, מ"מ כשחפורש על הנשמה

תבוא בלשון וקנה (כמ"ש הרד"ק בשרשים שרש נפש), ואם יהי' מאמר בסדס אל תבא נפשי

לנוכח הנפש, היה לריך לומר תבאי, ולכן יפרשו רש"י לנסתרת, והי' ראוי לפרש גם מאמר

בקהלם אל תחד כנדי לנסתרת, לולי שכבוד לשון זכר ויפורש על כרחו לנוכח, ולפי' אין ב'

המאמרים האלו דומים, כי הא' לנסתרת והב' לנוכח, ומ"מ מפרש תחד לשון וקנה כי הכבוד

הוא הנפש, וא"כ יפרש שניהם לנסתרת, אבל כל הנחובים ינחשוהו, כי בכל מקום שנא כבוד

בכתוב, ואף על הוראת הנפש, ינונה בלשון זכר, וקרוב יותר שימש הכתוב במלת נפש בל'

זכר לזוג המאמרים, אחרי שמלאנו המלה הזאת לפעמים בלשון זכר, כאשר חורה על כללות

הגוף והנשמה, בל"א (פערזאן), ובזה נחר המתרגם האשכנזי, ופחר שניהם לשון קריאה,

כמדבר אל הנפש ואל הכבוד, כי זהו תפארת המליצה: החד, לדעת הרד"ק בשרשים שרש

אחד שרשו אחד, וכ"ה דעת רבי משה הנהן המדקדק ז"ל (כפי מה שהביאו הראב"ע), וכן

אמר על והאדמה לא תשם (לעיל מ"ז י"ט), שרשו אשם, ובא הליזי להמשיך היו"ד במקום

האל"ף, כדרך אותיות אה"י שמחלפות זו בזו, ולדעת הראב"ע שרשו יחד, ונא על משפטו

ע"מ תדע, וכ"כ הרד"ק במכלול (ד' קטן דף קי"ב ע"ב) בדרך אפשר, ולפי הפשט שניהם

כנונים, כמו שנתתי בקלורי, ודעת רש"י כפי' הב', ואנקלום תרגמה כנונה דחוקה מענין

הוראת השרש, והמתרגם האשכנזי תרגמה באופן שחסנול א' מנ' הפירושים: כי באפם הרגו

איש, רש"י פי' לפי מדרשו שבין על שנס וחמור ואנשי עירס ואינם חשונים כולם אלא כאיש

אחד (ר"ל לפי גבורתה), וכן הוא אומר בנדעון וככית את מדין כאיש אחד (שופטים ו' ט"ו),

וכן במלכים סוף ורכנו רטה בים (שמות ע"ו א'), וכתב עוד וכשטו, הרבה אנשים קורא איש

כל

באפס הרגו איש וברצנם עקרו

ערוורגטען זיא דען מאו, אונר אין איהרעם מוטהוויללען לעהמטען זיא דען אפסען.

שור

חרגום אונקלוס

יקרי ארי ברוגהון קטלו קמול גברעוהון

כאיש אחד וכן הוא אומר בגדעון והכית את מדין כאיש אחד (סופטים ו'). וכן במלרים סוס ורובנו רמה בים. זהו

חרעו

מדרא. ופשוטו הרבה אנשים קרוי איש כל אחד לעצמו באפס הרגו כל איש שנעסו עליו וכן וילמד לטרף טרף אדם אבל (יחזקאל י"ט): וברצונם עקרו שור. ולו לעקור את יוסף שנקרא שור שנאמר בנור שורו הדלנו: עקרו אשרי"טר בלעז לשון את סוסייהם חקרי (יהושע י"א):

ארו

יתר הבאור

באור הקצר

כל אחד לעצמו באפס הרגו כל איש שנעסו עליו, וכן וילמד לטרף טרף אדם אבל (יחזקאל י"ט ג') עב"ל, והנה גם לפי פשוטו כיון רש"י על מלחמתם עם אנשי אנס, בעבור שנאמר הרגו בלשון עבר, ולפי מה שכתבתי בקניני תהיה הכוונה לספר חכונתם, והוא כינוי שדרכו לבוא פעמים בלשון עבר ופעמים בלשון עתיד, אבל ירמוז על המלחמה ההיא: וברצנם עקרו שור, הראב"ע פי' שור, קומה, והמולס במקום השורק, כדרכם להתחלף זה בזה, וכן פי' הרד"ק בפירושו (כפי מה שהביאו המ"י) ובארשים שרש שור, וכתב הרמב"ן ואמר אונקלוס כי טעם שור כמו שור בשורק מן ננות צעדה עלי שור (לקמן בסוק כ"ג), והרגם בו שור סנאה מן וחנט עיני באורי (תהלים ל"ב ג'), והטעם שעקרו עיר מוקפת חומה אחרי הרגם אנשיה ויהיה עקרו מן ועקרון חקרי (לפניו ג' ד') וכו' עב"ל, וחילם כפי הנראה אלי חין לשון עקירה ופול על ענין חרבן הערים והארכות, כי הפעל מן השרש הזה נמכא ז"ס, ח' מניין הקל, ועת

רק כינוי לספר טעם, ואיש שם המין כמו ואיש ישראל וגם (שמואל א' כ"ד י"ד), ויהי לי שור וחמור (לעיל ל"ב ו'), והכוונה כי באפס יהרגו כל איש שנעסו עליו: וברצנם, הסך האף כמו כי רגע באפו חיים ברכונו (תהלים ל' ו'), כלומר כל כך רגילים הם לעשות רע, עד שגנזו כעסם לא ינזחו בשל זה מלהשחית, והם עוקרים את השור להשחיתו, ובל"א יאמר (אוטהווילונן) על החכונה נופס לעשות הרע לא מתוך כעס, כי אס מתוך שרירות הלב, ובאור עקרו שור, הוא שהיה דרכם לפנים במלחמה לגשר פרכות הנהמה של שונאו הנלחם אחר מן הארכונה ולמטה ולא תמות הנהמה בזה הדבר אלא שלא חובל ללכת ואס תמלא מרעה במקומה חמיה, זהו המליצה הפשוטה בפסוק זה, אבל בלי ספק רמז על מלחמתם עם בני אנס, דאל"ה מדוע כעס עליהם, אבל מלחמתם עם אנשי אנס מנאנו שהיתה נגד רכונם נמ"ש ויאמר

לעקור נטוע (קהלת ג' ב'), ונאמר על עקירת האילנות, וא' מניין נפעל ועקרון חקרי, ונאמר על החרבת העיר, וה"ס מניין הכנד, ח' זה שבענין, ב' את סוסייהם חקרי (יהושע י"א ו'), ג' את סוסייהם עקר (שם ט'), ד' ויעקר דוד את כל הרבב (שמואל ב' ח' ד'), ה' חננו כד"ה (ח' י"ח ד'), ונכל אלו הה' נאמר אחריהם הפ. ול שהם הנהמות, ולכן חין להכות זה סכלל חנריו, ויהי' כל הנאמר בניין הכנד על ענין אחד שהוא עקירת רגלי הנהמות וכל הנאמר ממנו בקל על עקירת האילנות, ולדעתו גם הנפעל לא יאמר בעצם רק על עקירת האילנות לאביו הקל, כי כמו שנוכל לומר על הפועל לעקור נטוע, כן נאמר על המקבל הפעולה הנטוע נעקר, ומליכת ועקרון חקרי חנונה עלמית רק שאולה כדי להיות לשון נוסל על לשון, אבל המליכה העמית היא ועקרון חמרב, כנהוג בכל המקרא על הערים והארכות, כמו

והעיר

המעמד

(ו) עקרו, לועז רש"י אשרי"טר, ומשנ הרב המבאר שהוא חטאוריטור (ריח זעהנען חק פומע דורכ"ט טניידען), ואינו כן, כי אס כמו שנאמר וזהעמקתי ביהושע י"ז ט"ו שכן לועז רש"י סס וברקת אישרטי"ר ופי' שהוא לשון כריתה, והכלע"ז הוא חטאוריטור (חויגרייטען, חויגרייטען) סטן, וזהו ענין פעל עקר. (ד"ה).

שׁוֹר: (ז) אָרוֹר אִפֶּס כִּי עֵז
וְעִבְרָתָם כִּי קָשְׁתָּהּ אֶחְלֶקֶם
בִּיעֶקֶב וְאֶפְיָצֶם בְּיִשְׂרָאֵל: פ

יהודה

חרגום אשכנזי שמו
(ז) פֶּעֶרְפֹּלֹכֶט זינא איהר צָאָרָן
דען ער איזט העפטיג, אונד
איהר גרים, דען ער איזט
שטאַרדיג; אײך ווילל זיא
צערטהוילען און יעקב, אונד
צערשטרײען און ישראלי.

תרגום אונקלוס

תָּרְעוּ שׁוֹר סְנָאָה: (ז) לִיטְרוֹנְגִּיהוֹן אַרִיתְקִיף
וְחַמְתָּהוֹן אַרִי קְשִׁיא אֶפְלִגִינוֹן בִּיעֶקֶב
וְאִיבְדִרִינוֹן בְּיִשְׂרָאֵל:

יהודה

ר ש י
(ז) ארוור אפס כי עז. אפילו בשעת
תוכחה לא קלל אלא אפס והו שאמר
בלעם מה אקונ לא קנה אל: אחלקם
ביעקב. אפרידם זה מזה שלא יהא לוי
במנין השנטיים והרי הם חלוקים. ד"א
אין לך עניים סופרים ומלמדי תינוקות
אלא משמעון כדי שיהיו נפולים ושנעו של לוי עשאו מחור על הגרות לתרומות ולמעשרות
נמן לו תפולמו דרך כבוד:

יהודה

באור הקצר

ויאמר יעקב אל שמעון ואל לוי עכרחם אחי
(לעיל ל"ד ל'): (ז) ארוור אפס כי עז, הוא
מלסנלו, ולכן אינו רובה נקהלם ונחנורם יחד:
אחלקם ביעקב, שלא יוסדו יחד: ואפיצם
בישראל, שלא יקהלו, ויהי להם כן כי נחלת
לוי חרבעים ושמונה עיר ערי מקלט היו מנוסלות
ומפחורות בין נחלת שאר השנטיים, וגמלא נשאר
שמעון לבדו ולא לוי והרי הם חלוקים, ויראה
לי שמש יעקב חולי ידמה טבע זרעם לאבותם
באף ועברה, נחלקם והפיצם עתה בנבואתו,
למען יבנר מהם לעשות אשר יאשבו:

יהודה

יתר הבאור

והעיר הזאת חתרב (ירמי' כ"ו ט'), ועריהם
החריב (יחזקאל י"ט ז'), אשר יושלים חרבה
(נחמי' ב' י"ז), ודומיהם רבים, וכן פירש"י
מלת עקרוו"ל עקרו חטריטיר בלע"ז עב"ל,
ונל"א (דיוו זעהנען חק פוסט דורכטניידען),
והנה אם המליכ' הזאת חוזרת על הכלמה שעם
אנשי שכם, כמו שפי' השפרשים, גם עקרו
זור ישוב על המלחמה ההיא, שנעת מלחמתם
לא השיבו ידם מנלע, אנשים עם בהמותיהם,
אולם לפי מה שנארתו בקברי אינו מאמר
החלטי, רק ספור חנונתם וליזר מזנס, ואף
שיחבן שמעולם לא עשו כן בשועל, יספר כי כן

מדתם (כפי מה שהנידס אניהם), כי נעת אפס לא יסקוטו ולא ינחו עד שפנס חמתם
באנשי ריבם, לא יתמלו על איש, ובהמתם לא ירמזו: (ז) ארוור אפס, דרך נבואה או דרך
תפלה שיחבר אפס וטוב להם כי ארוור הכך נרוך וכאשר הנרבה מוספת הארייה מגרעת,
(הראב"ע), וכן פי' הרד"ק בשרשים שרז חרר, והרשב"ם כתב ארוור אפס, לא יכלוחו באפס
להנקם ולעשות רעה ולכן אינו מכין נקהלם ונחנורם יחד: עז, מאר. אחלקם ביעקב ואפיצם
בישראל, הראב"ע כתב ששבעל נל ח' לבדו כי מלאנו כי גורל שמעון נפל בחוד נחלת בני יהודה
והנה הוא ברשות אחר וגם עריו לא היו דנקות זו לזו רק מפחורות בנות גורל יהודה, גם
לוי שהיו לו מ"ח עיר והן מפחורות בנות השנטיים עב"ד, ומהר"י אברנחאל קיבל דבריו בלי
קקירת מולא דבריו, ופי' על פיהם בכל הלשון אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל, שהא' שב על
שמעון והב' על לוי, והוא באמת באור נאות כפי הוראת המלות, שתפולה יורה על הפיזור
יותר מן חלוקה, כמו שלוי הנה מפוזר בין כל השנטיים, ושמעון לא כן רק נחלתו מחולקת
באיזה מקומות בחלק בני יהודה לבד. אולם אחי בעניי לא זכיתי לדעת היכן מלא שלא היו
ערי שמעון דנקות זו לזו, ואדרבה כי המעיין ביהושע בערי יהודה (בסימן ט"ו), ובערי
שמעון (בסימן י"ט) (שכפי הסברא נכתבו על הסדר), ימלא שהיו ערי בני שמעון סמוכות
זו לזו, ואם לא נאמרו על הסדר, עדניו מנין לו שלא היו סמוכות זו לזו, והנה מלאנו גם
בבני דן שהיו קנת עריו מעני בני יהודה, גם לא היה חלקם במקום אחד, כי קלתם נחלו
בגבול בני יהודה קרוב לדכומית מערבית לא"י, וקלתם נבשו את העיר לשם שיא בכסונית
מזרחית

(ח) יהודה אתה יודוך אחיך ידך

(ח) אבער דוא יהודה! דיר ווערדען דינע ברידער הול- דיגען, דינע האנד אן דעם ר ש"י

בראש עמוד ב"ה שמ"ו סימן בעף

תרגום אונקלוס

(ח) יהודה את אודיחא ולא בהיחחא בך יודין אחך ידך תחקיף על בעלי דבבך יחברון

(ח) יהודה אתה יודוך אחיך. לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים החמיל יהודה נסוג לאחוריו וקראו יעקב בדברי רז"י לא אחי נמותם: ידך בעורף אויביך.

באור הקצר

יתר הבאור

(ח) יהודה אחיך יודוך אחיך, כתבתי בהקדמה כי מלת אתה או אחיך או אחיך וכו' ונדומה הנאה קודם הפעל או השם הממונה עם הכנוי ההוא בעלמו, או אחיו, איננו כמו שפשוטו המדקדקים לזר ושפת יתר, רק יורה על הפך הענין הקודם לו, ובאורו כמו אבל, או על הפך הענין שאחר זה, כמו וטפנס אשר אמרתם לבז יהיה והביאתי אתם וידעו את הארץ אשר מאמנם

מזרחית לא"י, ולכן כשירצה הכתוב להגיד גדול א"י מקלה ועד קלה יאמר מדין ועד באר שבע, שהוא מחמת רוח לפוגית ששם היה לשם שכנשו בני דן עד באר שבע אשר ליהודה שנטל חלקי בנגב א"י, גם בני מנשה נחלקה נחלתם בעבר הירדן מזרחה ובעברו המערבי, אף שלא אררם יעקב, גם מדוע הוא ברשות אחר, ולא במחנה נתן לו יהודה חלקו, רק ע"פ הגורל נפל לו חלקו שם, וכל אחד יעשה בשלווימשלו על חלקו, ולכן הנכון כפי' רש"י והרשב"ם

שחלקם ואפ"ם שנים על שניהם, שחלקם זה מזה, שמעון מלוי, כי לוי נתפור בין כל הי"ב שבטים ונמלא שמעון לבדו בלא לוי והרי הם חלוקים: (ח) יהודה אחיך, כשם וכן יודוך אחיך, (הראש"ע), ונכון הוא לפי דרך מליצת לשון הקדש להיות לשון נופל על לשון, אבל אין לורך למלת אתה להורות ע"ז, כי באמרו יהודה יודוך אחיך תושלם השליפה הנאותה היא, וכבר כתבתי בקלורי הבאור הנכון בזה ובכיוולא בזה בנוא מלת הכנוי לפני השם או הפעל הממונה עם הכנוי או לאחיו, ועפ"ז מתורגם בל"א (אבער דוא יהודה), ואוסיף באן באור יותר מדוקדק לפי דעת בעל הטעמים שהטעים יהודה ברביעי שהוא מפסיק יותר מן הפשטא שבמלת אתה, והיה ראוי למצר יהודה עם אתה בטעם, ולכן נראה דעתו שאין אתה מלת הקריאה פה, כי הקריאה נשלמת במלת יהודה, ומלת אתה חוזרת למטה, והיא בפילת הכנוי של יודוך במלה שלאחריה, והראויה להיות אותך יודוך אחיך, אלא שכן משפט הלשון בהכפלת הכנוי, כמו ופגריכס אתם (במדבר י"ד ל"ב), שהוא כמו ופגריכס אשר לכם, וכן אף אני בחלומי (לעיל מ' ט"ז): יודוך, הרד"ק בשרשים שרש ידה פי' יודו לך שאתה ראוי למלוך עליהם, אבל הרשב"ם כתב וז"ל המפרש ישנאך אחיך שטות היא בידו, אלא לפי שגינה את הראשונים ונטל מלכות מראובן ופיזר שמעון ולוי אמר ליהודה אבל אתה יתנו לך אחיך הוד מלכות כמו שמוכיח סוף הפסוק וישתחוו לך בני אביך, וכן ונתתה מהודך עליו (במדבר כ"ז ב'), תן לו משירותיך בחיידך, וכן בדניאל ולא נתנו עליו הוד מלכות (דניאל י"א כ"א), וכן בשלמה כתיב הוד מלכות ויתן עליו הוד מלכות בדברי הימים (א' כ"ט ב"ה), יודוך, ימליכוך, כמו יהודוך, כדכתיב על כן עמים יהודוך (תהלים מ"ה י"ט), וכן יושיע כמו יהושיע (שמואל א' י"ז)

המער

(ח) יהודה, הנה אסגם כל אכריע כדעת רש"י כי מטרף בני עליית נאמר על מכירת יוסף [יען לפי דעתו אסגם ידע כבר יעקב את כל זאת כאשר אמרנו, מ"מ יראם שלא רצה להזכיר זה בפירוש בפני יוסף שהי' עומד עליהם שלא לעורר שאתו], בכל זה נראה ליבי יען ידע שיהודה חסן להכילו, וגם שסגפשו בכפו בעבור בנימין (כי גם זה לא נעלם מעמו), לכן הלל אותו ושם מנצו מרחוק כאשר יקום שבע מיהודה וישתחוו לו בני אביו, אבל משה לא רצה לעורר קנאה בין השבטים, ולשלח מדנים בין אחים, לזה לא הזכיר מזה דבר, אך התפלל עליו, שמע ה' קול יהודה וגו', והוא כאשר אמרנו שם בהמעמר כי אחר ששכח חלוק אל ארץ אבותיה, הי' יהודה יולא ובא לפני עם המלחמה במבואר בשוכטים, והי' לריך יותר לעזרת ה' אשר לו העוז.

בערף איביה ישתחוו לה בני

תרגום אישכנוי עמו

נאקען ריינער פיינדע, פאר דיר ניגען זיך דיא קנרער דיי

אבד

ר ש י

תרגום אונקלוס

יתבררו סנאף יהון מחורין קדל קדמך ויהיו מקדמין למשאל בשלמך בני

כימי דוד ואויבי תתה לי עורף (שמאל ב' כ"ג): בני אביך. ע"ש שהיו מנשים הרבה לא אמר כדרך שאמר יצחק:

באור הקצר

מאסתם נה, ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה (במדבר י"ד ל"א ול"ב), באורו בניכם יבואו אל הארץ, אבל אחס לא בן, כי אם פגריכם יפלו במדבר הזה, וכן והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ, ואחס תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שמות י"ט ה' ו'), תבא מלת ואחס ואחריה תי' לנכות, ויהיה באורו כי לי כל הארץ (כל העמים שלי הם ואובי בראתים) אבל אחס (איינכם כמותם כי בכם בחרתי) שתהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. וכן כאן יהיה פירושו, הנמשך הפך הקודם, כי אמר לראובן פחו כמים א תותה, שלא תאות לך המלוכה כי אתה נמהר במעשך, ואל למלכים קלות הדעת ומפוזר המעשה, פן בחפזו יכזב משפט דלך ויבולע לעם, ואחריו היה ראוי המלוכה לשמעון ואחריו ללוי הגדולים מאחיהם שאחריהם אך ראה אפס ועברתם, ולא רלס פן באפס חמס יעשו, ובעברתם נקי ולדיק יהיו, ולזה אמר אל יהודה, אבל אתה יהודה אינך כמוהם, ולך תאות מלוכה לכן יודך אחיך, וזהו ג"כ כוונ' רש"י בשם הב"ר וז"ל יהודה אתה יודך אחיך, לפי שהוביח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה נסוג לאחוריו וקראו יעקב בדברי רלוי לא אתה כמותם עכ"ל, ולמד דבריו אלה ממלת אתה היתירה כי כבר בא כ"ף הכנוי במלת יודך, והנה ראובן היה ראוי לכהונה ובגורה ומלכות, ונטלם הימנו, ולא פירש למי יתנס רק במלוכה פירש, ויהיה זה לפי דעתי, כי הבגורה כבר פירש שנתנה ליוסף ערם שקרא לבניו בעצ שברך את אפרים ומנשה, ולכן בברכת יוסף להלן בפ' בן פרת יוסף, לא הוכרך להזכיר ענין הבגורה, אמנם הכהונה לא הזכיר שתהיה ללוי, כי לא זכה בה עדיין עד אשר עשיית העגל, ואם לא עשו ישראל את העגל לא זכו בה הלויים אף שנעלה מראובן אבל המלוכה זכה בה יהודה תיכף ויעד לו פה בברכתו כי לו המלוכה: יודך אחיך, ימליכוך, ויתנו עליך הוד מלכות: ירך בערף איביך, שינוסו לפניך כענין ונתתי את כל איביך אליך ערף (שם כ"ג כ"ז), כי הנס מלפני אשר מאזיר ערשו סליו: ישחוו לך בני אביך,

יתר הבאור

ו"ז מ"ז, ותהלים קט"ו ו'), הוד מלכות, אין כ"י עיקר אלא מגזרת חטופי פ"א פעל הוא של אות יו"ד כמו ישב ילא, שיאמר הוביח הושיב, וכן מן ירה בים (שמות ט"ו ד'), הורה, וירו הירים (ד"ה ב' ל"ה כ"ג), וכן ואיש לא הונה (יחזקאל י"ח ט"ז), מגזרת לא תונו (ויקרא י"ט ל"ג), וכן יאמר הורו לה' (ישעי' י"ב ד'), וגם בתהלי' ובד"ה כמה פעמי', יודו לה' (תהלי' ק"ז ח' וע"ו וב"א ול"א), הוגה ורחם (איוב ג' ל"ב), כלם עיקרם בראשם אות יו"ד ונופלת לפרקים ובאה אות ו"ו במקומ' עכ"ל, ואין המדקדקי' מודים לו כי אמרו שגל' הוד הוא שם עלם פרטי, ושם נרדף להדך ותפאר' אבל גם דעתו לא רחוק' היא מדרך הדקדוק, כי יאמר שגלת הוד נגזרת משרש ידה, והה"א מן ההפעיל, והה"ז נעשה שם עלם פרטי להוד המלכות, והה"א נמשכר' אל השם להיות כמו שרשיה, וה"א למ"ד הפעל נפלה והה"ז נגזר ממנו הפעל יהודיך, באשר נמלא בדברי חז"ל שהשתמשו בשרש תרם, שעשהו התי' ושרשיה, ועיקרה חיינה רק נוספ' בשם תרומה שרשו רוס, כמ"ש הרמב"ם בפ"י המזניות בריש מס' תרומות, וכן מלאנו בל' הקדש שאין השרש ידה נגזר שם עלם פרטי יהודה, וממנו נגזר שם היחס יהודי יהודים לעם העברי, ושם תאר ללשון עברי, ואל תדבר עמנו יהודית (מלכים ב' י"ח כ"ו), ויקרא בקול גדול יהודית (שם כ"ח וישעי' ל"ו י"ג), ובעלי הלשון האחרונים במדכי ועורא ונחמיה וסיעתם עולי הגולה עשו ממנו פעל, מתיהדים (אסתר ח' י"ז), ולפי שאין הה"א שרש אחי בשם הוד, לכן כשנעשה ממנו פעל תפול למעמים ואמרו יודך, עס שהה"א השרשית בעלם לא תפול לעולם כשהיא פ"פ, כ"ה דקדוק המלה הזאת לדעת הרשב"ם, והפסוקים שהביא הם ראיות נכוחות לפירושו, גם באור הפסוק שלפנינו וכוון הוא מאוד ומקושה היטיב לשלפניו וגם תחלתו אל סופו, לכן במר בו המתרגם האשכנזי ותרגם יודך (הורגיען), והנה גם יב"ע תרגם יודך כמו יהודיך, אבל לכוונה אחרת, כי תרגם לך יהודין אמן ויתקרון יהודין על שמך, וב"ה הירושלמי: בערף, הוא אקורי השנים, וכן אמרו חז"ל עורף דלסדי

אָבִיָּה: (ט) גִּזְרֵי אֲרִיָּה יְהוּדָה מְטָרָף
בְּנֵי עֲלִיָּת כָּרַע רַבֵּץ כְּאֲרִיָּה

דיינעם פֿאַסערס. (ט) יונגער
לעווע ביזט דוא יחודה! מיין
זאָהן, ווען דיא פֿאַם רייבע

הערויף קעמסט; ער קניעט הין, לעגט זיך אויף זיינע פֿיסע, וויא אַלטער לעווע

אונד

תרגום אונקלוס

ר ש י

אָבִיָּה: (ט) שְׁלֵמֹן יְהִי בְּשִׁירֵיָא וּבְסוּפָא
יְחַרְבָּא מְלָכָא מְדִבְרֵת יְהוּדָה אַרְיֵי מְדִין
קְטָלָא בְּרִי גַּשְׁשָׁךְ סְלִיקְתָא יְנוּחַ יִשְׂרֵי בְּחִקוּף

(ט) גזר אריה. על דוד נתנבא בתחלה
גזר נביות אצל מלך עלינו אתה היית
המוניא והמביא את ישראל (ש"ב ה')
ולכסיף אריה בשהמליכוהו עליוהם והו
שתרג' אונקלוס שלטין הא בשרויא נתחלת:
מטרף. ממה שחדתיך בטרף טרף יוסף

כאריא

חיה רעה אכלתהו והו יהודה שנמשל לאריה: בני עליית. סלקת את עלאך ואמרת מה נבע וגו'. וכן

באור הקצר

יתר הבאור

כמו למלך, ועל אס שהיו מנזים הרבה לא אמר
כדרך שאמר יחזק בני אה: (ט) גזר אריה יחודה,
אתה יהודה, דמית לגזר אריה, שהוא האריה
הקטן בהיותו נער: מטָרָף בני עליית, כאשר אתה
בני עליית מטרף, דמית לגזר אריה, ולפי שהוא
קל וגבור יותר מאריה זקן המזילו אליו: ברע
בֶּץ כאריא, כן דרך השאנור העברי לדבר פעם
בלשון נוכח ופעם בלשון נסתר, ואמר כרע רבץ
יחודה

פניס (חולין דף י"ט ע"ב): (ט) גזר אריה
יהודה, לפי פשטות הלשון נראה לי שהוא
ענין אחד, ולפי שרצה להמזילו לאריה שהוא
החזק שבחיות, וגם כיון לדמותו לאריה קטן
לקלותו ורחוותו יותר מאריה גדול, לכן חפס
בלשון ב' השמות, כי גזר לבד יאמר גם על
שאר החיות בהיותם קטנים, כאשר מלאנו גם
תנין חלבו עד היגיקו גוריהן (אינה ד' ג'),
ותהיה הכוונה בה גזר שנמין האריה, והוא
סמוך, וכן תרגם יב"ע והירושלמי מדמי אונס

לך יהודה כרי לגזר בר אריוון, וכן פירש הרמב"ם, וכן מתורגם בלשון אשכנזי, והמ"י כתב
שחפס הרמב"ם לגזר אריה, אבל אין לורך לפי המליצה הנאותה ונפרט בעניני השירים, וכ"ה
כוונת הרמב"ם שכתב וזין בו ב"ק הדמות כמו ועיר פרא (איוב י"ב י"ב): מטָרָף בני עליית,
אזה יהודה בניית לאזה שללית מלטרופ טרף באומות ותכרע ותשכב כעירך לז ינא אויב
להחרידך ולהקימך שמקומך, והו עיקר פשוטו, והמפרשו במכירת יוסף לא ידע פשוטו של
פסוק ולא בחילוק טעמים כלל, (הרמב"ם), והנה רש"י ז"ל פי' כן, וז"ל מטרף, ממה
שחדתיך בטרף טרף יוסף חיה רעה אכלתהו והו יהודה שנמשל לאריה, בני עליית, סלקת
את עלאך ואמרת מה נבע וגו', הרי שפי' הכתוב על מכירת יוסף, ואף ע"פ כן הוא נקי
מתלונת הרש"י. ס' כי חבר בני לאטה אל עליית ולא אל מטרף, והראב"ע כתב ואס נפרשו על דבר
יוסף פי' ראוי שיהיה חזת עליית העלית בני עליית פועל עומד, ורש"י ז"ל נאמר גם מזה כי איננו
מפרש עליית שהעלה את יוסף, כי אס סלקת את עלמך, והוא פעל עומד, וכ"ה יב"ע סליקתא
נפסך, והנה לשטת רש"י ז"ל יהיה המשך הכתוב על הדרך הזה, יהודה דומ' לארי טורף, והוא
ברע ורובץ כאריה וכלכיא מי יקימו, אבל עם כל זה נקי הוא מטרף יוסף שחדתי אומו בו,
כי סלק את עזמו ממנו, ויהי' מטרף בני עליית, כמו מאמר מוסגר בין שני מאמר' מקושר' ולכן
בא האתנחב בשופו כחינו והרמב"ם ז"ל ברשותו לפרש המשך הכתוב ע"פ דרכו כתב אתה יהודה
בני לאזה שללית מלטרופ טרף באומות ותכרע ותשכב כעירך לז ינא אויב להחרידך ולהקימך
ממקומך עב"ל (וכן פי' הרמב"ם בפרשים שרש עלה בסירוטו הנ"ל), הנה הוא בעלמו כותב בפסוק
זה שהמפרשו על יוסף לז ידב בחילוק טעמים, ועכ"ז מפרש פה נגד חילוק הטעמים, שיש
גמל' עליית אתנחב, והוא מתברר לאחריו, מלבד שהוא נגד טבע הל' לשנו' המליכ' במאמר אזה מוכח
לנסתר, ע"ש כי איננו חזק במליכת השירים כב' מאמרים סמוכים, ולכן הנאור הנכון בזה
כפי' הראב"ע ששכ לפננו, דמית לגזר אריה כאשר אתה בני עליית מטרף, וכן תרגם
המתרגם האשכנזי: ברע, הוא לדעתו רק כב' הרגלים על הגרבים: רבץ, הוא שאוכב
על ארבע רגליו, ולפי שטרס ירבץ יכרע, לכן הוא מזכיר בתחלה כרע ואז"כ רבץ: כאריה

וּכְלָבִיא מִי יִקְיָמְנוּ: (י) לֹא יִסּוּר
שָׁבַט מִיְהוּדָה וּמִחֶקֶק מִבֵּין
רְגְלָיו עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה וְלֹא

אינר לעווין, ווער ווייל אייהן
רױטצען אויף צו שטעהען?
(י) דער צעפטער ווירד נױכט
ווייצען פֿאַן יהודה, דער גע-
ועטצעבער נױכט פֿאַן צוויי-

יקהח

שען זיינען פֿיסען (פֿאַן ווינען כּחֶקֶקֶטוּשׁען), ביז ער, (יהודה כּעטוֹיִךְ) נאָך שילה קעמט,

חרגום אונקלוס

בְּאֲרֵיא וּכְלִיאָה וְלִית מַלְכוּ דְחַוְעוּעִינִיה:
(י) לֹא יַעֲדִי עֵבֶד שׁוֹלְטָן מְדַבֵּית יְהוּדָה
וּסְפָרָא מִבְּנֵי בְנוֹהֵי עַד עַלְמָא עַד דְּיִיתִי
מְשִׁיחָא דְּדִילִיָּהּ הִיא מְלִכְתָּא וְלִיָּהּ יִשְׁתַּמְעוּן
עממא

ר ש"י

בהריגת תמר שהודה לדקה ממני לשיבך
כרע שכנ וגו' נמי שלמה איז תחת גפנו וגו'
(מלכים ב' ד'): (י) לא יסור שבט מיהודה.
מדוד וזילך אלו ראשי גלויות שבכל שרודים
את העם בשבט שמאונים ע"פ המלכות:
ומחוקק מבין רגליו. תלמידים אלו נשיאי
א"י: עד כי יבא שילה. מלך המשיח
שהמלוכה שלו וכן תרגמו אונקלוס. ומדרש אגדה] שי לו שאמר יובילו שי למורא (תהלים
ע"ו

באור הקצר

יהודה לבטח באין מפריד כמו הארי' שהוא הזכר,
והלביא שהיא הנקבה, בהיותם שוכנים על
רגליהם, מהמון רועים לא יחת, וכן קצת לא
יבטיחו, כן יהודה בהיותו בארצו במופת לא יבא
אויב להזרירו ולהקימו ממקומו: (י) לא יסור
שבט מיהודה, המלכות שניתן לו להשפחות לו
כל אחיו שנים עשר לא תפסוק מזה כל אותה
הגדולה ולא מחוקק וזררה מורעו עד כי יבא
יהודה (הזכר אל עיר) שילה, כלומר עד כי יבא
טלך יהודה הוא רחבים כן שלמה שנא לזרע
המלוכה בשילה שזה קרוב לזרע אבל אז יאורו
עשרת השבט' ממנו וימליכו את ירבעם ולא נאמר
לרחבעם כן שלמה רק יהודה ובנימין. (הרשב"ם):
שבט, דרך האשל להיות בידו שנט או משה, כל"א
(לעפ"ער), והוא סימן הבז והמאשלה אשר לו
לענום את האורים כו' ומחוקק, הוא צופה הצדק'
בארצו, ויקרא כו' גם האשל והצופה בצמח עלים
החקים שקוועים להם: מלך רגליו, מורעו, כמו
ובגליתיה הוילח מבין רגליה (דברים כ"א ג'):
יקהח

יתר הבאור

וכלביא, הר"ק בשרשים שרש לכא לא פירש
בו רק שהוא הארי, אבל נראה מן הכתוב מה
אמך לביא בין אריות רבנה בצוף כפרים רבנה
גוריה (יחזקאל י"ט ב'), ומן הכתוב אריה
ערף כדי גרותיו ומחוקק ללכאזיו (נחום ב' י"ג),
שהאריה הוא הזכר באינו והלביא הנקבה, וכתב
הראב"ע וטעם כרע רנן כאריה שמונה האריה
אזר ערף ישנ על כרעיו וירנן ואילו היה עובר
כל מין חיות לא יקום מפניהם שיברח עב"ל,
ונראה לי לפי שמעלת האריה הוקן גדולה מן
הרד באיים בגבורה, ומעלת הרק באיים גדולה
בקלותו וורומו על הוקן, לכן ברכו יעקב
באניהם, ואמ' לגור אריה דמית כשתלך לטרוף
טרף בורחות ולא בעללים, ולאריה ולביא
דמית בגבורתך בעת תשכון בארץך, כי כלם
יפסדו להקימך ולעוררך לשלחה: (י) לא
יסור שבט מיהודה, בבאורי הקלה העתקתי
פי' הרשב"ם עש קצת תוספת באור על הפסוק
הזה, כי הוא היותר מתישב מכל הנאורים
שאמרו בו, ויהיה עד כי יבא שילה כמו לשילה,
כי תזאוי הלמ"ד לפעמים, כמו ויביאם ירושלים
שטען עליו הרמב"ן בדברים נכוחים, ואין רצוני להאריך פה:
יקהח

אונר פעלקער זיך צו איהם
פערוואסמעלן. (א) ער ביני
דעט אן דען וויינשטאק זיין
ר ש י

יְקַחְתָּ עִמָּיִם: (יא) אֲסָרִי לְגֶפֶן
עירה

חרגום אונקלוס

עִמָּיִם: (יא) יִסְחַר יִשְׂרָאֵל לְקַרְתֵּיהָ עֲמָא
יבנון

ע"ו: וְלוֹ יִקְחָתָ עִמָּיִם. אַסִּיפַת הַעֲמִים
שְׁהוּ"ד עִיקָר הוּא בִּיסוּד כְּמוֹ יִפְעֹתָךְ
וּפְעֻמִּים שׁוֹפְלֵת מִמֶּנּוּ וְכַמָּה אֲחֻתוֹת

מַשְׁאֵית בְּלִשׁוֹן זֶה וְהֵם נִקְרָאִים עִיקָר וּפְלַל כְּנוֹן נוֹ"ן שֶׁל נוּגַף וְשֶׁל נוּשָׁךְ וְאֵלֶּף שְׂנֵאוֹתָיו בְּאֲזוּיָם
(אֲזוּיָ"ג) וְשֵׁנֵי חֲבֵט חֲרָב (יִחְזַקֵּאל כ"א) וְאִסּוּךְ שְׁמֵן. אֵף זֶה יִקְחָתָ עִמָּיִם אַסִּיפַת עֲמִים שְׂנֵאוֹמֵר
חֲלוּי גוּיִם יִדְרוּשׁוּ (יִשְׁעִי י"א) וְדוּמָה לוֹ עֵין תִּלְעַג לֹאז וְתִבּוּ לִיקְחָתָ אִם (מִשְׁלֵי ל') לְקַנּוֹן
קִמְטִים שְׂנֵפוּיָהּ מִפְּנוּיָהּ וְנִמְרָא דִּיתְבִּי וְקִמְקוּ אִקְהַתָּא בְּשׁוּקֵי דְנִהַרְדְּעָא בְּמַס' יְבִמּוֹת וְיִכּוּל
הִיא לֹמֵר קַהִיית עֲמִים: (יא) אֲסָרִי לְגֶפֶן עִירָה. נִתְנַבֵּא עַל אֶרֶץ יְהוּדָה שֶׁתֵּהָא מוֹשַׁפֵּת יִיָן כְּמַעִיָן
א"ש

יתר הבאור

באור הקצר

יְקַחְתָּ אִם בְּפִלֵם יְקַבְּחָ בְּנֵי הַדָּם (קַהֲלַת ג'
י"ח), וְדַגֵּשׁ הַקוּ"ף לְתַפְאֵרֶת כְּדַגֵּשׁ מִקְדָּשׁ ה'
(שְׁמוֹת ט"ו י"ז), וְכֵן וְתִבּוּ לִיקְחָתָ אִם (אֲשֵׁלִי ל'
י"ז) וְכוּ', וּפִירוּשׁ שְׁנֵיהֶם מִשְׁמַעַת וְקִיבּוּל הַמְּלוּכָה,
וּפִירוּשׁ וְלוֹ יִקְחָתָ עִמָּיִם אֲלוּי יִשְׁמַעוּן הַעֲמִים
לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם מַה שֵׁיכּוֹס, וּפִירוּשׁ לִיקְחָתָ אִם
לְאֲשַׁעַת אִם כְּלֹמֵר עֵין שְׂתִבּוּ לְמַשְׁמַעַתָּה וְלִמָּה
שְׂחִיבָה עֲלֵיו יִקְרוּהָ עֲרַבֵי נַחַל, וְדַמָּה רַבֵּי יוֹנָה
הַגָּלְיָה הַזֹּאת לְעַרְבֵי בֹהַ הַעֲנִין, (הַרְד"ק
בְּשַׁרְשִׁים עַרְשׁ יִקָּה), וְכ"ת אֲנֻקְלוֹס וְלִי יִשְׁתַּמְצֵן
עֲמָיִא, וְכֵן פִּי' הַרְשָׁב"ע, אֲלֵא שְׂכַחַתָּ שְׁהוּ"ד
מִשְׁרַת לְעִתִּיד, וְלֹא יִדְעָתִי מַה יֵּאמֵר בְּמֵלֶת
לִיקְחָתָ אִם, אֲלֵא לְהִיּוֹת עִתִּיד בְּעִבּוּר הַלַּמ"ד
שֶׁלֹּא תִשְׁמַע בְּעִתִּידִים, וְהוּא מִפְּרָשׁ שֶׁל לְחַזֵּר
אִם, וְלִדְעַת רַש"י ז"ל ג"כ עַרְשׁוֹ יִקָּה וְקִרְאוּ
יִסוּד נוּפֵל כְּנוֹן שֶׁל נוּגַף וְשֶׁל נוּשָׁךְ, וְהוּא
לְדַעְתּוֹ שֶׁ הָאִקְרָה, וּפִירוּשׁוֹ אַסִּיפַת עֲמִים
שְׂנֵאוֹמֵר אֲלוּי גוּיִם יִדְרוּשׁוּ (יִשְׁעִי י"א י'), וּמִפְּרָשׁ
לִיקְחָתָ אִם לְקַנּוֹן קִמְטִים שְׂנֵפוּיָהּ מִפְּנוּיָהּ וְקִנְיָהּ,
וְנִמְרָא דִּיתְבִּי וְקִמְקוּ אִקְהַתָּא בְּשׁוּקֵי דְנִהַרְדְּעָא
בְּשַׁבְּתָא יְבִמּוֹת (דָּף ק"י ע"ב), וְיִכּוּל הִיא לֹמֵר
קַהִיית עֲמִים עַכ"ד, וְכֵן פִּי' הַרְשָׁב"ס קְבוּלַת
הָאֲזוּמֹת, עַם שֶׁלֹּא נִתְבַּר דְּקִדּוּק הַמֵּלֶה, וְכֵן
מְחֻרְגַם בַּל"א: (יא) אֲסָרִי לְגֶפֶן עִירָה וְגו',
אֲנֻקְלוֹס חֲרָגֵם זֶה בְּנֵי אֲוִפְנִים כְּמוֹ שְׁהִנְיָאוּ רַש"י

יְקַחְתָּ עִמָּיִם, קְבוּלַת הָאֲזוּמֹת שְׁהוּ"ד כְּפִוּסִים
תַּחַת שְׁלֵמָה אֲזוּי דְכַתִּיב כִּי הוּא רַדָּה בְּכַל
עֲבַר הַנְּהַר (מְלִיכִים א' ד' כ"ד), נִתְקַבְּלוּ שֶׁם
לְהַמְלִיךְ רַחֲבַעַם בְּדַכְתִּיב וְיִלְךְ רַחֲבַעַם שְׂנֵמָה כִּי
שָׁכַם בְּאֲזוּל יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיךְ אִתּוֹ (ד"ה ב' י' א'),
וְשָׁכַם אֲזוּל שִׁילָה בְּדַכְתִּיב כִּי הוּשַׁע וְהוּשַׁף יְהוּשַׁע אֵת
כָּל שְׂנֵטֵי יִשְׂרָאֵל שְׂכַמָּה (יְהוּשַׁע כ"ד א'), וְכָל הַפְּרָשׁ,
וְלִבְסוּף מִפְּרָשׁ כָּל אֲלוּי הַדְּבָרִים הוּוּ לְפָנֵיהֶם בְּשִׁילָה
(אֲזוּיָנוּ מִפְּרָשׁ שֶׁהִיא בְּשִׁילָה, אֵךְ כְּתוּב וְיִקָּח אֲנִי
גְדוּלָה וְיִקְחָהּ שֶׁם תַּחַת הַזֵּלָה אֲשֶׁר בְּמִקְדָּשׁ ה' (שֶׁם
כ"ו), וּמִקְדָּשׁ ה' הִיא אֲזוּ בְּשִׁילָה כְּמִפְּרָשׁ כִּי הוּשַׁע
וְאֲוִפְנִים), וְגַם בְּאֲוִפְנִים הִנֵּה חָג ה' בְּשֵׁלוֹ וְגו'
לְמַסְלָה הַעֲלָה מִבֵּית אֵל שְׂכַמָּה וְגו' (אֲוִפְנִים כ"א
י"ט), וְגַם בִּירְמִיָּה וְיִנְיָאוּ אֲנֻשִׁים מִשָּׁכַם מִשְׁלוֹ
וּמִשְׁמֵרוֹן (יְרְמִיָּה מ"א ה'), וְקִרְקַע חֲלֻקָה הִיתָם
בְּשָׁכַם סְנִיב הַזֵּלָה אֲשֶׁר עַם שָׁכַם הִרְאוּ לְהַתְקַבֵּץ
שֶׁם בְּנֵי אֲדָם וְלִבְנוּד מִזְּנֵן ה' אֲשֶׁר בְּשִׁילָה הַסְּמוּךְ
שֶׁם, וְיַעֲקֹב עִיקָר הַגְּדוּלָה עַל יְהוּדָה שְׁמִדוּד עַד
רַחֲבַעַם פִּירַשׁ אֲבֵל מוֹסֵר הַגְּדוּלָה לֹא רָדָה לְפָרֵשׁ
אֲלֵא מְכַלְלוֹ עַל מִקְר' אִתָּהּ מִדְּקַדֵּק שְׁמֵיִלָה וְאֵילֶךְ
נִתְמַעֵטָה. (הַרְשָׁב"ס): (יא) אֲסָרִי לְגֶפֶן עִירָה,
עַד הִנֵּה בְּרַבּוֹ בְּמַלּוּכָה וְגְדוּלָה שְׁתֵּיהֶם לֹועֵל אִתּוֹ,
וְעַתָּה בְּרַבּוֹ בְּאֶרֶץ מְנוּרַכָּת, וְאִמֵּר אֲסָרִי לְגֶפֶן
עִירָה

ז"ל ופ' דבריו, אבל לפי שניהם רחוקים מפשט הכתוב לכן נטה רש"י מפירושו פה ופ'י
באופן אחר, וז"ל נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעין אים יהודה יאסור לגפן
עיר אחד ויטענו מגפן אחת ומאורק אחד בן אחון אחד עכ"ל, וכן פ'י הרשב"ס, והנה אף
שדכניהם נכונים ומיושנים בכונת כלל הענין, שהנרכה הזאת היא על טוב ארצו ברכו
היין, אבל עדיין לא נתישבה מליכת המחמר, כי אסרי לגפן לא יסכול כונת הטענה מנסן
אחת, ויוכל לאסור העיר לגפן אחת ולהטעינו מכמה גפנים הסמוכים, ולכן הבאור הנכון
הוא כפי מה שכתתי בבאורי הקצר, שהכוונה היא שתהיה ארצו מלאה גפנים, עד שהרוכב
בדרך אס ירכה לנוח ולירד מן בהמתו, וירכה לקשרה באיזה אילן, יקשרנה לגפן, וכן פ'י
הרשב"ע

עִירָהּ וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו כָּבֶם
בֵּינָם לְבָשׁוּ וּבְדָם עֵנְבִים סוּתָהּ:

פִּילֵלְעֹן, אֹנֶר אֵן דִּיא רַעֲבַע
זִינְעֵר עֲזֵלִין זָאָהֶן; עַר וּוְאַשְׁמַט
זִיין קְלִיד אֵין וּוִיין, אֵין בְּלוּט
דְּעַר טְרוֹיבֶען זִיין גְּעוּוֹאַנְדֵּי.

עירו קרי. סותו קרי חכלילי

תרגום אונקלוס

ר ש י

אִישׁ יְהוּדָה יֹאסֹר לַגֶּפֶן עֵיר אֶחָד וַיַּעֲנֶנּוּ
מִגֶּפֶן אֶחָת וּמִשֹּׁרֶק אֶחָד בֶּן אֶחָד אֶחָד:
שׂוֹרְקָה. זְמוּרָה אַרְבַּע קוּרֵי יִרְאָ בְּלַעֲזוֹ:
בְּנֵם בֵּינָם. כָּל זֶה לִי רְבֹוֹי יוּן: סוּתָה.
לְשׁוֹן מִיָּן בְּגַד הוּא וְאֵין לוֹ דְּמִיָּן בְּמִקְרָא:
אֹסְרֵי. כְּמוֹ אֹסֵר דּוּגְמַת מִקִּימֵי מַעֲפֵר דֵּל הַיּוֹשֵׁבִי בַשָּׂמַיִם (תְּהֵלִים קי"ג) וְכֵן בְּנֵי אֶתְנֹו
בְּעֵינֵי זֶה. וְאַנְקֵלִים מְרַגְס בְּמֶלֶךְ הַמַּשְׁמֵי. גֶּפֶן הַסִּיּוֹט. עִירָהּ זֶה יִרְשָׁלַיִם. שׂוֹרְקָה יִשְׂרָאֵל וְאַנְקֵי
נְטַעְמִין

יִבְנוּן הַיִּכְלִיָּה יְהוּן צְדִיקָא סְחֹר סְחֹר לִיָּה
וְעַבְדֵי אֹרִיחָא בְּאַוּלָפֶן עֵמִיָּה יְהִי אֲרָגוֹן טַב
לְבֹשׁוּהֵי כְּסוּתֵיהֶם מִלֶּחַת (מִלֶּחַת) צָבַע וְהוֹרִי
וְצַבְעוּנִין

יתר הבאור

באור הקצר

הראש"ע ובעל מכלל יופי, והכוונה לנב' דברים,
כמ"ס בקלורי, ומלת אסרי היא בינוני [ובא
במקום העתיד, שלא כמנהג, או שהנביא יעמיד
עלמו כאלו הוא בזמן ההוא, והוא בינוני ממש
בזמן הדבור, והנכון שתחסר מלת ההרכבה,
ועניינו יהיה אוסר, כמ"ס בפ"מקן (לעיל מ"א
א') [ע"פ נ"ד נוספת, וכן היא נוספת במלת בני,
וכן הוא"ו נוספת במלת אתנו, כמו מקימי מעפר
דל (תהלים קי"ג ז'), ההפכי הכור וגו' למעינו
מיס (שם קי"ד ח'), ואסרי מושך עלמו ואחר עמו,
אסרי לגפן, ואסרי לשרק: עירח, הוא החמור
בעודו קטן, והה"א במקום וא"ו הכנוי לנסתר
כמו כי פרעה אהרן (שמות ל"ב כ"ה), ונסכה
יון (ויקרא כ"ג י"ג), ודומיהם: ולשרקה,
הה"א נוספת, כי נמלא ויטעהו שרק (ישעי' ה'
ב'), וכתב הרד"ק בשרשים שרש שרק שהוא
המשוּבַח ממיני הגפן, וכתב הרב אבן ג'יאת שהוא
מין הטוב מן הגפנים שהענבים לא ימלא בהם
חרלן, ורש"י כתב שרק, זמרה ארובה
, כמ"ס רש"י על שריגים (למעלה מ' י'),
והוא בל"א (רעבע, רוטעה) ע"ש: בני אתנו, הוא העיר,
והאחון הוא הנקבה במין החמור,
וכן האחון הוא הקטן הזכר הכרוך אחר אמו, ובל
כפל לשון במלות שונות: כבם, המכבס:
ביין לבשו, הראש"ע פי' כי מרוב היין יכבסו
לבושיהם ביין תחת מים, והוא על דרך משל
כמו יטפו ההרים עסיס (יואל ד' י"ח), ולדעתי
איננה מליכה נאותה לפי שאין דרך לבסם
ביין כי לא ינקה הבגד, ולא תבא לעולם
הפלגת המליכה באופן כזה, והנכון כמ"ס
בקטורי שהכוונה היא על דריכת הינות, והוא
מפי' הרש"ס: סוחה, אין לו ריע במקרא,
ורש"י והרש"ס והרד"ק בשרשים שרש סות פי'
נגד, ונלי ספק כן הוא כי הוא כפל לשון
של לבשו: חכלילי

עירה, שמרוב הגפנים יקשור הרובע על העייר
(שהוא החמור הזכר הרך בשנים) את עירו אל
הגפן אשר בדרך, בעת ימות וירד מן בהמחו, והכוונ'
בזה לנב' דברים, א' שיהיה הדרך מלא מגפנים
עד שכל מקום שירצה לקשור בהמתו באיזה אילן
ימלא גפנים לקשרה שם, ב' שמסיבת ריבויים לא
יחשו אס תאכלם הנהמה: ולשרקה בני אתנו,
אל השרק (שהוא הטוב ממיין הגפנים שהענבים
לא ימלא בהם חרלן) יקשור את בן האחון (שהוא
העיר החכר), והוא כפל לשון במלות שונות, ומלת
אסרי מושכת עלמה ואחרת עמה: כבם ביין
לבשו, לאחר שכלרו הענבים ודורכין אותם בגיתו'
מתלכלכין בגדיהם בדריכו' הינות, כדכתיב מדוע
אדום ללבושך ונגדיך כדרך גנת (ישעיה' ס"ג ב'),
וכתיב שם וכל מלבושי אגאלתי (שם ג'): ובדם
ענבים, דמהו לדם בעבור שיחלדס וגם הוא
מין כנוס בחרלן כמו הדם הכנוס בגידיון: סוחה,
נגדו

המער
(יא) שורקה, לועו רש"י קרוי"ל והרב המבאר תיקן ווירי"א רה, והיכון כמו שהוא במומש דפוס
פראג שנת רל"ג קרוי"ל לא, וכמו שהעתקתי במרמא לשון ברכות נ"ה א' ד"ה לולבי ג' סני ס. (ר"ה)

אשכנזי תרגום

(יב) רעטהליך אום דען אויגען
פאן וויין, אינד אום דען צאָה-
נען וויים פאָן מילך. (יג) זבולן
ווירד אַם אוֹעֶר דער מעערע
וואָהנען, ער ווירד אַם האַ-
פֿען

ר ש י

נטעטיך שירק (ירמי' ב'): בני אמונו.
יבנו היכליה לשון עבר האיתון נספר
יחזקאל ועוד תרגמו נפנים אחרים.
גפן אלו לדיקים. בני אמונו עבדי אורייתא
באולסן ע"ג רוכבי אמונות לחורות. כנס
ביין יהא ארגון טב שביבועו דומה לייך

ולכענוין הוא בלשון סוטה שהאשה לוכשתן
פיראז בנמרא ל' הסתת שכרות במס' כתובות ועל היין שמה חומר אינו מרוה ת"ל סוטה:
(יב) חכלילי. לשון אודם כתרגומו וכן למי חכלילות עינים (משלי כ"ג) שכן דרך שתי יין עיניהם
מאדימין מחלב. מרוב חלב שיהא בארזו מרעה טוב לעדרי לאן. וכן פי' המקרא אדום עיני' יהא מרוב
יין ולכן שנים יהא מרוב חלב. ולפי תרגומו עיני' לשון הרים שמסס נופים למרחוק. ועוד תרגומו בפני'
אחרים לשון מעיינות וקילות היקבים נעוהי יקבים שלו ולשון ארמי הוא בגמ' נעוא ארתחו. יחורן
בקעמי תרגום שנים ל' שני הסלעים: (יג) לחוף ימים. על חוף ימים תהיה ארזו. חף כתרגומו
ספר

ויחי מט

(יב) חכלילי עינים מיון ולבן-
שנים מחלב: פ

(יג) זבולן לחוף ימים ישכן

והוא

תרגום אונקלוס

וַיְבַעְוֵינִין: (יב) יִסְמְקוֹן טוֹרוּהִי בְּכַרְמוֹהִי
יִטּוּפוֹן נַעְוּוּהִי בְּחֶמֶר יַחְוֹרֵן בְּקַעְתִּיהִי בְּעִיבוֹר
וּבְעֶדְרֵי עֵנָא: (יג) זְבוּלָן עַל סְפַר יִמְיָא
ישרי

ולכענוין הוא בלשון סוטה שהאשה לוכשתן
פיראז בנמרא ל' הסתת שכרות במס' כתובות ועל היין שמה חומר אינו מרוה ת"ל סוטה:
(יב) חכלילי. לשון אודם כתרגומו וכן למי חכלילות עינים (משלי כ"ג) שכן דרך שתי יין עיניהם
מאדימין מחלב. מרוב חלב שיהא בארזו מרעה טוב לעדרי לאן. וכן פי' המקרא אדום עיני' יהא מרוב
יין ולכן שנים יהא מרוב חלב. ולפי תרגומו עיני' לשון הרים שמסס נופים למרחוק. ועוד תרגומו בפני'
אחרים לשון מעיינות וקילות היקבים נעוהי יקבים שלו ולשון ארמי הוא בגמ' נעוא ארתחו. יחורן
בקעמי תרגום שנים ל' שני הסלעים: (יג) לחוף ימים. על חוף ימים תהיה ארזו. חף כתרגומו
ספר

יתר הבאור

(יב) חכלילי, שרשו חכל, והלמ"ד כפולה,
ומשקלו פֿעֿלֿיֿל, ויו"ד אחרונה נוספת ליחס,
ופירושו לדעת רש"י והרשב"ם והראב"ע והרד"ק
בארשים שרש חכלל שהוא לשון אדמימות, וכן למי
חכללות עינים (משלי כ"ג כ"ט), רק שחכליל
או חכלילי הוא שם תאר, וחכללות הוא שם
המקרה, וכל המפרשים הנזכרים מפרשים עינים
ממש, כי החכלילות יראה בעינים משכרות
סיין, אבל המ"י מפרש עינים לשון מראה וגוון
כמו ועינו בעין הבדלח (במדבר י"א ז'), כי
דרך שתי יין שכל פניהם מאדימין, ובארזו
אדום הגוון יהיה מרוב יין, אבל המאמר הב'
ריעו ולכן שנים מחלב, הנאמר על אבר פרטי
יורה שגם עינים הוא אבר פרטי ובאורו עינים
ממש, וכן מתורגם בל"א עינים ממש. והנה
הזכיר הענין בסדרו, גדול הגפנים, ואח"כ

באור הקצר

בגדו: (יב) חכלילי עינים מיון, לשון אדמימות,
ור"ל אדום עינים (יהי' כל איש מאנשי ארזו),
מרוב שתיית יין שכן דרך שתי יין עיניהם
מאדימין כדכתיב למי חכלילי עינים למאחרים על
היין (משלי כ"ג כ"ט), והיה זה בימי שלמה
כדכתיב וישב יהודה וישראל לנטע איש תחת גפנו
ותחת תאנתו (מלכים א' ד' כ"ה): ולכן שנים,
יהיה כל איש מאנשי ארזו: מחלב, מרוב חלב
שישטה, והוא על דרך משל על הפלגת טוב ארזו
שיהיה שם מרעה טוב לעדרי לאן, ואילו השנים
יין וחלב נזכרו לרוב במקרא יחד, כמו שתיית ייני
עם חלבי (ש"ה ה' א'), וכן בלוא כסף ובלוא מחיר
יין וחלב (ישעיה נ"ה א'): (יג) זבולן לחוף ימים
ישכן, התנבא כי זבולן יהיה חלקו בל"א על שפת
הים

דריכת הענבים, ואח"כ שתיית היין, כ"כ הרשב"ם, והרמב"ן מפרש חכלילי באופן אחר וז"ל
והנראה בעיני שהוא הפוך מן כחלת עיניך (יחזקאל כ"ג מ'), ונכפלה בו הלמ"ד כמנהג רבים
והוא בענין מכחול העינים הידוע ומורגל בדברי רבותינו וכן שמו בערבי אל כחול יאמר שהוא כחול
העיני' מן היין כי באשר אחריו כחלי' אותם נפוך שהוא א כחול כן יכחול אותם הוא ביין וכמו שהאשרי'
מלכני' שניה' בתמרוקי' כן ילכן אותם בחלב, והמשל לרבו היין והחלב בארזו באשר הזכיר חכלילי וכו'
עכ"ל, ויתכן שגם הפוך יקרא כחול בעבור האדמימות שבו, ויהיה כחול הפוך מן חכל, וישבו
לפי זה שני הפירושים להיות אחד: ולכן שנים, תאר, והנפרד לָדָן, ובסמיכות ראוי להיות
לָדָן כמו מן חֶלְבִי, חֶלְבִי גוים (ישעיה ס' ט"ז), וכן נסגול בעבור הסמיכות: שנים, נקראו
שנים על שם מערכות שנים בעבור היות שתי מערכות. (הראב"ע): (יג) לחוף, שרשו
ספר

והוא לתוף אניית וירכתו על צידו: פ

תרגום אשכנזי שע
פען זיין, וואָ שיפעע ליענען,
אונד זיינע זייטע ביז גען
צידון.

יששכר

יששכר

תרגום אונקלוס

ישרי והוא יבבש מחוץ בספינו ומוב ימא
יכול ותחומיה יהי מטי על צידון:
עוסקי בחורה הוא שאמר משה שמח זבולון בלחך ויששכר בלהלך (דברים ל"ג) זבולון יולא בפרקמטיא
ויששכר עוסק בחורה באלהים: וירכתו על צידון. סוף גבולו יהא סמוך לצידי ירכמו סופו
כמו

יתר הבאור

חסף, והוא ענין כסוי כמו חסה, והוא הנמל,
ונקרא כן לפי שנסתרים בו הספינות מפני
הרוחות, והוא מגזרת חסף עליו כל היום
(דברים ל"ג י"ב), כי האניות לא חעמדנה במקום
מגולה לרוח, כן פי' הראב"ע והרד"ק בפרש"ס
שרש חסף, ולשון רא"י חוף, בתרגומו ספר
מרק"א בלע"ז עכ"ל, ובל"א (גרענצע): וירכתו,
פאת ארצו, ולא נמלא הנפרד היחיד משם זה
שהוא בל"א הנקבה בסוף המשמעות לת"ו
ברבוי ובכנויים, כמו בירכתים (שמות כ"ו כ"ג
ול"ו כ"ח ויחזקאל מ"ו י"ט), וכן בסמיכות
הרבים, ולירתי (שמות כ"ו כ"ו כ"ז), וכן
בכנויי היחיד כמו באן, אבל נמלא היחיד ירך,
וממנו נאמר לרבים, ירכים (שם כ"ח מ"ב),
ובכנויים ירכי ירכה, והנה שם ירך הואשאל ג"כ
אל פאת הדבר, כמו ירך המזנח לפנה (ויקרא
א' י"א ומלכים ב' ט"ז י"ד), ירך המשכן תימנה
(במדבר ג' כ"ט), ולדעתי יש איזה הפרש
בענין בין שם ירך ובין שם הנקבה ממנו הנא
בה"א בסוף, ויחבאר בקונ"א ח"ה: על צידן,
כמו עד, וכן על המעצרות (יהושע ב' ז'),
וכן חיב"ע והמתרגם האשכנזי, וי"א פעמים
נמלא עד במקום על, על פי המסורה, ועיין
בת"ס שלי שנראה שט"ס הוא נמסורה ול"ט':
חמר

באור הקצר

הים: והוא לתוף אניח, והוא יהיה מלוי תמיד
אלל הסוף שהאניות יולאות וזאות לשם, והוא
הנמל שקורין בל"א (המפען): וירכתו, סוף גבולו
שהוא פאת ארצו יניע להיות אלל צידון, והנה
בהסתכל בהמשך הפסוק גם בכפל המאמרים
לחוף ימים ישן ושוב והוא לחוף אניית יפלא
בעיי לבחורה, גם מאמר וירכתו על צידון מיותר
כי לא הודיע יעקב בשם אחד מבניו סוף גבולו
רק בזבולון, ואם רצה להודיע בו מדוע לא הודיע
רק קלה אחד, גם עדיין לא ידענו באיזה כד
יהיה תחמו אלל צידון אם בדרום ואם בצפון, ואם
נאמר כי לא נוון להודיע מקום נחלתו רק גדול
חלקו שתיגע עד צידון, הנה גם זה לא נדע, כי
לא הודיע תזלת גבולו, ואשר יפלא יותר בעיני
הוא זה, הלא גם מקלת שאר השנטי לקחו נחלת'
על שפת הים, כי כל גבול מערבו אל"י הוא הים
הגדול, ולא לקח זבולון חלקו על פני כל רחב הים
מנחל מלכים עד הר ההר, לכן נראה לי כי כוונת
יעקב היתה לפי שברך את יהודה שלפניו שיתעשר
ע"י נחשתו במלחמות, גם ע"י ארצו שתהיה מבורכת
להוליא יין הרבה ודי חלב עזים, גם בירך את בניו
שלאחריו קלתם בזה וקלת' בזה וקלתם בשניה, חן
מראובן שזעון ולוי שלא רצה לברכס כלל, לכן לפי
שראה זבולון לא יהיה איש מלחמה כאחיו, גם לא
תהיה ארצו טובה כשל אחיו כי ישן לחוף ימים,
ברכו שיתעשר ממאשו ומתנו שעיקרו הוא על
מנחות ימים, במקום שי' נמל לספינות, ולכן חף שגם קלת שאר השנטי לקחו נחלתם על שפת
הים, אפשר שלא היה שם נמל טוב לספינות כמו נחלק הים של זבולון, וכן לא מלאו החלון שזבועין
מדמו כבע התכלת רק נחלקו, והוא הים חשוב משאר לבעים להשתמש מאנו למלכים, וכן אמרו חז"ל
בשבת (דף כ"ו ע"א) יוגבים אלו לידי חלון מסולמות של כור ועד חיפה, וב' אלו המקומות
היו מקומות של נמל בים המערבי בנגד חלקו של זבולון וזה שמש עוד היום, וכן היו מסתחרים במין
דג הנקרא טרית, שלא היה נמלא רק נחלק הים שנפל בגורלו, גם החול שנשפת הים שנחלקו היה
חשוב ומובחר משאר חולות וראוי לזכויות לבנה, כמ"ש חז"ל לנספרי (פ' הברכה) על פסוק ושפני
טמוני חול (דברים ל"ג י"ט), וב"ה במגילה (דף ו' ע"א), ובתב שם רש"י טרית, דג שקורין טונינ"א,
כזו

תרגום אשכנזי

ויחי מט

(יד) יששכר איזט איין ביי
דערנער עועל, דערנערן צוויי

(יד) יששכר חמר גרם רבין בין

ר ש י י
שען

המשפטים

תרגום אונקלוס

כמו ולירכתי המשכן: (יד) יששכר חמור
גרם. חמור בעל עלמות טובל עול תורה
בחמור חזק שמטעינין אותה מאשוי כבד:

רובץ בין המשפטים. בחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית ונשהו רובץ לנות
רובץ

יתר הבאור

באור הקצר

(יד) חמר גרם, מלת חמר סמוכה, כלומר
בחמור בעל עלם כבד וחזק: גרם, עלם בלשון
ארמי, ונמלא איזה פעמים גם במקרא, והרד"ק
בשרשים שרש גרם פי' נשם רבי יונה גרם,
שכור שאינו יכול לזוז ממקומו מן ועלמתייהם
יגרם (במדבר כ"ד ח'), ולדעתי אין נכון לפרש
כן, כי נראה כי פעל יגרם הוא מן הפעלים
הגזרים מן השמות ומורים על הפך הפעולה
והפך הוראת השם, כמו מן שרש ירש,
שפירושו עקירת השרשים, ומן סעיף מסעף,
שהכוונה הסרת הסעיפים, ודומיהם, והפעלים
ההם יבאו בבנין הכבד, ולכן אף אם יגרם
שהוא מבנין הכבד מורה על שבירת הצלמות
והולשתם, אין השם גרם מורה כן, רק על
הפכו

וברכו יעקב שעי' זיתעשר, אף אם לא תהיה חלקו
בארץ טובה בחלקי אחיו לענין שדות וברמים, ועל
כוונה זאת אמר ג"כ וירכתו על לידן לפי שהם היו
נודעים אז לסוחרים גדולים, כדכתיב סחר לידון
עבר ים מלאחך (ישעיה כ"ג ב'), וכתיב בוש לידון
כי אמר ים מעוז הים וגו' (סס ד'), וכן ברכו משה
ואמר שמח זבולן בלאחך (דברים ל"ג י"ח), בים
לסחורה, גם אמר כי שפע ימים יינקו ושפני
טאוני חול (סס י"ט), ילא הוכרך להזכיר לור לכוונ'
זאת, כי היא היחה באמצע גבולו, אבל לידון הוא
לכד לפון א"י להלאה מזר, יאמר שגם היא תסחר
עמו כי סוף גבולו יהיה חללה, ויהיה א"כ מאמר
תחל' הפסוק זכרון רוע חלקי לענין שדות וברמי,
יאמר שאחריו שבת לענין הסחורה, וזהו שיעור
הכתוב, זבולן (עם שהוא) לחוף ימים (לנד) ישכון
[והיינו שאף שיש לו שדות וברמים אין חסונות כ"כ

כא"ש ח"ל במגילה (דף ו' ע"א) אמר זבולן לפני הקב"ה רבש"ע לאחיי נתת להם שדות וברמים ולי
נתת הרים וגבעות לאחיי נתת להם ארלות ולי נתת ימים ונהרות ע"ש], (לא כאחיו שוכני הים אשר
להם: גם דוד וברמים טובים ענ"ז) והוא (לנדו) לחוף ארית (ישכן, כי ישכן שנאמר ראשון מושך עכמו
ואחר עמו) וירכתו על לידן (באופן שמחמ' האניות הרבות אשר יבואו לארצו יתעשר), ויהיה תרגומו
בל"א לפ"ן (זבולן ויירד לוונח נור חץ אופער דער העערע ווההנען, ער ויירד חבער חץ החטען
זיין ווץ טיפפע ליעגען, חוכר זיינע זייטע ביוגען לידן), והנה גם הרש"ש שיער כוונת סוף הפסוק
וירכתו על לידן, לענין הסחור', אך כוונת הפסוק בכללו לא פי' כן, ונראה לי עוד כוונת מלת ימים
ל' רבים, לפי שאר השנטיים עם שלכד המערב היה הים גבולס, עכ"ל לנד מזרח לא היה להם
ים, רק הירדן יגבלס, אבל זבולן לכד מזרח הנה ים כרת יגבלהו: (יד) יששכר חמר גרם, יששכר
הוא בחמור בעל עלם ובעל איברים חזק, וטובל מאז גדול, וזה הוא שאמרו יט שכמו לכבד: רובץ

בין

המער

(יד) יששכר וזבולן, ברכת שני השנטיים שזה באיכותם צפי המברכים יעקב ומשה, רק
שיעקב פרט גבול ארץ זבולן וירכתו על לידון, וכן ביששכר אמר חמור גרם רובץ בין המשפטים, ומשה
רמז רק לזה באמרו שמח זבולן בלאחך ויששכר באהליך, ולדעתי לכוונה מיוחדת לחרכה משה לדבר
בפרטיית מגבולי ארלות השנטיים, כי אם גם באשר אמרנו חסץ להודיע כי הגורל על פי ה' ילא
בכל זאת לא ראה לכרש ביחוד חלק שבע מן השנטיים, פן יאמרו בני ישראל אח"כ, מה לנו
לגורל הלא כבר נדע אף יעלה הגורל, לכן סתם דבריו ולא באר באיזה מחוז על חוף הים
יהיה חלק זבולן. ומה שכתב ים ודרוס ירשה חלל ופחלי (שס כ"ג), הנה גם שם לא נודע מקומו
איה. ואל תשיבני מה הועיל משה בזה, והלא כבר נודע מברכת יעקב, כי ירכתי זבולן על
לידון? כי דע שברכת יעקב לא היתה שגורה בפי הסמון, ואך זמדיי סגולה אשר שמרו הדבר
בקבלה

הַמְשַׁפְּתִים: (טו) וַיֵּרָא מְנַחֵה בִּי
טוֹב וְאֶת-הָאָרֶץ בִּי נִעְמָה
וַיֵּט שְׁכֵמוֹ לְסִבְלָ וַיְהִי לְמַס-

שען שטאללען ליגט. (טו) ער
זאָה וויא אנגענעהם דיא
רוהע, וויא ליבליך דאז לאַנד
זייא, דאָ נייגטע ער זיינע
שילטער הין צום טראַען.
אונד וואַרד דיענסטבאַר צום

עבד

תרגום אונקלוס

הַחֹמִיָּא: (טו) וַחֲזָא חוֹלְקָא אַרִי טַב וַיֵּת אַרְעָא
אַרִי מְעַבְדָּא פִּירִין וַיִּכְבֵּשׂ מְחֹזֵי עַמְמִיָּא
וַיִּשְׁיַעֲיֵית בִּירֵיהוֹן וְדַאִישׁ הָאֲרֹן בְּהוֹן יְהוֹן לֵילֵה

ר ש י

רוכז בין התחומין בתחומי העיירות
שמולך שם פרקמטיא: (טו) וירא
מנוחה בי טוב. ראם לחלקו ארץ מכורכת
וטובה להוליא פירות: ויט שכמו לסבול.
עול תורה ויהי לכל אחיו ישראל למס

עובד

פלהין

יתר הבאור

הפכו שהוא חוק העלמות: (טו) וירא מנחה
כי טוב, נא על דרך זרות תאר הזכר על שם
הנקבה, והראוי כי טובה והוא פעל עבד לגזרת
פעול ע"מ יכול, כמו מה טבו אהליך (שם כ"ד
ה'): נעמה, פעל עבד לגזרת פִּיעַל, כמו ושמעו
אמרי כי נעמו (תהלים קמ"א ו'), ונ' הפעלים
האלו טוב ונעמה, עם שהם פעלים לפי משקלם
[ונפרט מלת נעמה שאיננו בינוני לוקנה לגזרת
פִּיעַל כי היה ראוי להיות הנגינה בה מלרע,
כמו ונפש הַשֶּׁפֶח (ד"ה א' כ"ט)], עב"ז אין
בהם כי אם הוראת התואר, כי הם ממין
הפעלי המקריי' שאין בהם לא פעול' ולא הפעל'
כמו ה' אלהי גדלת מאד (תהלים ק"ד א'), פי'
גדול אלה, וכן שרש חשך, טמא, טהר,
קדש, ודומיהם רבים מהפעלי המקריים, ויפראו
כמו תאר, כאשר זכרנו בהקדמת הספר: ויט
שכמו, השפיל שכמו, כמו ויט שמים (ש"ב
כ"ב י' ותהלים י"ח י'), הטו אזנכם (ישעיה נ"ה
ג' ותהלים ע"ח א'). (רש"י): לסבל, היא מקור
ויפראו השם אבל הוא בכחו, וענינו לסבל עול
או משא, והכוונה כמ"ש בבאורי הקצר עול מלכי
ישראל, וכן פי' הרשב"ם והראב"ע וענין הווי"ן
וירא וגו' ויט וגו', הוא לתכר המאמרים
המתחסיים בסבה, וכשראה וגו' אז הטה שכמו
וגו': ויהי, ענינו ונעשה אחר שראה וכו',
כמ"ש

באור הקצר

בין המשפחים, שרש שפת, ענינו הערך והסדר,
ה' תשפת שלום לנו (ישעיה כ"ו י"ב), תערוך, וכן
שפות הסיר (יחזקאל כ"ד ג'), ערוך אותה על
הכירים (כ"ב הרד"ק שרש שפת), ודעת הזתרגם
האשכנזי שאלת משפטים כנוי למערכות העדרים
בנוחם אלל השקת על מי מנוחות, והשנינה בין
המשפטים או השפטים כנוי למנוחה והשקט בלי
לכת אנה ואנה לרעות בצדה מרעה, יאמר למה
ישנת בין המשפתי' לשמע שרקות עדריים (שופטים
ה' ט"ז), הכוונה על ראובן שלא הלך עמם
למלחמה, וכן אם תשכנון בין שפטים (תהלים
ס"ח י"ד), השעור אם תנוחו משלחמה ותשנו אלל
העדריים להשקותם ולנהלם, אף באן אמר כמו
סמר גרם, עלל ללכת אנה ואנה, ואוהב לרבוץ בין
המשפטים, על רגליו, כן ישכר לא בחר במעשה
זבולן להיות עובר ימים, אף לא יאהב ללכת
למלחמה, כי אם לשקוט בארצו לחרוש ולעבוד
אדמתו, כמו שמפרש והולך שנראותו מנוחה כי
טוב והארץ כי נעמה נטה שכמו לסבול עול אחרי'
עליו ולתת מה שלא לעזוב מקום מנוחתו, וכן אמר
משה שמת זבולן כלאחר וישכר באהליך (דברים
ל"ג י"ח): (טו) וירא וגו', ישכר מנוחת האדמה
כי טוב יותר מללכת למרחקים: ואח הארץ כי
נעמה, ומללכת כדכתיב אל המנוחה ואל הנחלה
(שם י"ב ט'): ויט שכמו לסבל, עולל מלכי
ישראל, כחמור שסובל ונושא משאו: ויהי למס
עבד

המער

בקבלה ידעו מזה ידיעה ברורה, אך יתר העם כידאי לא ידעו עוד ידיעה נאמנה מתוכן
הברכות בפרטית, והנה מה שנאמר שם בחזקת הברכה (ל"ג י"ט) עמים הר יקראו שם יזכו
זכאי לרק, אין הכוונה לדעתי כמו שפירשו המפרשים שיקראו שם עם ישראל לעלות על הר
ציון, כי כבר אמרתי שמה לא ניבא בברכותיו לעתים רחוקים, אך לפי משנת הענין במלת
הר

תרגום אשכנזי

ויחי מט

סריבוט. (טו) דן ווירד זיינע נא

עקר:

ס

(טו) דן ידן

עמו

ר ש י

תרגום אונקלוס

פּלַחִין וּמַסְקֵי מִיָּסִין: (טו) סְרִיבוֹטָן יַחְבָּר וּיקים

עונד לספק להם הוראות אל תורה וסדרי עבודת שנה ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם

מאתים ראשי סנהדרות העמיד וכל אחיהם על פיהם: ויט שכמו. הפסיל שכמו כמו ויט שמים הטואזוניס. ואנקלוס תרגמו בפנים אחרים ויט שכמו לסבול מלקחות ולכבוש מאזות שהם יושבים על הספר ויהיה האויב כנוש תחתיו למט עונד: (טו) דן ידן עמו. ינקוס נקמת עמו

יתר הבאור

באור הקצר

במ"ט הרשנ"ס בפסוק וטעמו כלפיח בדנש (שמות ט"ז ל"א), ובפסוק והיה טעמו כטעם לשד השמן (במדבר י"ח ח'), שענין המלה הזאת הוא על החלוק והשנוי שנשתנה אחר זה ממה שהיה קודם זה, וכן תרגם פה המתרגם האשכנזי (וויזרד) ולא (וויזר), ונראה לי כי השנוי הזה לא על דרך המליצה לבד נאמר פה בדרכי השירים, רק שהיה כן בפועל, כי מלאנו שהיו בחללת ימי השופטים אנשים גבורים למלחמה, לא אהבו מנוחה, כאשר שנה אותם דבורה נשירתה, וארי בישישכר עם דברה ויששכר כן ברק בעמק שלח ברגליו (שופטים ה' ט"ו), אילם אח"כ כאשר ראו המנוחה כי שונה היא, חזרו לבחור בה, ולכן בימי דוד לא נחשבו לאנשי מלחמתו, ועל כן בספר דה (א' י"ב) שנחשבו גם אנשי חיל מכל שבטי ישראל שנאו לדוד חבורה להסב אליו מלכות שאול, נאמר שם בכל השבטים תארי אנשי לבא הולכי בקרב, כמו בני יהודה נאשי לנה ורמח וגו' (שם כ"ד) מן בני שמעון גבורי חיל לכנף וגו' (שם כ"ה), ומן בני אפרים וגו' גבורי חיל וגו' (שם ל'), מזבלון יולאי לבא ערבי מלחמה בכל בלי מלחמה וגו' (שם ל"ג), ומנפתלי שרים אלף ועמהם בלנה וקנית וגו' (שם ל"ד), ומן הדני ערבי מלחמה וגו' (שם ל"ה), ומאשר יוכאי לבא לערך מלחמה (שם ל"ו), ומעבר לירדן מן הראובני והגדי וחלי שנט מנשה בכל בלי לבא מלחמה וגו' (שם ל"ז), אבל בישישכר לא נאמר שם תאר אנשי מלחמה, רק ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל וגו' (שם ל"ב), עם שנראה מפשט הכתוב שהכוונה היא יודעי בינה לתת עלה הוגות בעיני המלחמה, כמו שאפורש שם בפירוש המיוחס לרש"י ז"ל, עכ"ל נראה מלשון הכתוב שלא היו רק יועלי המלך ולא הלכו במלחמה בעלמם, א"כ נעחקו בימי דוד או איה זמן קודם אליו, מן דרכם הראשון שהי' להם בזמן חללת האופטים לחפון מלחמה, אל הדרך האחרון לאהוב מנוחה, ולתת לבם אל המושכלות: (טו) דן ידן עמו, כמו כי ידן ה' עמו (דברים ל"ב ל"ו) ותהלים קל"ה י"ד), ארי ידן ה' דינא דעמיה, כלשון שטעני אלהים וריבה ריבי מגוי לא חסיד (תהלים מ"ג א'), וריב אלמנה (ישעי' א' כ"ג), יאמר כי דן יקום נקמת עמו כל שבטי ישראל באחד, והטעם כי פלשתים הרעו לכל ישראל כמה פעמים, כי בימי שמגר בן ענת החלו ובימי יפתח בתוב וימכרו ביד פלשתים וגו' (שופטים י' ז'), אחרי ענדון בן הלל ויתנס ה' ביד פלשתים ארבעים שנה (שם י"ג א'), ולא היה בשופטים מי שהכניעם

עכד, לתת למלכים עישור תבואותיו בדכתיב וזרעיהם וכרמינם יעשר (שמואל א' ח' ט"ז), ובצורת עושר הוא לשנט יששכר, גם בצורת חלק טוב שיהיה לגורלו בארץ: (טו) דן ידן עמו

המער

הר על ההרים הגבוהים על חוף ימים וראשיהם יראו עד למרחוק (פארגעבירגע), והכוונ' כי עוברי ארצות ימים אם יגיעו למחוז זבולן יקראו הר"ל כלומר הארץ, ראינו ארץ, ריחו פלנקער וזערי דען דארט לזכר! רופען), ושם יזכרו זכתי לדק, כלומר זכתי מודה כל איש לחליו, כי הביאם אל מחוז סכנס, וכמו שמכינו ביונה (ח' מ"ז) ועיין שם בבאור. (טו) דן, הנה ברכת יעקב רמזה לשמשון כמו שפירשו רש"י והרמב"ן (עיין ביתר הבאור), אבל משה לא כוון רק על נקלת השנט, וכמו שכתבו שם המפרשים (עיין רש"י ובאור שם).

עמו באחד שבטי ישראל: (יו) יהי

נאציאון ריבטען, וויא איינער דער איבריגען שטעמעטע ישראל'ס. (יו) דן ווירד זיין

דן

א"י

ר ש י

תרגום אונקלוס

ויקום גברא ביומיה יתפריק עמיה ובשנהו יגוחון בחדא שבטיא דישראל: (יו) יהי גברא עמו מפלשתיס כמו כי ידן ה' עמו: באחד שבטי ישראל. כל ישראל יהיו באחד עמו ואת כלס ידן ועל שמעון נבא נבואה

יתר הבאור

באור הקצר

או שלחם כלל ואע"פ שכתוב בשמיר ויק את פלשתיס שז מאות איש במלמד הנקר (סג"ל"א), איננה נקמה כי איננה מכה רבה על כן כתוב בשמרון והוא יתל להושיע את ישראל מיד פלשתי

עמו באחד שבטי ישראל, דן ישפט את עמו, כמו אחד מאר שבטי ישראל: (יו) יהי דן

(סג י"ג ה'). ולקח נקמת ישראל מהם כי הרג מהם עם רב וכל סרני פלשתיס המית והזכיר ידן כי ה' הנוקם הזה שופט לא מלך, ואפשר שזה דעת אונקלוס שאמר ביומיה יתפריק עמיה, ויתכן שיהי' באחד שבטי ישראל במיוחד שבשנטיס הוא יהודה שנאמר בו ידן בערף איביך (לעיל פסוק ח'), כי גם זה יגבר על אויביו וינחם, (הרמב"ן), וכן פירש"י ז"ל. והרשב"ם כתב המפרש על שמעון לא ידע בעומק פשוטו של מקרא כלל, וכי יעקב בא להחזקאות על אדם שפסל ביד פלשתיס וינקרו את עיניו ומת עם פלשתיס בענין רע, חלילה וחלילה, אך על שנטו של דן נתנבא שהיה מאסף לכל המחנות, וגם ביהושע כתיב והמאסף הלך אחרי הארון (יהושע ו' ט'), ולפי שהיה הולך כל הימים בין בימי משה בין בימי יהושע אשר כל הדגלים, והיה לריך להלחם עם כל האומות הרודפים אחריהם לזנב כל הנמשלים אחריהם בדרך ולהנקם מן האומות כי גבורים היו, לנך אמר יעקב דן ידן עמו, ינקום נקמת עמו באחד כל שבטי ישראל היה נוקם נקמתם ומזמרם מרודפיהם כמו כי ידן ה' וגומר, דם ענדיו יקום ונקם ישיב לריו (דברים ל"ב מ"ג), וכמו ידן בגוים מלא גויות מחן ראש על ארץ רבה (תהלים ק"ו') עב"ל, והנה נפיל מלת ידן נשתו רש"י והרמב"ן והרשב"ם לפרשה ינקום, עם שנתלקו בכלל כוונת הנבואה הזאת, וכן נראה כוונת אונקלוס כמו שהבין בו גם הרמב"ן, אבל הראב"ע כתב דן ידן עמו, רמו שיהי' בעל דגל באחד בני הגבירות והנה היה בקלין על כל עם מהשפחות עב"ל, הנה מפרש ידן, ישפט, וכן תיב"ע מלת ידן (עם שכוונת הנבואה נראה שפרש גם הוא על שמעון, לא כהראב"ע), מדבית דן עתיד דייקים גברא דידון ית עמיה דינין דקשוט, וכן תרגם המתרגם האשכנזי מלת ידן, אבל ככוונת הענין בכללו סתם דבריו, ויוכללו בו כל הפירושים הנזכרים: באחד שבטי ישראל, לדעת הראב"ע שפי' באחד בני הגבירות, תהיה הכ"ף לדמיון כפי רוב שמושה, וכ"ה לדעת רש"י והרמב"ן בפירושים הנזכרים, אבל לדעתם בפירושים הא' שפירשו כל שבטי ישראל יהיו באחד עמו, יראה לכאורה שאיננה לדמיון, אבל אשר ההסתכלות היטיב היא ג"כ לדמיון, כי מלת אחד היא תאר לאיש הנחמר בכחוב, ושעורו שידן את שבטי ישראל כאיש אחד, כש"ש כל איש ישראל וגו' כאיש אחד חברים (שופטים כ' י"א), ונמלאו רבים בכתוב שגא הארץ בלי המתואר, והוא מובן מענינו, וכ"ה לדעת הרשב"ם ות"א ויב"ע, אבל ממה שגאה מלת באחד פתחה יראה שהנכון לפרשה באחד של שבטי ישראל כהראב"ע, כי לדעת רש"י והרמב"ן יאוב שבטי ישראל על מלת ידן, ומלת באחד מקומה אשר שבטי ישראל, נאלו אמר ידן שבטי ישראל באחד, וראוי להיות באחד, כמו ואחס תלקטו באחד בני ישראל (ישעיה כ"ז י"ב), שפירושו ואחס בני ישראל תלקטו לאחד אחד, ועיין מה שבארתי כוונת ב' המלות האלו ודקדוקן בפ' בראשית (ג' כ"ב), וכפ' חולדת (לעיל כ"ו י'), כי אהד יבוא לעולם בסוף המאמר, ואחד באמלע המאמר, ואף שאינו סמוך סמיכות אחת, ואין הנגיפה מנרעת פה כי גם אם מלת באחד פמוכה ראוי' לעעם מהקיק, כמשפט ב' מלות הסמוכות

תרגום אשכנזי

איינע שלאנגע אויף דעם וועי
נע, איינע אטטער אויף דעם
פֿױסשטייגע, דיא דעם פֿפֿער
דע אין דיא פֿערוע בייסט,

ר ש י

נכ זה זו ועוד יש לפרש כאחד שני
ישראל כמיוחד שנשנעים הוא דוד שנא
מיהודה: (יו) שפיפון. הוא נחש ואומר
אני שקרוי בן על שם שהוא נוסף ואתה
תשובנו עקב (בראשית ג'): הנושך עקבי
סוס. כך דרכו של נחש ודמהו לנחש
הנושך עקבי סוס: ויפול רוכבו אחור.
שלא נגע בו. ודוגמתו מלינו בשמשון
וילפת את שני עמודי החוף וגו' (שופטים

ט"ז) ועל הגג מתו. ואנקלוס תרגם
לפעונו וקריו חורמן על שם שעושה הכל חרס.
וכפתול כמו פתן. יכמון יארוב:

ויחי מט

דן נחש עלי דרך שפיפון עלי
ארח הינשך עקבי סוס ויפל

רכבו

תרגום אונקלוס

גברא דיתבחר ויקום מדבית דן אימחיה
תתרימי על עממיא ומחרתיה תתקיף
בפלשתאי בחיני חורמן ישרי על אורחא
ובפתנא יכמון על שבילא יקמיל גברי
משריח פלשתאי פדשין עם רגלאין יעקר

סוסוון

בחיני חורמן שם מין נחש שאין רפואה לנשיכתו והוא
לפעונו וקריו חורמן על שם שעושה הכל חרס. וכפתול כמו פתן. יכמון יארוב:

לישועתך

יתר הבאור

הסמוכו אל הג' שהראשונה חמיד נעעם מפסיק,
והב' נמשרת, כמבואר בהקדמה: (יו) דרך,
הוא רמב לעונדים בעגלה, ובארמי נקרא
אורחא, וארח הבא בעברי הוא דרך נר להולכי
רגל, ונקרא בארמי שבילא, וכן תרגום
המתרגם האשכנזי: שפיפון, לדעת הרד"ק
בשרשים שרשו שפף, והוא שם בשקל ישימן מן
ישן, ועוד כתב בשרש שפה שאפשר שיהיה שפיפון
מן השרש הזה ועיין הפעל כפולה כמו הגיגי
מן הגה ולפי ששך שאר בעלי חיים נקרא כן מן

באור הקצר

דן נחש עלי דרך, יהי שנת דן כמו נחש
עלי דרך להרוג את האומות, והוא ממין הנחש
הרע בחכלית והוא הנקרא לפעונו ואלל רופאי
הערב נקרא חורמן. כי אמנם לפעונו אחד ימית
רבים בהנעתו ונקולו שיטלם על אנשים רבים:
שפיפון, הוא נחש דק, באמרם ז' לנחש השערה
הוא ועליו ספרו הרופאים שהוא נחש באילנות
לירות עלמו כחץ על יתר בעלי חיים: ויפל רכבו
אחור

הוא יסופך ראש (שם ג' ט"ו), והיה אף ושפה בענין אחד, והוא מענין ושפו עלמתיו (איוב
ל"ג ב"א), וב"ה דעת הרמב"ן: עקבי, כתב הרד"ק כמנלול (דפוס קטן דף ד' ע"ב) ו"ל וכן
דרכם לחזק קריאת האותיות בדגש לתפארת הקריאה גם בלא הכפף, והוא שתייה האות
שואית, כמו מקדש (שמות ט"ו י"ז), ואקדח לי (הושע ג' ב') וכו', עקבי סוס עב"ל, ושם
דף ר"ב ע"ב) במשקל פֿעל בתב ו"ל וכן המקצן בלשון זכרים (ר"ל ממשקל זה) כסמוך ס"א
בחירק או כפתח אם היא גרונית, שֿגְגִי. שֿמְגִי. חֿצְרִי, כל דֿשְׁגִי ארץ (תהלים כ"ב) וכו'
עֿקְבִי סוס וכו' עֿרְלִי לב (ירמיה' ע' כ"ה), ונא עקבי סוס הפ"א בחירק אע"פ שהיא גרונית,
ודגש הקו"ף לתפארת עב"ל, וענין הכתוב בכללו פירש דש"י על שמשון, וכן פירשו הרמב"ן
ו"ל, ודמה שמשון לנחש בעצור שלא היה שמשון נא על אויביו במלחמה בשאר האופטים או
המלכים רק הוא לבדו יולא עליהם כמו לפעונו היוולא ממאורתו על הולכי דרך או המין הקטן
שנחשאים (הוא השפיפון) שאינו ניכר כלל להולכי ארח, ועעם הנושך עקבי רמו לשני העמודים
אשר הבית נכון עליהם ושלשת אלפים אשר על הגג הם הרובב הנופל אחור כאשר ישך הנחש
בעקבי הסוס ויגביה הסוס ראשו ורגליו הראשונים ויפול רוכבו אחור עב"ל, וכן תרגמו אונקלוס
ויב"ע והירושלמי על שמשון, אולם לדעת הרש"ם אין ענין הכתוב רק להודיע גבורתו ולהמשילה
לגבורת הנחש, וב"ה דעת הראב"ע, ולדעתי דמהו לנחש בעצור עומתו שהוא ערום מכל חית
השדה, וכן הו' דן במלחמתו, כי לא לנחשאים המלחמה, כי לריך עלה ותחבולה למלחמה:
וישל, הוא עבר נמקיס נינוני, כי שז על הנשך שהוא בנינוני:

ליש עתך

דאם דער רייטער ריקווערטס
פעללט. (יח) אויף דינע
הילפע האפע איך, עוונער!
(יט) דעם גר ווירד מאַנכע
שאַר אינם לאַנד שטריי.

רַכְּבוֹ אַחֲזֹר: (יח) לִישׁוּעַתְּךָ קִיּוּתִי
יְהוָה: * ס (יט) גִּדְּרֹד גִּדְּרֹנוּ

והוא

תרגום אונקלוס

(יח) לישועתך קייית ה'. נתנבא שיקרו
פלשמים את עיניו וסופו לומר זכרני וחזקני
אך הפעם וגו' (סס): (יט) גד גדוד יגודנו -
כלם לשון גדוד הם וכך חזרו מנחם. ואם
חאמר אין גדוד כלל שני דלמין יש לומר

סוּסָנוּן וְרַחֲיִכִין וַיִּמְגֵר רֹכְבֵיהוֹן לְאַחֲזָרָא:
(יח) לְפוּרְקָנָךְ סְבָרִית יִי: (יט) מְדַבֵּיחַ גִּדְּ
מְשָׁרִית מְוַיְיָגִין בַּד יַעֲבְרוּן יַח יִרְדְּנָא קְדָם

717

אחיהון

יתר הבאור

באור הקצר

(יח) לישועתך קייית ה', לא הי' בכל שופטי ישראל
מי שנפל ביד אויביו וזלתי שמעון שהיא הנחש הזה
בדכתיב והי' ה' עם השפט והושיעם מיד איביהם
כל ימי השופט (שופטים ב' י"ח), והוא היה האחרון
לשופטים כי שמואל נביא היה ולא נלחם להם
ובימיו מלכו המלכים ובאשר ראה הנביא חשועת
שמעון כי נפסקה אמר לישועתך קייית ה' לא
לישועת נחש ושפיפון כי בך אושע לא בשופט כי

אחור, אף שלא נגע בו: רכבו, רכבנו או עליו:
(יח) לישועתך קייית ה', המפרשים פירשו כל א'
ע"פ דרכו, ויתכן כי חוק החולי על יעקב והחפלה
אל ה' ואמר לישועתך קייית ה', שמושיעני עוד
לחזק כמי עדי אברך גם שאר בני: (יט) גד גדוד
יגודנו, יגודנו תמיד שיהיו מלקמות רבות ופשת
גדוד

תשועתך תשועת עולמים, (הרמב"ן), וכן פירש רש"י וכן תיב"ע והירושלמי, ואוקלוס סתם
כוינתו כי לא תרגם פה רק המלות: (יט) גד גדוד יגודנו והוא יגד עקב, לדעת כל המפרשים
גדוד ויגודנו ויגד לשון גדוד הם, ויגודנו ויגד שרש גוד מנחי העין, והס ב' שרשים וענינם
אחד, וכמוהם רבים, ואולי גם הם משרש גדוד והי' הנח תמורת חות הנפל, ויש לפרשם
ענין כריתת מלשון ארמי גדי אילנא (דניאל ד' י"א), והוא יגד עקב, בלימר לסוף, וחאמר
לסוף עקב לפי שהעקב סוף הגוף, כ"כ הרד"ק בשרשים שרש גוד ובשרש עקב, והוסיף בעל
מ"י (ובלי ספק הוא מפי' הרד"ק לם' בראשית) ואמר, גדוד יבא שיגודנו, והוא יגודנו בסוף
בד"ה (א' ה' י"ט וי"ט וי"ט וי"ט וי"ט וי"ט), ואע"פ שזכרו תחלה (ר"ל מלחמת ההגריאים בספור
בני ראובן שעשו עמם מלחמה, וזכר בפרשה קודם זה), כי על ספור בני גד בא זה הענין
כי זכרו ספור בני ראובן בתחלה זכר המלחמה שעשו הם עם ההגריאים, אם כן המלחמה
הזאת היתה לבני גד וזכר ראובן וחגי שנט מנשה עמהם כי עזרים עב"ל, ורש"י ר"ל כתב ג"כ
שרש כלם גדד, אבל הוא מפרש יגודנו יגוד ממנו, כמו בני ילאני (ירמי' י' ב'), פי' ילאו
ממני, וכתב שהכוונה היא על מלחמת בני ישראל בא"י שיעברו בני גד את הירדן כל חלוץ
מהם למלחמה, ומפירש והוא יוד עקב, כל גדודיו ישובו על עקבם למלחמתם שלקחו להם בעבר
הירדן ולא יפקד מהם איש, עקב, בדרבן ובמס' לוחם שהלכו ישובו כמו ועקבוהיך לא נודעו
(תהלים ע"ז ב'), וכן בעקבי הלחן (א"ה א' ח'), כלשון לע"ז טרליא"ם עב"ל, וכל' אשכנז
(טפורען, פוסטופפען), וכן תרגמו אוקלוס ויב"ע והירושלמי ענין הפסוק וגם נלח עקב על
החזה לארבע, והרש"ם הנין גם הוא ענין הפסוק על מלחמת יהושע, ומפרש גדוד יגודנו
על גדודי ישראל שילכו אחריו והוא יעבור לפניו כאלו החנו, ומפרש יגודנו יגוד אחריו,
ופי'

המעמר

(יט) גד, אם גם יש דמיון בין ברנח יעקב ומשה בזה, מכל מקום המה נבדלים באיכותם,
כי יעקב התנבא על מה שיקרה לשנט הזה אחר שנות דור ודור (עיין ביתר הבאור)
ובמשה היה לדעתו רק חפלה כמו ימי ראובן, כי גם גד לקח נפלו מ-בר לירדן, ועל
זה אשר ברוך מרחיב גד ונומר פירוש ברוך ה' אשר ירשינו לגד, ונבר בארנו זה שם בהמעמר:

והוא יגד עקב: ס (כ) מאשר
שמנה לחמו והוא יתן מעדני

פען, ער אבער ווירד צוריק
אין איהרע לענדער פאללען.
(כ) וואס פאן אשר קעמט,
האט פעמטע שפיווע, ער
בריינגט קעניגליכע וואללוסט.

מלך

ר ש י

תרגום אונקלוס

אחיהו לקרא ובגסין פגיאין יתובון
לארעהון: (כ) דאשר טבא ארעיה ודוא

גדוד שס דבר לריך שני דלח"ין שכן לריך
תיבה בת שתי אותיות לכפול בסופה ואין
יסודה אלא שתי אותיות וכן אמר כלפור
לגוד (משלי כ"ז) מגורת שנעתי כדודים

מריבא

(איוב ז') שס כפל שדוד (שופטים ד') מגורת ישוד להרים אף יגוד יגודנו וגדוד מגורה אחת הם
וכשהוא מדבר בלשון יפעל אינו כפול כמו יגוד יגוד ירום ישוד יסובכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים
הוא כפול כמו יתגודד יתרום יתבולל יתעודד. ובלשון מפעיל יתום ואלמנה יעודד (תהלים קמ"ו)
לשוב יעקב אליו (ישעי' מ"ט) - משוכב נתיבות. יגודנו החמור כאן אין לשון שיפעלוהו אחרים אלא כמו
יגוד הימנו כמו בני ילאנו ילאו ממני גדוד יגודנו גדודים יגודו הימנו שיפעלוהו הירדן עם אחיהם
למלחמה כל חלון עד שנכנשה הארץ: והוא יגוד עקב. כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו
בעבר הירדן ולא יפקד מהם איש: עקב. בדרך ובמסילותם שהלכו ישובו כמו ועקבותיך לא נודעו
(תהלים ע"ז) וכן בעקבי החאן בלשון לעו טרני"ס. (כ) מאשר שמנה לחמו. מאכל הבא מחלקו
של

יתר הבאור

באור הקצר

ופי' יגד עקב שנאבס מן המלחמה ישובו בני
גד אחר עקיבן של ישראל, כי כן דרך היוצאין
תחלה יחזרו אחרונים לשמור את השבטים מן
המלחמה פן ירדפו האויבים אחריהם, וכבר
ידעת פירוש הר"ק על מלת עקב שפירושו
לכסוף, וכן פי' הראב"ע, אבל לא פי' על איזה
מלחמה התנבא כי כתב ואנחנו לא נדע היום
כל התלאות העוברות על אבותינו, והמתרגם
האשכנזי נחר פה בבאור הרמב"ן אשר העתקתי
לשונו בבאורי הקבר, אבל סתם ולא באר כוונת
הפסוק, ולשון הרמב"ן, וזה פירוש נאה למדתיו
מן הירושלמי שאמרו במסכת סוטה גד גדוד
יגודנו גייסא אחי מגיסתא והוא מגייס לה,
לומר כי הגייס יבא לאסיף חיל ולגייס עליו,
והוא יגוד עליהם ויביא גדודיו בארצם, ואולי
ירמוז הנביא על מלחמת יפתח הגלעדי עם בני
עמון כי בני גד ירשו כל ערי הגלעד וחלי ארץ
בני עמון והיו בני עמון תמיד ללחמים באנשי
גלעד והוא כמעט עבר עליהם והכה אותם ואת
עריהן מכה גדולה מאד והיה הענין ההוא

גדוד עליו בארצו והוא יגוד אותו על עקבו שיחגבר
עליו וירדוף אותו והם ישובו על עקב נשחם, שחם
אותם בגבורה ונלוח כל הנאים עליהם למלחמה
וזה כענין ברכת משה רבינו בהם ברוך מרחיב גד
כלביא שכן (דברים ל"ג ב'), בעבור שירש ארץ
רחבת ידים וגדולה מאד והיא בעבר הירדן היו
נאים עליהם תמיד גדודי עמון ומואב שכניו
הרעים המונעים נחלה ופושטים עליהם והוא
כלביא שכן על טרפו מקולם לא יירא ומהמונס לא
יחת, ובאור הכתוב פה, גד גדוד (של אייבים)
יגודנו (יבואו עליו תמיד) והוא יגוד עקב (יקבץ
גדודיו ויחזור על עקבם ליפול בארצ'): (כ) מאשר
שמנה לחמו, ש"ס מאשר לדעת המתרג' האשכנזי
הוא מ"ס מן, ושעור הכתוב כל היוצא מאשר הנה
לחמו שמנה, ולחם הוא כולל כל המאכלים, והיו
בארצו זיתים הרבה וכן שאר פירותיו היו שמנים,
וכן ברבו משה ואמר וטבל בשמן רגליו (שם כ"ד):
והוא יתן מעדני מלך, והוא אשר יתן מארצו
מעדנים

נס גדול הזכירו הנביא כאשר הזכיר דבר שמאן עב"ל: (כ) מאשר שמנה לחמו, הראב"ע
כתב יש אומרים כי המ"ס נוסף (ר"ל בעבור הכנוי הנזכר במלת לחמו), והנכון בעיני שמאן
אשר

ה מ ע ר

(כ) מאשר, ברכת יעקב ומשה שויס בקומרם בזה, אבל נבדלים בצורת המליצה.
בשלי

מלך: ס
אילה שלהרה הנתן אמרי

נעריטע. (כא) נפחלי איזט
איינע פליטיגע הינדן, ער
ברונגט פארטרעפליכע רעדען
הער-

שפר

רשי

חרגום אונקלום

של אשר יהא שמן שיהיו זמים מרובים
בחלקו והוא מושך שמן כמעין. וכן ברכו
משה וטובל בשמן רגלו. כמו שגינו
במנחות פעם אחת הולכנו אנשי לודק"ל
לשמן וכו': (כא) אילה שלמה. זו בקעת
אילה שלמה קלה לרון. אילה שלמה מאלמת לרון:
הנותן אמרי שפר. בתרגומו. ד"ל של מלחמת סיסרא נתנאל ולקחת עמך עשרת אלפים איש
מבני

מרבא בתפנוקי מלכין: (כא) נפחלי בארע
טבא יחרמי ערביה וצחם נתייה יהי מעבדא
פירין

יתר הבאור

באור הקצר

אשר יבא לחם ושמן (ר"ל כי הוי"ו של לחמו נוסף
בוא"ו למעינו מים) תהלים קי"ד ח', ועוד
רבים, ופה לחם לשון נקבה, וכן בית ומקום
ויד ואש ועין ורוח וארץ וארון ועם (ר"ל כל
אלה השמות באים פעמים בלשון זכר ופעמים
בלשון נקבה) עכ"ל, והמ"י כתב (בנראה הוא
מפי' הרד"ק לס' בראשית) באמרו מאשר במ"ס
נראה כי על מקלת ארלו אמר שיהיה שמונה
והלחם כלל לכל מאכל כלומר מאשר תלך ברכה
לעולם כי שמונה תהי' לחמו כלומר ארלו המוליכה לחמו תהיה דשנה ושמונה כן פי' בשרש מן
ובשרש שמן עכ"ל, ובוונתו כמה שפי' לחמו ארלו, היא בעבור תאר הנקבה על לחם שהוא
זכר, אבל ארץ הוא לשון נקבה, וכן ת"א דאשר ענא ארעיה, ובשרשים שרש לחם פירש או
אומר שמונה על לחמו וירכה בו עוגה או חלה שהוא לשון נקבה, ובנאורי הקלר כחכמי דעת
המתרגם האשכנזי בנאור המ"ס, ובוונת הפסוק מפורש שהיא על ברכת הארץ: מעדני מלך,
מענוגי, וכן ת"א והיהו שלמי חפנוקי, והרשנ"ס כתב והוא יתן מעדני מלך, מס של שמן היו
גובין ממנו מלכי ישראל לשאוב בו לעדן את בשרם כדאשריין במנחות (דף פ"ו ע"א) אופיקיוון
שמן זית שלא הביא שליט, ולמה גובין (בגמרא גם הנוסחא למה סבין אותו) אותם שמשיר
את השער ומעדן את הנשר, כמו היתה לי עדנה (לעיל י"ח י"ב), בשר חלק: (כא) נפחלי
אילה שלחה הנתן אמרי שפר, הנוון כמ"ס בנאורי הקלר שהוא פי' הרשנ"ס שנוונת אילה
שלחה על קלותם וזריזותם למלחמה, ורמו על מלחמתם עם סיסרא שכתוב גם ולקחת עמך
עשרת אלפים איש מבני נפתלי וגו' (שופטים ד' ו'), והלכו גם בזריזות, וכן נאמר גם לשון
שלוח בעמק שלח ברגליו (גם ה' ע"ו), וכן פי' רש"י בפירושו הב', והנותן אמרי שפר, לדעת
כל המפרשים שנ על נפתלי שנתחלת הפסוק, לא על האילה שהיא לשון נקבה, ופי' הרשנ"ס
שהנונה על בשורות טובות שיבשרו בשונם מן המלחמה, ויותר נראה כפי' מהר"י אברבנאל
שהנונה שילאו ממנו בעלי לחות הלשון, ורמו לשירת דבורה וברק שהי' מקדש נפתלי, ואין
ספק שהיה ברוך משפטו, כי איך יתישב איש משפט זה בחלקו של שנט אחר, וכן פירש רש"י
בפירושו

שעדיים טובים הראוים למלך, וכל מנקסם,
בארבו ימלאם: (כא) נפחלי אילה שלחה, גבורי'
קלים בחילים בדכתיבו וכנבאים על ההרים למהר
(ד"ה ח' י"ב ב'), וכדכתיב זבלון עם חרף ופשו
למור' ונפתלי על מרומי שדה (שופט' ה' י"ח), כדרך
הלכאים הרבים על מרומי הרים: הנותן אמרי
שפר

המעמר

(כא) נפחלי, גם פה חומר הנרכה שוב, כמו שכתבה מתרגום אונקלוס שהשתדל להשוותה
כמו שאר הנרכות עם ברכת משה, ובפרט אם נפרש אילה שלמה כד"ק ע"ד אילה שלמה,
ואמרי שפר מענין אמיר, ור"ל אילה המאלמת אמיר וענף עד למעלה ראש, וכן נאמר גם
ומלא ברכת ה', אך לדעת יתר המפרשים שיעקב כוון אל מלחמת סיסרא ושירת דבורה, יש

הערפאר. (כב) יוסף איזט
איין גרינעס ריז, איין גרינעס
ריז אים קוועלל, שפרעסלינגע

שפר: (כב) בן פרת
יוסף בן פרת עליעון בנות

ר ש"י

תרגום אונקלוס

פירין יהון מודן ומברכין עליהון: (כב) ברי
דיסגי יוסף ברי דיתברך בגופן דנצב על

מנני נפתלי וגו' (שופטים ד') והלכו
שם בזריות וכן נאמר שם לשון שלוח בעמק
שלת ברנליו: הנותן אמרי שפר. על ידם
שרו דבורה וברק שירה. ורבותינו דרשוהו

על יום קבורת יעקב בשערער עשו על המערה במסכת סוטה. ותרגומו יתרמי עדניה יפול חבלו
והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושנח: (כב) בן פרת. בן חן והוא לשון ארמי אמרין נמטייה
לר' שמעון בסוף בנא מליעא: בן פרת עלי עין. מנו נטוי על העין הרואה אותו: בנות
לעדה

יתר הבאור

באור הקצר

שפר, אמרים נאים, הכוונה שילאו ממנו בעלי
לחות ומליכי (כב) בן פרת יוסף, בן מלאנו שיאמר
על העוף של אילן והסעיף כמו ועל בן אמלת לך
(תהלים פ' י"ו). ופרת תאר לבן מל' פרו ורבו
(לעיל א' כ"ח), ובאורו בעוף אשר יפרה, בן יהיה
יוסף: בן פרת עלי עין, בעוף אשר יפרה, בהיותו
על עין המים: בנוח צעדה עלי שור, יגדל עוד
עד

בפירושו הב', וכן פי' הראב"ע בסוף דבריו,
ומלאתי שגם יב"ע בתרגומו פי' מאמר זה על
לחות הלשון ונועם המליכה שהי' לאנשי שבטו,
כי תרגם וכד הוה פתח פומיה בכנישתא דישראל
למשנחא מנחא מבל לשניא, וכן תרגם הירושלמי,
והוא הדרך אשר נחר בו המתרגם האשכנזי:
שפר, ל' יופי, וגמלא ס"א פעל משרש זה על
הכוונה הזאת, אף גמלת שפרה עלי (תהלים

ט"ז ו'), ובארמי נמלא הרבה, יפת תאר (לעיל כ"ט י"ז), ת"א שפירא בריווא, וכן בארמי
של דמיאל, מלכי יספר עליך (דניאל ד' כ"ד): (כב) בן פרת יוסף וגו', רבו הפירושים בפסיק
הזה, כי הוא נראה סתום וחתום, והדקדוק בו קשה עד מאד, ואמרי העיון בדברי הפרשים
ז"ל נראה שהייתר מכיון לפשטות המקרא, והייתר נאות לתפארת המליכה הוא הפי' המלוקט
מכלם, מזה דבר ומזה דבר, והוא הדרך אשר הלך בו המתרגם האשכנזי, בן מענין סעיף
או ענין, כמו ועל בן אמלת לך (תהלים פ' ט"ז), שהוא מלשון הזה, כאשר יורה ע"ז מליכת
כל המזמור ההוא, ובבאור מלת פרת יש שלש מחלוקות, ולכל הפנים יש פה זרות קלת נגד
כללי הדקדוק: קלת המפרשים (ר' יונה ור' יהודה המדקדקים, כפי מה שהביאם הרד"ק
בשרשים שרש בן) אמרו שהוא שם מן ותארכנה פארתיו (יחזקאל ל"א ה'), אלא שלא נשתו
בשרשן, שרש פרת פרה, ושרש פארתיו פאר, ולדרך הזה ל"ל שכן פרת סמוך, וענינו בן
נטע שיש לו פארות וסעיפים, וזה לא יתכן כי בן נקוד בלירי, ואלו היה סמוך היה נקוד
בסגול כמשפטו, או נפרש בן פרת כמו שמות נרדפים, נאלו אמר בן ופרת, הכוונה שהוא
נטע רק ואעפ"כ כבר הוליא פארות וסעיפים, ויהיה חסר וא"ו העטף כמו שמש ירח עמד
זבלה (חבקוק ג' ט"ז), ועוד רבים. ורש"י פירש פרת לשון חן, לקיח מלשון הגמרא, ועיין
בפי' הרמב"ן מה שטען עליו. והרד"ק בשרשים שרש הוזכר ובפירושו לס' נראשית אשר שפרת
תואר לבן, מל' פרו ורבו (לעיל א' כ"ח וט' א'), והתי"ו במקום ה"א, כי החאר או הבינוני
לזכר הוא פרה בסגול, ולנקבה פרה נקמץ הרי"ש, כמו וקראת אתכם (דברים ל"א כ"ט),
במקום

המעמר

הנדל רב בין דרכו לכרכת משה. ובענין ים ודרוס ירזה עיין אלל ישאנר. (כב) יוסף, גם
פה דרכות שניהם עולות כמעט בקנה אחד, רק שיעקב כוון ביותר אל יוסף להלל מעשיו בשערים,
ולנשאהו מעל אחיו, ומשה ידבר אך מברכת השנט ומתם והם רבנות אפרים והם אלפי מנשה
הזכיר רבנות אפרים לכבוד משרתו יהושע (עיין שם בהמעמר), ואלפי מנשה בעבור חלי השנט
שהיה מן הזלזון.

צַעֲדָה עֲלֵי-שׁוֹר: (נג) וַיִּמְרָרוּהוּ

שרייטען איבער דיא מויער.
(נג) ויא פיינדען איהן אן,
ער.

ורבו

ר ש י

תרגום אונקלוס

עִינָא דְמֵיָא תְרִין שְׁבַטִין יִפְקִין מִבְּנוֹהֵי יִקְבְּלוֹן
חֹלְקָא וַאֲחַסְנָתָא: (נג) וַאֲתִמְרָרוּ יִתְיָה
ונקמ חי

לעדה עלי שור. בנות מלכים היו
לועדות על החומה להסתכל ביופיו בנות
הרבה לעדה כל אחת ואחת במקום שחובל
לראותו מאס: עלי שור. על ראיתו
כמו אשורנו ולא קרוב (במדבר כ"ד).

ומ"א יש רבים וזה נוטה ליישב המקרא. פרת תי"ו שבו הוא תיקון הלשון כמו על דברת בני האדם
(קהלת ג'): שור. כמו לשור. ד"א עלי שור. בשביל לשור וחרגום של אונקלוס בנות לעדה עלי שור
תרין שבטין יפקין מבנוהי וכו' ובתב בנות על שם בנות מנשה בנות כלפחד שנעלו חלק בשני עברי
הירדן כדפי' יוסף פרת לשון פריה ורביה ויש מדרשי' אגדה זו המתישבים על הלשון בשעה
שכא עשו לקרחת יעקב בכלן קדמו האמהות ללכת לפני בנייהם להשתחוות וברחל כתיב נג' יוסף
ורחל וישתחו'. אמר יוסף רשע הזה עינו רמה שמא יתן עיניו באמי ולא לפניו ושכב קומתו
לכסותה והוא שברכו אביו בן פרת הגדלת עלמך יוסף עלי עין של עשו לפיכך זכית לגדולה: בנות
לעדה עלי שור. להסתכל כך בלאחך על מלכים. ועוד דרשוהו לענין שלא ישלש בזרעו עין הרע.
ואף כשברך מנשה ואפרים ברכם כדגים שאין עין הרע שולעת בהם: (כג) וימררוהו ורבו.
וימררוהו

באור הקצר

יתר הבאור

עד שהיה לשעפיים וענפים רבים, וכל אחת מהן
תגדל בגובה עד שתגבנה על החומה המקפת
הותן, וספר זה גדולתו אשר הוא זה אשר גדלה
למעלה אשר לרותיו, ויורה על זה פסוק שאחריו
וימררו ורבו וגו', ויהיה לפ"ד עיקר התחל' הכריב'
על העתיד מן מאל אביך וגו', ועד שם הוא ספר
נרדזו אשר עברו עליו ומשלתי אה"ו, ועב"ו אף
שעיקר הג' הפסוקים הראשונים הם על העבר,
ירמוז ג"כ על העתיד שיפרה וירבה, ואמר בן
וחמ"ו בנות, בעבור ששם שהוא לו בן אחד בין
בניו, יתחלק לב' שבעים ויחשב כב' בנים, ובפסוק
וחשב באיתן קשתו וגו' ירמוז על נכות מלחמותיו
בא"י, ואף שנאמרו בל' עבר, כבר כתבתי כמה
פ-מים בני בן הוא דרך לשון הנבואה, ולפ"ו תהיה
ברכת יעקב מעין ברכת משה שברכו ג"כ בשתי
ההלכות בניכות המלחמה ובברכת הארץ כאמרו
וליוסף אמר מברכת ה' ארצו וגו' (דברי' ל"ג י"ג),
ואמר וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגק יחדו
אשבי ארץ וגו' (שם י"ז), ויעקב באהבתו אותו מכל
בניו ברכו בשתייהן כמו שברך את יהודה בשתייהן
בעבור שהוא מלך ולריך לנכות מלחמות וגם לעושר
הנאה מברכת הארץ אשר גם הוא בדרך לשלחן
מלכים כנ"ל: (כג) וימררוהו, וימררו חייו, אשיו
ואשת

במקום וקראה, ורבים בן (וכן פי' הראש"ע,
רק שחשב שהתי"ו נכונה בלי חלוק כי ינא הבינוני
על ב' דרכים כמו אויבה גם אויבת, וכן פורה
ופורת, ואולם לא מלאנו זה כי אם בשלמים,
לא בנמי למ"ד ה"א), ויהי' זו זרות קלת שכל
תואר הנקבה על בן שהיא זכר, ואפשר שיהי'
בן כאשר יורה על סעיף, מלשון נקבה, או
יפול בו התאר לנקבה, אע"פ שהוא לשון זכר,
לפי שיקרא גם פארה שהוא לשון נקבה, ומלאנו
דוגמת הדקדוק הזה בכתוב, ובנות ג"כ מל'
כד וסעיף, ויחכן שיהיה מן בן צרבו סימן
הנקבות, כמו שינא סעפותיו מן סעיף, בסעפתיו
קנינו (יחזקאל ל"א ו'), לא דמו אל סעפתיו (שם
ח'), ואמר בנות לשון רבות ולעדה ל' ימדה
דרך קלרה, והכוונה על כל אחת מהבנות, וכמוהו
רבים בכתוב, או כאשר נראה מל' הרמב"ן
ז"ל שיהי' לעדה לפעמים יולא, וישב על הבן
או על המרת הנזכרת, והכוונה שהפארה היא
תוכייו ותשלח בדיה על השור, שהוא החומה
הגבוה, ושעור הכתוב כך הוא, יוסף דומה לנטע
הגדל עלי עין המים שלא יבול עלהו (וכפל חזי
המאמר, בדרך השירים, כמו נשאו נהרות ה'
נשאו נהרות קולס (תהלים ל"ג ג'), כי הנה
אביך ה' כי הנה אביך יאבדו (שם ל"ב י'),

ודומיהם רבים, עיין מ"ש בפרשת בשלח בהקדמת שירת הים) המוליח בדים וסעיפים רעננים
וארוכים עד שיעלו על החומה הגבוהה, רמוז זה על בני יוסף שילאו ממנו שני שבעים,
והם גדלו והלליחו, והיו לעם רב: שור, באורק וענינו חומה כי תרגום חומה שור:
(כג) וימררוהו, רש"י פי' מלשון וימררו את מיייהם (שמות א' י"ג), וכן ת"א וינ"ע, והרד"ק

עדרענען שטרייט, זיא האסען איהן, דיא פפילשיטצען.

ורבו וישטמהו בעלי חצאים:

רשי

תרגום אונקלוס

וימררהו אחיו. וימררהו פוטיפר ואשור לאשרו לשון וימררו את חיהם: ורבו נעשו לו אחיו אנשי ריב ואין ה' הזה ל' פעלו א"כ ה' לו לינקד ורבו כמו המה מי מריבה אשר רבו וגו'. ואף אם ל' רביית חלים הוא בן ה' לו לינקד אינו אלא לשון פועלו כמו שמו שמים שהוא ל' הוואמו וכן רמו מעט שהוא ל' הורמו אלא שלשון הורמו והוא על ידי אחרים ול' שמו רמו רבו מאליהם הוא משוממים א"כ עלמם נתרוממו מעלמם נעשו אנשי ריב. וכן דומו יושני אי כמו גדמו. וכן תרגם אונקלוס ונקמהו: בעלי חלים. שלשוים כחן. ותרגומו לשון ותהי המחנה אוחן שהיו ראויים לחלק עשו

יחר הבאור

באור הקצר

בשרשים שרש מרר פי' מלאון ישפך לארץ מררתי (איוב ט"ז י"ג), שהוא כים המרה, וכן פי' הראב"ע בשם הוגיניד שפירושו שמו מררתי כמו מטרה ואח"כ יורו בעלי חלים וככה השמיעו אל בבל רבים (ירמ' ג' כ"ט), וכטעם וימררהו יסנו עלי רביו בסוף ישפך לארץ מררתי, והמתרגם האשכנזי תרגום כפי הכוונה ולא כהוראת המלה: ורבו, רש"י ל' פירש נעשו לו אחיו בעלי ריב, ואינו לשון פעלו (ר"ל מהקל שהוא אב), דא"כ היה לו לינקד ורבו כמו המה מי מריבה אשר רבו וגו' (במדבר כ' י"ג), ואף אם הוא לשון רביית חלים היה לו לינקד בן, אינו אלא ל' פועלו (ר"ל כבנין נפעל המקבל הפעולה, אך מהמין שהוא כהתפעל שאינו מקבל מאחרים, רק נעשה בעלמו), כמו שמו שמים (ירמ' ב' י"ב), שהוא לשון הוואמו, וכן רמו מעט (איוב כ"ד כ"ד), שהוא לשון הורמו, אלא שלשון הירמו והוא על ידי אחרים ולשון שמו רמו מאליהם הוא, משוממים את עלמם נתרוממו מעלמם, נעשו אנשי ריב, וכן דמו יושני אי (ישעי' כ"ג ב'), כמו גדמו, וכן תרגם אונקלוס ונקמהו, ולא ירדתי לסיף דעתו, כי אם הוא מלאון מריבה אין לורך לדגש הבי"ת, ואינו דומה אל הראיות שהניח כי בולם הם מן הכפולים, שם, רמס, דמס (גם ראיתו מאונקלוס נראה שהיא בנגדו, כי הוא לא תרגם פה כהוראת המלה לא מענין רביית חלים ולא מענין מריבה, כי היא יחורגם בארמי ג"כ בשרש זה, כמו שת"א ויב"ע רבה קשת (לעיל כ"א כ'), והב' יחורגם בארמי בשרש נלה, אבל ענין הנקמה אינו תרגם של ורבו לפי הוראת המלה לא מב' הענינים, רק שתרגם לפי הכוונה, ולכן יותר נראה שבין לבאר ורבו מענין רביית חלים, שהיא הנקמה בעלמה, ולא מענין מריבה שאינה הנקמה, רק סנה אל הנקמה, גם לדעת רש"י שענינו כמו נפעל לא שייך בו הכוונה, והנה אונקלוס שחרגם ונקמהו, הוסיף בו הכוונה, לכן נראה שכוונתו על רביית חלים, ובאלו אמר ורבו בו), וכבר הרגיש בזה הראב"ע וכתב ורבו כפל לשון של חלים שנפסוק כמו יסנו עלי רביו, חליו, ולכן הוא נדגש, אבל מגזרת מריבה יאמר אשר רבו בני ישראל, כמו מן קס קצו מן שנ שבו, בן יאמר מן הרב רב עם ישראל (אופטיס י"א כ"ה), רבו, ומדמה הפסוק לשון הרע של פוטיפר לחלים כדכתיב חן אשוט לשונם (ירמיה ט' ז'), וידרכו את לשונם קשתם שקר (שם ב'), ורבו מגזרת רבב, כמו סנו מן סבב, להלי ורני (ישעי' י"ב ו'), מן ריב, רבו, שיטרו"ג בלע"ז [וברשנ"ס כ"י אינוטש"יטרט ש"י, בל"א (יזח החבטן זיק חויפגעברחכט, עלטרישטעט)], עכ"ל, ודבריו נכונים, אך עדיין לא ילא י"ת בדקדוק המלה במה שדמה ורבו שהוא עבר למלה סבו שהיא לוויו לרבים שאשטפה בחולם, אבל העבר ממנה הוא סבו, אולם היטיב לראות הרד"ק במכלול (ד' קטן דף קע"ה ע"ג) ובשרשים שרש רבב שאמר שהוא עבר לגזרת פעול נשקל רפבו מעט, והוא מגנין הקל, ומשפטו במשלומו רבובו כמו להוליח את הכנים ולא יבלו (שמות ט' י"ד), ורני יהודה כתב כי ורבו מופעל הכנר המרובע ומשפטו רבבו עכ"ד, ונראה לי לפי דעת הרד"ק (שהוא עבר מהקל לגזרת פעול), שלכן דבר בו בעל הלשון לגזרת פעול להפרידו מענין אחר שנשרש זה שהוא ענין הרבוי שיש בענינו ב' שרשים, רבה גם רבב, כמו מה רבבו לוי (תהלים ג' ב'), והמתרגם האשכנזי תרגם גם מלה זאת לפי הכוונה, ועוד יש לדעת כי יאמר נה הכוונה שענינו ורבו בו או עליו, ואולי כי כונו וימררהו מושך עוד אחר בכומו: וישטמהו, מוקדם קודם וימררהו נאלו אמר וכבר שטמהו, וזה רמו על אשוי שמכרהו. (הראב"ע): בעלי חצאים, אונקלוס

(כד) וַתָּשָׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּסוּ זְרַעֵי יָדָיו מִיַּדֵּי אַבְיָר יַעֲקֹב

משם

תרגום אשכנזי שעו

(כד) אביר זיין באנען זיטצט פֿעסט, ארמע אונד הענדע זינד איהם געלענק: פֿאָרדען הענדען דעם שטארקען גאָט- מעס יעקב (החטט דווד ריעזעט).

ר ש י

נחלה: (כד) ותשבת באיתן קשתו. נחלה בחזק: קשתו. חזקו: ויפסו זרועי ידיו זו היא נחית ענעת על ידו לשון זהב מופו זאת היתה לו מידי הק"נה שהוא אביר יעקב ומשם עלה להיות רועה אבן ישראל עקרון של ישראל לשון האבן הראשה לשון מלכות ואנקלוס אף הוא כך תרגמו: וחטט. וחטט זהו נחיתוהייה הסלומות

אשר חלס להם על דקיים אורייתא כסתרא תוססת הוא ולא מלאון עברי שבמקרא ושוו תוקפא רוחלניה תרגום של באיתן קשתו וכך לשון התרגום על העברי וחטט נבואתו בשני' איתנו של הקנ"ה היתה

תרגום אונקלוס

פֿלגוּתָא: (כד) וְחַבַּת בְּהוֹן נְבִיאֻתִיהָ עַל דְּקִיִּים אֹרִייתָא בְּסִתְרָא וְשׁוּי בְּחִיקְפָא רֻחְצְנִיָּה בְּבִן יִתְרָמָא דְּהַב עַל דְּרַעוּהֵי וְאַחֲסִין מְלַכּוּתָא וְחִיקֵיף דָּא הוּת לִיה מִן קָדָם אֵל תְּקִיפָא דִיעֲקֹב

יתר הבאור

תרגם בעלי פלגותא, ויפרש חלים מן וחי המלכה (כמדבר ל"א ל"ו), ור"ל אחיו איתן שהיו ראויין לחלק עמו נחלה, כן פי' רש"י דכריו, אבל דגש הכ"ד יורה שהנפרד מן אשרו חלץ כמו מן לב לבו ומן מן מנו, אשרש לבב מן, וכן פי' רש"י והראב"ע והרשב"ם מלאון מן, וכן תרגם יב"ע והירושלמי גירין, וכן מתורגם בל"א, ואולי תהיה בוונת אנקלים פלגותא מלאון פליג עליה שבתלמוד שהוא לשון מריבה, ויתרגם לפי הכוונה שדמה מריבה למן, ע"ד מן אשוע לשונם (ירמיה ט"ז), ופי' בעלי אדוני, כי כל שהוא אדון הדבר נקרא בן, ופירושו אדני חלים: (כד) באיתן, הוא לשון חזק, ולדעת רש"י הוא שם המקרה שנתב נחישנה בחזק, וכ"ה דעת אנקלוס ויב"ע והירושלמי, ולדעת הרד"ק בשרשים שרש אית והראב"ע הוא תאר, וענינו במקום איתן, וכ"ה לדעת הרשב"ם שהעתקתי פירושו בבאורי הקלר, והמתרגם האשכנזי תרגמו ג"כ כשם המקרה, ושרש המלה אית והנו"ן נוספת כנו"ן ג'י"ן, והיא ממשקלו, ואף שזה בלירי הפ"א וזה בחירק, ויתכן שהנו"ן שרשית והיו"ד נוספת, ויהיה משקלו פֿייעל

באור הקצר

ע"י ששטמוהו בעלי חלים הנזכרים, ובעלי חלים שב על כל הפעלים הנזכרים בפסוק: (כד) וחשב באיתן קשתו, הקשת הזוק שהוא מנוחת שקורין חלבט"א רא משיבין אותו על עץ איתן וחזק שקורין פורק"א והמושך נקטת ההיא אס הוא אדם חזק מאד מושך את יתר הקש' בורועותיו נכח גדול עד שיתקברו רגלי הקשת זו לזו, וע"י זה כאשר יתרחקו אחרי בן בחזק רב, יור' החץ למרחוק, וכן פי' המקראות, מלרים ירו בו חלים ונתנוהו בבית הסוהר וענו בכבל רגלו והוא ילא ומלך עליהם כי קשת שלו היה חזק ואיתן משלהם ואשרם בדנתיב לאסר שריו בנפשו (תהלים ק"ה כ"ב): ויפסו זרעי ידיו, זרועיו מתנועעים בקלות, ומושכים את יתר הקשת בלי עמל ויגיעה, כי אס כשפזו' במחול, אף שהמל אכה קשה עד מאוד לכסוף קשת נחושה ולקרנ רגליה אחת אל אחת, כענין שנאמר ונתתה קשת נחושה זרעותי (שם ו"ח ל"ה): ויפסו, כמו ותרא את המלך דוד מפזו ומכרכר (שמואל ב' ו' י"ו), התנועה המסודרת לקול השיר, פזו בידים, כרכור כרגלים: מידי אביר יעקב, מידי הקנ"ה

נפלים היקל הידד, כ"כ הרד"ק בשרש הנזכר: וישו, א"ת לשון זהב מופו (מלכים א' י"ח), וכן פי' רש"י, ויותר מתישב לענין דרינת קשת להיות מל' מפזו ומכרכר (שמואל ב' ו' ט"ז), כפירוש הרשב"ם שהעתקתי בבאורי הקלר, גם לא נמכח פעל ממלת פז רק מופו, ולכן לא נודע שרשה, ואולי יהיה שרשה פז מנחי העי"ן, ויהיה הבינוני פעול מההפעיל ממנה ג"כ מופו, אולם ויפסו הוא ודאי מהכפולים בעבור דגש הזי"ן, לכן טוב לפרשו מענין מפזו שהוא מן הכפולים, וכ"ה המתרגם האשכנזי, והראב"ע והרד"ק בשרשים שרש פזו פירש נתחזקו, וקרונים דברי אלו להיות בדברי הרשב"ם: אביר, לשון עולם וחזק, ולא נמלאת מלה זאת

משם רעה אבן ישראל: (כה) מאל

פאן דאהער ביזט דוא איין
הירטע דעם שטאממעס
ישראלים. (כה) פאן דעם גאט.

אביך

ר ש י

תרגום אונקלוס

דיעקב דבמימריה אן אבקה ויבנין ורעה
דישראל: (כה) מימר אלהא דאבוך יהי

לו לקשת ולמנטח בכן יתרמא דהב על
דרעוהי לנך ויפחו זרועי ידיו. לשון
פו: אבן ישראל. לשון נוטריקון אב וכן
אבקה ויבנין יעקבו ניו: (כה) מאל אביך-הית'

באור הקצר

יתר הבאור

הקב"ה שהיה אביר יעקב נא לו זאת הממשלה
והגמון: משם רעה אבן ישראל, נראה לי כי
מלת משם חור' על המקום נכל חביריו שבמקרא,
והיה פירושו משם, מניח האסורים ילא למלך
ולפיות מושל במלרים ולהיות רועה ומפרנס
משפחת ישראל שכלל את אביו ואת אחיו,
ועד הנה דבר מלכותו וגדולתו אשר עברו עליו,
ורמז גם על נכחו העתיד שבנוש הארץ בדכתיב
ויאמר יהושע אל בית יוסף לאפרי' ולמנשה לאמר
עם רב אתה ונח גדול לך לא יהיה לך גורל אחד,
כי הר יהיה לך כי יער הוא ובראיתו והיה לך
תלאתיו כי תוריש את הכנעני כי רבב ברזל לו כי
חזק הוא (יהושע י"ז ו"ח): (כה) מאל אביך

רק ה"פ, וכולן סמיכות, ד"פ אל יעקב ופ"א
אל ישראל, והיה ממסקל קל, ולא נודע השם
הנפרד ממנה אם הוא אביר בפלס ת"ד,
שנסמיכות יתנה הקמץ לשוא, או משקלו גם
בנפרד אביר בפלס גביר, ומה שנכתב בכתיב
ויסירו אביר (איוב ל"ד ג'), הוא משקל אחר
ממשקלים הנכדים שלא ישתנו בסמיכות ובכנויים
כמו אביר הרעי' (שמואל א' ג' ח'), דהרות
אביריו, (שופטים ה' כ"ב): משם רעה אבן
ישראל, הרד"ק בשרשים שרשם כתב כי מלה
זאת נופלת על המקום ועל הכלי ועל הזמן
וגם כן על האדם, ונראה מדבריו שרובה לפרש
פה על הזמן ופ"י משם מאז, והוא הפ"י שדחה מה
הראש"ע באמרו כי כזה לא מלאוהו בכל המקרא,

וכנאורי הקלר בארתי כי יורה על המקום שכל בו
לרותו והוא הבור אשר ש"והו בו, וח"כ יחזור על הפסוק שלפני זה, וכלל המאמר פי' רש"י משם עלה
להיות רועה אבן ישראל עקרון אל ישראל לשון האבן הראשה (זכרי' ד' ז'), לשון מלכות, ובמרוצת
ההסתכלו' נראה כוונתו כי משם הוא הנושא, ורעה אבן ישראל הנושא, ורעה חאר ליוסף ואבן ישראל
חאר לכל ישראל כאחד או-ליעקב ובניו, אמנם פירושו זה הוא נגד הנקוד גם נגד הנגינה,
כי לפי פירושו יהי' רעה סמוך, וראוי להיות הע"ן לרועה, כמו רעה ישראל האזינה (תהלי'
ס' ב'), גם ראוייה להיות מלת משם בו"ג שהוא מפסיק יותר מן הטפחה שבמלת רעה, ולכן
נראה לי בבאור הכתוב לדעת בעל הטעמים שאין רעה סמוך לאבן ישראל, רק שבניהם תארים
ליוסף, ותזכר וח"ו העטוף כמו שמזירח עמד זבלה (חנניק ג' י"א), ותהיה מלת משם
מושבת ענמה ואזרת עמה, ועניו, משם (רעה יוסף) רעה (וגם משם רעה) אבן ישראל,
ואין הכוונה בתאר רעה דוקא רעה ישראל, כי באמת היה רועה ומכלכל כל אנשי ארץ
מלרים, כמאמר פרעה ועל פיך יסק כל עמי (לעיל מ"א מ'), ובאו שאמרו אנשי מלרים
אחר שבקאו ממנו ותן זרע (שם מ"ז י"ט), ותתן להם, אמרו הזיתנו (שם כ"ה), ולכן תארו
בשני תארים אלו, רעה שהיה מכלכל כל אנשי הארץ כחכמתו, ואבן ישראל בעבור אחיו שהוא
היה עקרון ומעמדן כאבן פנה שנקרן זווית של החומה שהוא מעמיד ב' כותלי החומה, כן
הצמיד הוא את כל משפחתו ובית אביו במלרים. ואחרי ההסתכלות היטיב בלשון רש"י יהיו
דברי בכלל דבריו, רק שצריכין לשים ב' נקודות בין מלת רועה ובין מלת אבן, ואבן ישראל
הוא ליון אחר שהוא מכיין בכתוב לפרש כוונת מלת אבן, ובפי' רש"י ב"י ישן על קלף משנת
רמ"ט נמצא הלשון ומשם עלה להיות אבן ישראל עיקרון של ישראל וכו' ע"כ, והושמט מלת
רועה מכיוון למה שכתבתי להסב אבן על יוסף. והרשב"ם מפרש אבן לשון אב ומשפחה, והנו"ן
נוסף כנו"ן של שבעון ועורון, והוא מפרש רעה תאר ליוסף, ואבן ישראל למשפחת אביו,
שכלכל אותם, וכן המתרגם האשכנזי תרגם בפירושו הרשב"ם רועה תואר ליוסף, ואבן לשון
משפחה והוא תאר ליעקב ובניו, ולדעת בעל הטעמים יש לתרגמו באופן זה (פאן דאהער ביזט
דוא איין הירטע (רעם גמלען) ונכדעם מצרים) חו"ך דער שטח אשכנזי ישראלים): (כה) מאל

אביך

אָבִיךָ וַיַּעֲזֹרְךָ וְאֵת שְׂדֵי וַיְבָרְכֶךָ
בְּרַכַּת שָׁמַיִם מֵעַל בְּרַכַּת תְּהוֹם
רַבְּצַת תַּחַת בְּרַכַּת שְׂדֵים וְרַחֵם:
(כו) בְּרַכַּת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל-בְּרַכַּת

תרגום אשכנזי שעו

טע דיינעם פֿאַטערס, דער דיר
העלפֿען ווירד, פֿאַן דעם אלל-
מעכטיגען, דער דיר זענען
ווירד, מיט זענען דעם הימ-
מעלס פֿאַן אַבען, מיט זענען
דער טיעפֿע, דיא אונטען
ליענט, מיט זענען אַן ברי-
הורי

סטען אונד מוטטערלייבע. (כו) דיא זענען דיינעם פֿאַטערס איבערטערעפֿען דיא

תרגום אונקלוס

בְּסֵדְךָ וַיִּתְּ שְׂדֵי וַיְבָרְכֶיךָ בְּרִבּוֹן הַנְּחִתָּן
מִטְּלָא דְשָׁמַיָא מִלְּעֵילָא בְּרִבּוֹן הַנְּגִדוֹן מִפְּעֻמְקֵי
אַרְעָא מִלְּרַע בְּרַבְּחָא דְאַבּוּךָ וְדְאַמְךָ:
(כו) בְּרַבְּחָא דְאַבּוּךָ יְחֻסְפֵן עַל בְּרַבְּחָא

ר ש י

לך זאת והוא יעזורך : ואת שדי ועם
הקנ"ה היה לך כאלו שמעת לדברי
אלוהיך והוא יברוך : ברכות שדים ורחם
ברכת דאבא ודאמא . כלומר יתברכו
המולידים והילדו' שיהיו הורעי' מזריעין
טיפה הראויה להריון והנקבות לא ישכלו
את רחם שלהן להמיל עונתיהן : שדים .
יורה יורה מתרגמין אישתדאה ישתי אף שדים נאן על שם שהזרע יורה נאן : (כו) ברכות
אביך גברו וגו' . הנרכות שנרכו הקדוש ברוך הוא גברו והלכו על הנרכות שנך את הורי :

דילי
יורה יורה מתרגמין אישתדאה ישתי אף שדים נאן על שם שהזרע יורה נאן : (כו) ברכות
אביך גברו וגו' . הנרכות שנרכו הקדוש ברוך הוא גברו והלכו על הנרכות שנך את הורי :

יתר הבאור

אביך ויעזורך, הוא' כעין ש"ן השמש ופירושו
מאל אביך כל לך זה התוקף שיעזורך והוא
מה שספר למעלה וחשב באיתן קשתו אומר
כל זה הטוב כל אליך מאל אביך שיעזורך
ומאת שדי שיברכך, כן פי' הרד"ק בשרשים
שרש מן, אבל אין למאמר שאחריו ברכת שמים
וגו' קישור לשלפניו, גם אינו מוכן בעלמו כי
יחסר הפעל, אם לא שנא' שכן ברכת שמים
וגו' ואילך יושב על מאמר תהיין לראש יוסף
וגו', והוא רחוק, לכן הגבון הוא כפירוש רש"י
והרש"ם והראב"ע מאל אביך היה לך כל הטוב
הנוצר, והוא יעזורך עוד להנא בנרכת שמים
וגו', וכן מחורגם בל"א : ברכת חהום רבצת
חחת, אמר כי ארלו תהיה מלולחת מהמים
שתחת הארץ עד שלא תהיה יבשה לאחד מן
העשנים והעלים שימחו בה אפילו בעת שלא
ירד הגשם, ואמר הראב"ע גם תהום לשון נקבה
וכן תהום רמיתהו (יחזקאל ל"א ד'), וכל
אל תהום קורא (תהלים מ"ב ח') : ברכת שדים
ורחם, אונקלוס תרגם ברכתא דאבוכ ודאמך, כלומר יתברכו המולידים והילדות שיהיו הזכרי'
מזריעים טפה הראויה להריון והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן, שדים, יורה יורה (שמות
י"ט ג'), מתרגמין אישתדאה ישתי אף שדים נאן על שם שהזרע יורה נאן, כן פי' רש"י ז"ל,
והרד"ק בשרשים שרש שד כתב כי פירושו ברכת שמים וארץ כי השמים נתתם המטר כמו השדים
והארץ כהוליאם הפירות כמו הרחם (וכן פי' הראב"ע), וכתב עוד הרד"ק שם ולפי דעתי כי
היא ברכת הננים והנולדים הפך רחם משביל ושדים למקיס (הושע ט' י"ד), וכן תרגם יב"ע
והירושלמי חדיי' ומעייא, עם שהסנו הכוונה לדרך אחר, וכן מחורגם בל"א : (כו) ברכת אביך
גברו על ברכת הורי, גברו כמו יגברו, ורנים כמוהו ענר במקום עתיד ובדברי הנבואה
ויתר

באור הקצר

ויעזורך, מאל אביך כל לך זה אשר הוא יעזורך
עוד : ואת שדי ויברכך, מ"ם של מאל משרת
עלמו ואחר עמי, ובאורו ומאת שדי היה לך זה אשר
עוד יברכך : ברכת שמי' מעל וגו', ויברכך בנרכות
שהן מן השמים מעל, שירדו גשמים ממעל בארבו,
ובנרכות שהן מן התהום שהיא רכנת מתחת
בארץ, שירדו המעיינות ונחלים בארבו והוא
מעין ברכת משה ליוסף, מנרכת ה' ארלו ממגד
שמים מעל ומתהום רכנת תחת (דברים ל"ג י"ג) :
ברכת שדים ורחם, ובנרכות של שדים, שלא יהיו
השדים לומקים ולא ימותו הילדים מחוסר חלב,
ובנרכת רחם שלא ימותו העיברים בהיותם ברחם
אמם, ומאלו הפך זה לענין הקללה הן להם רחם
משביל ושדים למקיס (הושע ט' י"ד), אמר בתחלה
רחם משביל שלא יולדו, ואף כשיולדו יהיו השדי'
לומקים : (כו) ברכת אביך, הנרכות שאני אביך
מנך אותך : גברו על ברכת הורי, גברו ועלמו
על
כי נמקיס אחר נמלא בלשון זכר, תהום אל
תהום קורא (תהלים מ"ב ח') : ברכת שדים
ורחם, אונקלוס תרגם ברכתא דאבוכ ודאמך, כלומר יתברכו המולידים והילדות שיהיו הזכרי'
מזריעים טפה הראויה להריון והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן, שדים, יורה יורה (שמות
י"ט ג'), מתרגמין אישתדאה ישתי אף שדים נאן על שם שהזרע יורה נאן, כן פי' רש"י ז"ל,
והרד"ק בשרשים שרש שד כתב כי פירושו ברכת שמים וארץ כי השמים נתתם המטר כמו השדים
והארץ כהוליאם הפירות כמו הרחם (וכן פי' הראב"ע), וכתב עוד הרד"ק שם ולפי דעתי כי
היא ברכת הננים והנולדים הפך רחם משביל ושדים למקיס (הושע ט' י"ד), וכן תרגם יב"ע
והירושלמי חדיי' ומעייא, עם שהסנו הכוונה לדרך אחר, וכן מחורגם בל"א : (כו) ברכת אביך
גברו על ברכת הורי, גברו כמו יגברו, ורנים כמוהו ענר במקום עתיד ובדברי הנבואה
ויתר

תרגום אשכנזי

ויחי מט

הזרי עד תאות גבעת עולם

זענען מיינער פארעלטערן
(קרער: זיבערטטייגטן דען זעע=
גען דער בערגע), ביו אן דיא
גרענצען עוויגער היגעל; זיא

תהיין

ר ש י

תרגום אונקלוס

עד תאות גבעות עולם. לפי שהנרבות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם שנתן לי ברכה פרוכה בלי מכרים מגעת עד ארבע קלות העולם שנאמר ופרלת ימה וקדמה וגו' מה שלא אמר לאברהם אבינו וליחזק. לאברהם אמר לו שא עיניך וראה לפונה וגו' כי את כל הארץ אשר אחה רואה לך אתננה ולא

דמן

באור הקצר

יתר הבאור

על הנרבות שנרבוני הורוי, או שעורו ברכות שקבל אניך מאת הקב"ה גברו על הנרבות שקבלו הורוי (שהם אבותי אברהם ויחזק) זמנו כאשר אפרש, או הורוי מלאין הרים, כי לאברהם אמר כי את כל הארץ אשר אתה ראה לך אתננה (לעיל י"ג ט"ו), רק מה שתוכל לראות, ליחזק אמר כי לקולו רעך ארץ את כל הארצות האל והקמתי את השבעה אשר נשבעתי לאברהם אניך (שם כ"ו ג'), אבל לי אמר ופרלת ימה וקדמה (שם כ"ט י"ד), נחלה טיבה ונלא מכרים, העולה מכל הרי עולם: עד האוח גבעת עולם, עד סוף גבול גבעות עולם, ונרבות משה שהיו מעין ברכות יעקב מיכותין על פסוק זה, ובי הורוי כפל לשון של גבעות עולם, דנתיב שם ומראש הרי קדם וממגד גבעות עולם (דברי ל"ג

יותר אמר ברכותי שאני מברך אותך יגברו על ברכות הורוי שנרכו אותי, והורוי פירוש אבותי והם אברהם ויחזק, והאב יקרא הורה כמו האם כי שניהם שותפים בהיון האב נותן ההריון והאם מקבלת אותו, כן פי' הרד"ק בשרשים שרש הרה עם תוספת מהמ"י, והנה שם ברכה יתיחס לפעמים אל המקבל הנרכ', כמו והנה עתה לקח ברכתי (לעיל כ"ז ל"ו), פי' הנרכה שאתברך, ולפעמים אל המברך, כמו וכוותי את ברכתי לכם (ויקרא כ"ה כ"א), הנרכה שאברך ולכן המ"י והראב"ע פי' פה נרכ' אניך שנרכתיך, ברכת הורוי שנרכוני, ביחס אל המברכים, וכן ת"א וינ"ע. ורש"י פי' ברכת אניך וגו', הנרכות שנרכני הקב"ה גברו והלכו על הנרכות שברך את הורוי, ביחס אל המתברכים. והרשב"ם פירש ברכת אניך ביחס אל המקבל, רק

ברכת הורוי פי' על ברכות הרים, ולכן המת"א תרגם גם ע"פ אופן זה, אבל עם שהביא הרשב"ם ראיו לדבריו כי הורוי הוא כפל לשון של גבעת עולם, מברכת משה שאמר ומראש הרי קדם וממגד גבעות עולם (דברים ל"ג ט"ו), שכל ג"כ המליצה במלות הר וגבעה, עכ"ז אין פירוש מיושב היטיב על באור המלה, כי לא מלאנו לעולם לשון הר הה"א בחולם, גם ברכת השני מיותר, וראוי לומר ברכת אניך גברו על הרים: עד האוח גבעת עולם, ענין גבול, כמו והתאויתם לכם (נמלכר ל"ד י'), שפירושן והגבולתם, וענינו כאן כל זמן שיהיה קיים גבול גבעות עולם תהייה הנרכות לראש יוסף, וזכר הגבעות כי הנבעות וההרים הם הדברים הקיימים יותר בעולם השל, וכן אמר כי ההרים ימוש והנבעות תשוטנה וגו' (ישעי' נ"ד י'), כ"כ הרד"ק בשרשים שרש איה עם תוספת מהמ"י, הנה פי' שאמר על ענין התמידות, ומלת עד מורה על הזמן, וחברו עם תהיין לראש יוסף שלאחריו אבל האתנת שבמלת עולם יורה שהאמר מחובר לשלפניו, ושם על מלת גברו, ומלת עד מורה על המקום והנה הראב"ע אמר שהטעם שתננה הברכות, ואמר זה בעבור מלת גבעת, ורש"י פי' שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות שנתן לי ברכה פרוכה בלי מכרים מגעת עד ד' קלות העולם שנאמר ופרלת ימה וקדמה וגו', פי' כן בעבור מלת תאות שתאמר על גבול האורך והרוחב בזמנך האדמה ולא על הגובה, ויתכן לדעת שיוכלו שתייהם, ולכן תפש הנוביא בלשון ב' המלות תאות גבעת (וכן נראה מלאין הרשב"ם), ומלת גברו תכלול שתייהן ההגברה למעלה ובשטח, ויובלל גם פי' הרד"ק על הנכחיות בעבור מלת עולם כמו שנספח: האות, שאז"ל כן חברו מנחם בן סרוק, (רש"י), והוא עמו"ליש, כל"א (טפילען, טערפען), ואמר על גבולי הרום של הרי' וגבעות, והוא לנאורה סותר לדברי רש"י ז"ל, שפי' על גבולי השטח, ורש"י כ"י עם רש"י איונו: גבעת, כמו הר, אבל אינה גבוהה כמו שהר: עולם,

אינו

תהיין לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו פ

ששי

(כו) בנימין זאב יטרף בבקר

יאבל

תרגום אשכנזי שעה

ואללען אויף דעם הויפט יוסף'ס קאטמען, אויף דיא שויטעל דעם געקרענטען אונטער זיי גען ברודערן. (כו) בנימין איזט איין רויסענדער וואָלף, דעם מאָר.

ר ש י

תרגום אונקלוס

דמן עלמא יהוין כל אלין לרישא דיוסף ולגברא פרישא דאחיהי: (כו) בנימין בארעיה תשרי שקינתא באחסנתיה יחבני מקדשא בצערא

הראשו אלא ארץ ישראל בלבד. ליתמק אמר כי לך ולורעך אתן את כל הארבות האל והקמותי את השנועה וגומר וזהו שאמר ישעיה והאכלתיך נחלת יעקב חביב (ישעיה נ"ח) ולא אמר נחלת אברהם: תלות. אשמו"ל כך חבנו מנחם בן סרוק: הורי. לשון הריון שהורני במעי אמי כמו הורה גבר: עד קלות כמו והתאחיתם לכם לגבול קדמה (במדבר ל"ד) תתאו לבח חמת (ס): תהיין. כלם לראש יוסף: נזיר אחיו. פרישא דאחיהי שנבדל מאחיו כמו וינזרו מקדשי בני ישראל. נזירו אחר. ורבותינו דרשו ותשב באיתן קשתו על בנישת ילכו באשת אדוניו וקיראו קשת על סם שהזרע יורה בתן. ויפוזו זרועי ידיו. כמו ויפלו שינח הזרע מנין אלבעות ידיו: מידי חביר יעקב. שנחתה לו דמות דיוקנו של אביו וכו'. כדאיתא בסוטה. ואונקלוס תרגם תחית עולם ל' תאיה ומאדה ונבעות ל' מלוקי ארץ שמדמו אמו והזקיקתו לקבל: (כו) בנימין זאב יטרף. זאב הוא אשר יטרף נחל על שיהיו עתידין להיות חטפנין ומטפשים לכם איש אשתו בשלגש בגבעה (שופטים כ"ח) ונכח על שאול שהיה נוכח באויביו סביב שנא' ואשול לבד המלוכה וילחם באדום וכמואב וגו' (שמואל א' י"ד) ובכל אשה יפנה ירשע: בבקר יאכל

באור הקצר

ל"ג ט"ו): תהיין, אחת הכרבות: לראש יוסף, על ראש יוסף: ולקדקד, גונם הראש מקום שמוחו של תינוק רופס: נזיר אחיו, לשון עטרה, מעטרת ומוכתר על אחיו, ובלשון זה ממש נרכו משה ואמר חנוכתה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו (שם ל"ג י"ו): (כו) בנימין זאב יטרף, בנימין הוא כמו זאב אשר יטרף, כי גבור היה כאשר מלאנו שלחם לבדו עם כל ישראל בשלגש בגבעה והרג רבים מהם: בבקר יאכל

יתר הבאור

אינו מורה בלשון הכתוב רק על נחמיות הזמן, או על זמן בלתי קצוב (כן פי' הראש"ע בקבלת ג' י"א), ובלשון חז"ל מורה גם על כללות הינהגים הנמלטים יחד, בל"א (וועלט), יאמרו לזרבע רמות העולם, וכן פי' רש"י וכן חז"ל ע רבבני עלמא, אבל אונקלוס שתרגם רבבניא דמן עלמא, נראה שכוונתו לפרש על הזמן, וכן מתורגם בל"א, והכוונה הנבעות הקיימות נחל, או זמן בלי שעור: ולקדקד, שראו קדד אלא שנכפלה בו הפ"א: נזיר אחיו, הרד"ק כרש"ים פרש נזיר פי' לשון עטרה, ונזיר הוא השם, ונזיר התאר, וכן מרודך נארכה ועסקיך כגוב גובי (נחום ג' י"ז), שפירושו השרים בעלי העטרות, וכתב עוד וחפשי שיהיה מן הענין הראשון (מלשון פרישות), לפי שהיה מופרש מהם, והנה א"ת פרישא דאחיהי, וכן פי' רש"י ונראה שכוונתו היא בעבור שלא נמלא התאר על ענין עטרה במשקל זה, אבל נמלא על ענין הפרישות כמו נזיר נזיר (במדבר ו' ב'), נזיר אלהים (שופטים י"ג ה' ו'), אבל לדעתו יהיה מענין זה זנו נזירה משלג (איכה ל' ז'), והוא במשקל זה, וכן פי' שם רש"י בפירושו הא', וכן מתיישב פה יותר שיעקב יזכיר בסוף דבריו מעלתו אשר הוא בה ולא לרותיו, וכן פי' הרשב"ם, וכן מתורגם בל"א: (כו) זאב יטרף, נח העמיד במקום בנימין שהוא תאר ושעורו זאב טורף: בבקר יאכל

המער

(כו) בנימין, לדעת כל המפרשים רמז יעקב על שאול (וליה"ג גם על מרדכי ואסתר), אבל מח * 48

יאכל עד ולערב יחלק שלל: (כח) כל-אלה שבטי ישראל שנים ועשר וזאת אשר דבר להם אביהם

מארגענס פערצעהרט ער רען רויב, אונד דעם אבענדס טהיילט ער בייטע אויס. (כח) דיעזעס זינד צוואממען דיא צוועלף שטעממע ישראל'ס אונד אלוא שפראך איהר פאיר ש"י

תרגום אונקלוס

בצפרא ובפניא יהון מקרבין בהניא קורבנא ובמידון רמשא יהון מפלגין מותר חולקהון משאר קודשיא: (כח) כל אלון שבטיא דישראל תרין עסר ודא די מיליל להון אבוהון

יאכל עד. לשון בזה ושלל המתורגם ערצה. ועוד יש לו דומה כל' עברית אז חולק עד שלל ועל שלל הוא אומר שעמד בחלפת פרוקתן וזריחתן של ישראל: ולערב יחלק שלל. אף משתקע שמשן של ישראל ע"י נכבדוכר שיגלס לנבל: יחלק שלל. מרדכי ואסתר שהם מננימן יחלקו את שלל המן שנא' הנה בית המן נתתי לאסת'.

ואונקלוס תרגם על שלל הכהנים נקדשי המקדש: (כח) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך

יתר הבאור

באור הקצר

יאכל עד ולערב וגו', אמר ויתר יהיה מהואב כי הואב טורף בערב כמ"ש זאבי ערב (לפניה ג' ג'), אבל בנימין בנוקר ובערב יאכל עד אויביו ויחלק שללם (מ"י), הנה יפרא בנקר יאכל עד על בנימין, ויתר נראה שגם זה תאר אל הואב, כי אין ראיתו מן הכתוב מברעת שלא יטרוף הואב גם ביום, ועוד שלא אמר בנקר יטרוף עד, כי אם יאכל עד, ואולי טרפו בלילה: עד, היא חביו של שלל, כי תרגום שלל ערצה, וכ"כ אז חלק עד שלל, (ישעיה ל"ג כ"ג), וענין הנמשל בארתי בבאורי הקצר:

יאכל עד ולערב יחלק שלל, תקף הואב וטרפו הוא בנוקר ובערב עם מעוט האור כאמרו וחדי מזאבי ערב (חבקוק א' ח'), שפטיה זאבי ערב לא גרמו לבקר (לפניה ג' ג'), זאב ערבות ישדרם (ירמיה ה' ו'), ועד גם הוא לשון שלל כמו אז חלק עד שלל (ישעיה ל"ג כ"ג) והתנבא עליו שבטי שאלו שהיה המלך הראשון של ישראל בעת חלפת זריחתן של ישראל שפוט בכל האומות שסביבותיו ונאמר בו וכל אשר יפנה ירשע (שמואל א' י"ד מ"ז), שזבל בכל האומות, אבל שללם, ולערב, אחר שנבנה נר ישראל ונאבדה מלכותם בגלות בימי אשורוש חלקי שלל המן כדכתיב הנה בית המן נתתי לאסת' (אסת' מ"ז):

(כח) וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם, לשון הראב"ע על פסוק ויקרא יעקב אל בניו, את אשר יקרא אתכם, דבר הנביא לעתיד, ותעו האומרים שהם נברכות בעבור שמלאו בסוף ויברך אותם ואיה ברכת ראובן ושמשון ולוי ועל דרך הנביא' אמר וזאת אשר דבר להם אביהם ואמר כך ברך אותם ולא הזכיר הכתוב הנברכות עב"ל, ואין דבריו נכונים כי מפורש הוא ביוסף ואת שדי ויברך, ברכת אביך גברו על ברכת הורי, תהיין לראש יוסף, אמנם לדעתי כי הודעת הטובות אשר תבאנה עליהם גם היא בכלל הנדבה, כאשר מלאו בברכות בלעם שלא התפלל עליהם רק הודיע הטובות העתידות לבוא עליהם כאשר אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב דרך כוכב מיעקב וגו' (במדבר כ"ד י"ז), והכתוב קוראם ברכות כמ"ש כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל (שם א'), לקב אבי קראתיך והנה ברכת בך (שם י'), ועב"ז טוב עין (כיעקב) הוא יברך ויודיע להם הטובות העתידות

המעמר

מזה ע"ס דרכו לא דבר רק על נחלתו אשר שפרה עליו, כי חלקו ה' באמצע הארץ ומסביב לו יהודה (ונכלל בו שמעון בידוע) והם היו גבורי חיל כמפורש גם עליו, חונה ברכות אפרים נזשקי קצת, והם הגינו בעדו, ועל זה אמר ידוד ה' ישכון לנטז, ובאלו ה' תוסף עליו וישכון בין כתפיו להפילו מכל לר ואויב, ולהגן בעדו חמיד.

וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרַכְתּוּ
בִּרְךְ אַתֶּם: (כט) וַיִּצְוּ אוֹתָם וַיֹּאמְרוּ
אֱלֹהִים אֲנִי נֶאֱסַף אֶל-עַמִּי קִבְרוּ
אֹתִי אֶל-אֲבֹתַי אֶל-הַמַּעְרָה אֲשֶׁר
בְּשָׂדֵה עֶפְרוֹן הַחֲתָי: (ל) בַּמַּעְרָה
אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר-עַל-

מער מיט איהנען, אונד זענען
נעטע זיא, יעדען נאך דעם
זעעגען, דער איהם געוואָר-
דען, זעענגעטע ער זיא. (כט) ער
גאב איהנען אויך ווינען לעטצ-
טען בעפעהל, אונד שפראך:
איך ווערדע צו מיינעם פֿאלקע
אוינגעטהאן, בענראכט מיך
בייא מיינען פֿאָטערן, איך דער
האָהלע, וועלכע אין דעם
פֿעלדע דעם חתין עפרון ליענט, (ל) אין דער האָהלע, וועלכע אים פֿעלדע מכפלה

פני פֿעלדע דעם חתין עפרון ליענט, (ל) אין דער האָהלע, וועלכע אים פֿעלדע מכפלה

אזט

תרגום אונקלוס

ר ש י

אֲבוֹהוֹן וּבְרִיק יַתְהוֹן גְּבֵר דִּי כִבְרַכְתִּיה בְּרִיק
יַתְהוֹן: (כט) וּפְקִיד יַתְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן אֲנָא
מִתְכַנְנֵשׁ לְעַמִּי קִבְרוּ יַחִי לְוַח אֲבֹתַי בַּמַּעְרָתָא
דִּי בְּחַקְל עֶפְרוֹן חַתָּא: (ל) בַּמַּעְרָתָא דִּי בְּחַקְל

ויברך אותם. והלא יא מהם של
ברכס אלף קיטרן אלף כך פירושו וזאת
אשר דבר להם אביהם מה שאמרו זענון.
יכול שלף ברך לרחבן שאעין וליי ת"ל
ויברך אותם כלם במשמע: אשר כנרבתו.
ברכה העמידה לכל על כל אחד ואחד
ברך אותם לא היה לו לומר אלף איש
כאלה

כאלה אשר כנרבתו ברך אותו מה ת"ל ברך אותם לפי שנתן ליהודה גבורת ארי ולבנימין מטיפתו של
זאב ולנפתלי קלותו של איל יכול שלף כללן כלם בכל הברכות ת"ל ברך אותם: (כט) נאסף אל
עמי. ע"ש שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן שיש חסיפות בלשון עברי שהוא בל' הכנסה כגון
ואין איש מאסף אותי הכיתה. ואספתו אל תוך ביתך. באספתם את מבוטאת הארץ הכנסתם
לנית מפני הגשמי. באספתם את מעשיכם. וכל חסיפה האמורה במיתה אף היא לשון הכנסה:
אל אבותי. עם אבותי:

ויאסף

ב א ו ר

העמידות לכל עליהם, ועם זה יתפלל שלא יירוס החטא לסלקן מעליהם, ולכן מתורגם בל"א פעם
במלת (ווירד) שהיא עתיד, ופעם במלת (וקול) שהיא חסלה, כמו לא יסור שבע מיהודה ודער
לעפטער ווירד ניכט ווייכטן פתן יהודה, יהי דן נחש (דן ווירד גיין וויינע טונגגע), תהיין לראש
יוסף (גיא וקולען חוין דאז הויפט יוסף'ס קאממען): איש אשר כברכתו, העמידה לכל כמו
שאמר למעלה, אשר יקרא אחזב באחרית הימים, (ברשנ"ס), וכן פי' רש"י והיא אב"ע מפרש כאשר
באף לכל אחד מהברכות (ר"ל כאשר מפורש למעלה) ברך אותם, וכן מתורגם בל"א: (כט) ויצו
אוחם, הכואף האחרונה: נאסף, בקמץ שהוא ביווני, ועניונו פינישתי בפי' מיי שרה (לעיל כ"ה
ח'): קברו אחי אל אבתי, למעלה בענין השנועה לא השניע רק את יוסף שהוא העיקר ויש סיפוק
בירו שהוא המושל, אמנם פה לזה לכל בניו שילכו עמו לקברו, כן פי' הראב"ע, והרמב"ן נחב
וזה לשונו ולא היה יעקב כריך לכך אבל לזה לכולם עמה שיקברו אותו אל השערה כאשר
השניע ליוסף כי פחד חולי לא יתן פרעה רשות ליוסף ללכת מן הארץ שלא יתעכב בארצו
והלא תראה שהולך יוסף לחלות פני בית פרעה שיבקשו עליו מפרעה שילך והוא ענה כאשר
השניעך כי בעבור השנועה יתרכה בזה עכ"ל: אל אבתי, עם אבותי, וכן ואשה אל אחתה
לא תקח (ויקרא י"ח י"ח) פי' עם אחתה: אל המערה, במערה, וכן ואל הארץ חתן את
העדת (שמות כ"ה כ"א), כמו בארון כן פי' הרד"ק. והרמב"ן פי' שיתכן שיהיה המקרא הזה קלר קברו
אומי ושאוני אל אבותי אל המערה כי כן אמר וגשאתי ממלרים, וישאו אמו בניו, וא"ת אל
אבותי

פְּנֵי מִמְרָא בְּאַרְץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה
 אֲבֵרָהָם אֶת־הַשְּׂדֵה מֵאֵת עֶפְרֹן
 הַחֲתִי לְאַחֹת־קָבֵר: (א) שְׂמָה
 קָבְרוּ אֶת־אֲבֵרָהָם וְאֵת שָׂרָה
 אֲשֶׁהוּ שְׂמָה קָבְרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֵת
 רַבֵּקָה אֲשֶׁהוּ וְשְׂמָה קָבְרָתִי אֶת־
 לֵאמֹר: (ב) מִקְנֵה הַשְּׂדֵה וְהַמְעָרָה
 אֲשֶׁר־בֵּן מֵאֵת בְּנֵי־חֵת: (ג) וַיִּכַּל
 יַעֲקֹב לְצִנּוֹת אֶת־בְּנָיו וַיֵּאסֹף
 רַגְלָיו אֶל־הַמַּטָּה וַיִּגּוֹעַ וַיֵּאסֹף
 אֶל־עַמּוּי: נ (ד) וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־
 פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְכֶּה עָלָיו וַיִּשְׁקֵלּוּ:

איזט, דאז פאר ממרא ליענט, אים לאנדע כנען, ווא אברהם דאז פערל פאז דעם הטין עפרון געקויפט האט צום ערכבע גרעבניסע. (א) דאזעלכסט האבען זיא אברהם אונד זיינע פרויא שרה בעגראבען, דאז זעלכסט האבען זיא יצחק אונד זיינע פרויא רבקה בעגראבען, אינד דאזעלכסט האבע איך לאה בעגראבען: (ב) דאז פערל אונד דיא האהלע דארין איזט איין קויף פאז דען קינדערן חת. (ג) אלס יעקב זיינען זאהנען דען לעטצטען בעפעהל געגען בען, לענטע ער זיינע פיסע צוזאממען אין ראז בעטט, פער שיער, אינד ווארד צו זיינען פעלקערן איינגעטהאן.

ג (ה) יוסף פיעל אויף דאז

אנגעזיכט זיינעם פאטערס, ווינטע איבער איהן, אונד קיסטע איהן. (ו) יוסף

תרגום אונקלוס

ר ש י

כַּפְּלֵתָא דִּי עַל אֲפִי מִמְרָא בְּאַרְעָא דְכְנָעַן
 דִּי זִבְנֵן אֲבֵרָהָם יֵת חֶקְלָא מִן עֶפְרֹן חַתָּא
 לְאַחִסָּנָת קְבוּרָא: (א) חֶמֶן קָבְרוּ יֵת אֲבֵרָהָם

(ג) ויאסף רגליו. הכניס רגליו: ויגוע ויאסף. ומיתה לא נאמרה בו ואמרו ככותיו יעקב אבינו לא מה למנוט

וֵיח שָׂרָה אֶת־חַיָּה חֶמֶן קָבְרוּ יֵת יִצְחָק וְיֵת רַבֵּקָה אֶת־חַיָּה וְחֶמֶן קָבְרִית יֵת
 רָאָה: (ב) זִבְנֵי חֶקְלָא וְקַעֲרָתָא דִּי בֵּית מִן בְּנֵי חַתָּא: (ג) וְשִׁיעֵי יַעֲקֹב
 לְפָקְדָא יֵת בְּנוֹהֵי וּכְנֵשׁ רַגְלוֹהֵי לְעָרְסָא וְאִיחֻנְגִיד וְאַחֲבָנִישׁ לְעַמִּיָּה:
 ג (ד) וַנִּפֹּל יוֹסֵף עַל אֲפִי אָבִוּהֵי וּבְכָא עֲלוּהֵי וּנְשָׁק לֵיה: (ה) וּפְקִיד יוֹסֵף

ב א ו ר

אבתי, לות אנהתי, לשון חלל, אל המערה, במערתא, כהרד"ק וכן מתורגם בל"א: (ל) אשר קנה אברהם, מפני שישנו בארץ אחרת ימים ושנים הודיעם את קנין אברהם לאחות קנה מאת עפרון ומאת בני חת ושכבר קברו גם הואשני דורות קידמים באופן שלא יוגל אדם לערער. (ר"ע ספורנו), וכן סי' הרש"ס: (לב) מקנה השדה והמערה אשר בו מאח בני חת, שיעור הכתוב כן הוא, השדה והמערה אשר בו, מקנה הוא מאת בני חת, וכן מתורגם בל"א: (לג) ויכל יעקב וגו', כאשר כלם יעקב לטות את בניו, אסף רגליו וגו', וכן מתורגם בל"א: ויאסף רגליו, הכניסן למטו כי עד עתה ישב על המטה ורגליו חליות או עומדות על הארץ: ג (א) וישן לו, לדעת הרש"ע בתחלת פירושו על ש"ה ולעיל בפ' חולדת (כ"ז ב'), יש הכדל בל"הק בין נשיקה עם למ"ד לנשיקה עם מלת את, שהנשיקה עם את היא כפה, ועם למ"ד היא ניד או על הל"ז, וואו נשות רב כלשון, ואולם המתרגם האשכנזי לא מכא